

Bahar
Spring
Весна

Yıl / Year / Год

2025

Sayı / Issue / Номер

65

KARADENİZ

ISSN: 1308-6200

<http://dergikaradeniz.com>

ULUSLARARASI
BİLİMSEL DERGİ

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC JOURNAL

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

SAHİBİ / OWNER / УЧРЕДИТЕЛЬ

Hayrettin İVGİN

Konur Sokak 66/7 Bakanlıklar- ANKARA
(+90) 312 4259353 – hayrettinivgin@gmail.com

BAŞ EDİTÖR / EDITOR IN CHIEF / ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK
Ardahan University

REDAKSİYON / REDACTION / РЕДАКЦИЯ

TÜRKÇE / TURKISH / ТУРЕЦКИЙ

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK (Ardahan University)

İNGİLİZCE / ENGLISH / АНГЛИЙСКИЙ

Dr. Eray KARA (Giresun University)

RUSÇA / RUSSIAN / РУССКИЙ

Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ (Kars Kafkas University)

YAZIŞMA ADRESİ / CORRESPONDANCE ADDRESS / АДРЕС ДЛЯ КОРРЕСПОНДЕНЦИИ

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü-Ardahan/TÜRKİYE
Tel.: (+90) 5308852928 E-mail: dergikaradeniz@gmail.com

TEKNİK DESTEK / TECHNICAL SUPPORT / ТЕХНИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА**A. Alper ALTINKAYNAK**Tel: +996 709 364 880 (Whatsapp / Telegram)
deryikaradeniz@gmail.com / karadeniz@kulturaajans.com**EDİTÖRLER / EDITORS / РЕДАКТОРЫ**

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK ORCID: 0000-0003-1105-0479 erdoganaltinkaynak[@]ardahan.edu.tr	Halk Edebiyatı Ardahan Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ ORCID: 0000-0002-6682-8455 bayramdurbilmez[@]gmail.com	Aşık Edebiyatı Nevşehir Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Rezan KARAKAŞ ORCID: 0000-0001-9138-3825 rezankarakas[@]hotmail.com	Halk Edebiyatı Siirt Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Ceval KAYA ORCID: 0000-0002-6872-6145 cevalkaya[@]ardahan.edu.tr	Eski Türk Dili Ardahan Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Ahmet BURAN ORCID: 0000-0002-8430-1008 buran.ahmet[@]gmail.com	Dil- Dilbilim Fırat Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Bahattin ÇELİK ORCID: 0000-0001-8386-0062 c.bahattin[@]gmail.com	Arkeoloji İğdir Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Aleksandre MGHEBRİSHVİLİ ORCID: 0000-0002-4275-2417 aleqsandre.m[@]gmail.com	Gürcü Dili ve Edebiyatı Gori Devlet Üniversitesi Gürcistan
Prof. Dr. Giorgi SOSIASHVILI ORCID: 0000-0002-2406-8662 Giorgisosiashvili[@]gmail.com	Gürcistan Tarihi Gori Devlet Üniversitesi Gürcistan
Prof. Dr. Remzi KILIÇ ORCID: 0000-0002-2815-6360 kilicremzi[@]gmail.com	Tarih Erciyes Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU ORCID: 0000-0002-6211-8114 telliogluibrahim[@]gmail.com	Tarih Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Roin KAVRELİSHVİLİ ORCID: 0000-0001-5829-8557 roinkav[@]gmail.com	Yakıncağ Tarihi Kars Kafkas Üniversitesi Gürcistan
Prof. Dr. Enver SARI ORCID: 0000-0002-7623-6832 enversari[@]hotmail.com	Psikoloji Giresun Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. Enver TÖRE ORCID: 0000-0002-2074-3608 entor[]artvin.edu.tr	Tiyatro Artvin Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ ORCID: 0000-0001-7600-273X fbasbug[]gmail.com	Sanat Tarihi Akdeniz Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Harun DEMİRKAYA ORCID: 0000-0003-0260-7538 harundemirkaya[]hotmail.com	Yönetim ve Strateji İstanbul Arel Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Yakup ÇELİK ORCID: 0000-0001-9252-8221 ycelik1234[]gmail.com	Yeni Türk Edebiyatı İstanbul Kültür Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Ghadir GOLKARIAN ORCID: 0000-0003-3801-7989 gh.golkarian[]gmail.com	İran-Azerbaycan Dili ve Edebiyatı Yakın Doğu Üniversitesi KKTC
Prof. Dr. Layli UKUBAYEVA ORCID: 0000-0002-4688-0651 layli.ukubaeva[]manas.edu.kg	Kırgız Dili ve Edebiyatı Manas Üniversitesi Kırgızistan
Prof. Dr. Remzi DEVLETOV ORCID: 0000-0002-1521-0305 remzidevletov[]mail.ru	Rus Dili ve Edebiyatı Kırım Tatar Devlet Milli Tiyatrosu Rusya
Prof. Dr. Elena ARABADJI ORCID: 0000-0002-7549-9673 olena.arabadji[]gmail.com	Ukrayna Dili ve Edebiyatı Melitopol Devlet Üniversitesi Ukrayna
Prof. Dr. Sibel CENGİZ ORCID: 0000-0002-3582-5454 sibalcengiz[]ardahan.edu.tr	İktisat Ardahan Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Ahmet İÇLİ ORCID: 0000-0002-7478-7518 ahmet.icli[]batman.edu.tr	Eski Türk Edebiyatı Batman Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Batır MATYAKUBOV ORCID: 0000-0003-1561-2969 batir.matyakubov[]mail.ru	Müzikoloji Özbekistan Devlet Konservatuarı Özbekistan
Doç. Dr. Alptürk AKÇÖLTEKİN ORCID: 0000-0001-6694-1346 alp7501[]gmail.com	Eğitim Bilimleri Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Türkiye
Doç. Dr. Halis Adnan ARSLANTAŞ ORCID: 0000-0002-5289-9017 haarslantas[]gmail.com	Eğitim Bilimleri Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türkiye
Doç. Dr. Ergali ESBOSUN ORCID: 0000-0002-5477-2116 ergaliesb[]mail.ru	Kazak Dili ve Edebiyatı Abay Kazak Devlet Pedagoji Üniversitesi Kazakistan
Doç. Dr. Faig ELEKBERLİ ORCID: 0000-0002-8865-568X faikelekber[]gmail.com	Felsefe Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Azerbaycan

Doç. Dr. Mehmet TEYFUR ORCID: 0000-0001-7573-0241 teyfur1965[@]gmail.com	Felsefe Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Türkiye
Doç. Dr. Semra ÇEVİK ORCID: 0000-0001-5291-243X semracevik[@]yahoo.com	Resim Ardahan Üniversitesi Türkiye
Doç. Dr. Caner ÇİÇEKDAĞI ORCID: 0000-0001-6138-363X ccicekdagi[@]gmail.com	Felsefe Artvin Çoruh Üniversitesi Türkiye
Doç. Dr. Zafer AYKANAT ORCID: 0000-0003-3160-933X zaferaykanat[@]ardahan.edu.tr	İşletme Ardahan Üniversitesi Türkiye
Doç. Dr. Ömer BİLEN ORCID: 0000-0001-7198-8421 omer.bilen[@]btu.edu.tr	İstatistik, Nicel Karar Yöntemleri Bursa Teknik Üniversitesi Türkiye
Doç. Dr. Sedat BAHADIR ORCID: 0000-0002-1018-016X Sedat.bahadir[@]artvin.edu.tr	Folklor Artvin Çoruh Üniversitesi Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Azamat MAKSÜDÜNOV ORCID: 0000-0002-5010-513X azamat.maksudunov[@]manas.edu.kg	Pazarlama Kırgız Türk Manas Üniversitesi Kırgızistan
Dr. Öğretim Üyesi Arif Cem TOPUZ ORCID: 0000-0002-5110-5334 arifcemtopuz[@]ardahan.edu.tr	Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ardahan Üniversitesi Türkiye
Dr. Şelale RAMAZANOVA ORCID: 0000-0002-3252-6504 shramazan18[@]gmail.com	Rus Dili ve Edebiyatı Ardahan Üniversitesi Türkiye
Dr. Öğretim Üyesi Arif KALA ORCID: 0000-0003-2572-2264 kalaarif[@]hotmail.com	Sosyoloji Munzur Üniversitesi Türkiye
Dr. Öğretim Üyesi Kutay ÜSTÜN ORCID: 0000-0003-1840-6562 kutayustun[@]ardahan.edu.tr	Uluslararası İlişkiler Ardahan Üniversitesi Türkiye
Dr. Öğretim Üyesi Sami PATACI ORCID: 0000-0003-1840-6562 samipataci[@]ardahan.edu.tr	Sanat Tarihi Ardahan Üniversitesi Türkiye
Dr. Okan ÖZKARA ORCID: 0000-0003-1840-6562 okanozkara[@]ardahan.edu.tr	Yeni Türk Edebiyatı Ardahan Üniversitesi Türkiye

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD / РЕДКОЛЛЕГИЯ

Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ Maltepe Üniversitesi / Türkiye	ORCID: 0000-0001-6627-3042 r_korkmaz[@]hotmail.com
Prof. Dr. Faruk ÇOLAK Niğde Üniversitesi / Türkiye	ORCID: 0000-0001-5438-8432 fcolak[@]ohu.edu.tr
Prof. Dr. Hikmet KORAŞ Niğde Üniversitesi / Türkiye	ORCID: 0000-0001-7045-2510 hikmetkoras[@]ohu.edu.tr
Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT Akdeniz Üniversitesi / Türkiye	ORCID: 0000-0001-9116-9706 karadavutz[@]yahoo.com
Prof. Dr. İhsan BULUT Akdeniz Üniversitesi / Türkiye	ORCID: 0000-0002-4873-3479 ihsanbulut[@]akdeniz.edu.tr
Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ Marmara Üniversitesi / Türkiye	ORCID: 0000-0003-4179-7645 altas68[@]gmail.com
Prof. Dr. Betül KARAGÖZ Giresun Üniversitesi / Türkiye	ORCID: 0000-0002-9997-8898 betul.karagoz[@]giresun.edu.tr
Prof. Dr. Elfina SİBGATULLINA Rusya Bilimler Akademisi / Rusya	ORCID: 0000-0001-5755-8687 alfina2003[@]yandex.ru
Prof. Dr. Suleyman KAYIPOV İlimler Akademisi / Kırgızistan	ORCID: 0000-0002-3036-9744 sulaymankayipov[@]hotmail.com
Prof. Dr. Nikoloz AKHALKATSI Samtskhe-Javakheti State University / Gürcistan	ORCID: 0000-0001-7814-2103 nikoaxal[@]gmail.com
Doç. Dr. Vasil MOSİASHVİLİ Samtskhe-Javakheti State University / Gürcistan	ORCID: 0000-0002-3975-2723 vasilmosiashvili[@]gmail.com
Prof. Dr. Baltabay ABDİGAZİULI Abay Üniversitesi / Kazakistan	ORCID: 0000-0002-4191-0831 b.abdigazilulij[@]mail.ru
Prof. Dr. Seyfeddin RZASOY Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi / Azerbaycan	ORCID: 0000-0002-9708-7055 seyfeddin_rzasoy[@]mail.ru

BASKI / PRESS / ИЗДАТЕЛЬСТВО**Step Digital**

1420 Cadde No 58/5

06378 İvedik – OSB Yeni Mahalle/ANKARA

Tel: 0312 3958571 - Sertifika No: 47479

DİZİNLER / INDEXES / ИНДЕКСЫ

Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, Index Copernicus (ICI World of Journals), Russian Science Citation Index, Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Modern Language Association, Sosyal Bilimler Atıf Dizini (SOBİAD), Open Academic Journals Index ve Google Scholar tarafından indexlenmektedir.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

Yazar Author Автор	Başlık Title Заглавие	Sayfa Page Страницы
Selami İNCE (Research Article)	NASIPSE ADAYIZ FİLMİNİN “MITLÄUFER” KARAKTERİ DR. KEMAL ÜZERİNE SOSYOLOJİK VE KÜLTÜREL BİR ANALİZ A SOCIOLOGICAL AND CULTURAL ANALYSIS OF THE “MITLÄUFER” CHARACTER DR. KEMAL IN THE FILM NASIPSE ADAYIZ СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ И КУЛЬТУРНЫЙ АНАЛИЗ ПЕРСОНАЖА «MITLÄUFER» ДОКТОРА КЕМАЛЯ В ФИЛЬМЕ NASIPSE ADAYIZ	1-21
Muhammet Nimet ÇAVUŞ (Research Article)	TERÖR YOKLUĞU VE EKONOMİK BÜYÜME DEĞİŞKENLERİNİN TURİST VARIŞLARINA ETKİSİ: MENA ÜLKELERİ ÖRNEĞİ THE EFFECT OF ABSENCE OF TERRORISM AND ECONOMIC GROWTH VARIABLES ON TOURIST ARRIVALS: THE CASE OF MENA COUNTRIES ОТСУТСТВИЕ ТЕРРОРА И ВЛИЯНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА НА КОЛИЧЕСТВО ТУРИСТОВ: ПРИМЕР СТРАН MENA	22-34
Özlem Muraz BUDAK (Research Article)	II. MEŞRUTİYET SÜRECİNDE KOSOVA SUÇ İSTATİSTİKLERİ VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ CRIME STATISTICS IN KOSOVO DURING THE SECOND CONSTITUTIONAL ERA AND THEIR IMPLICATIONS СТАТИСТИКА ПРЕСТУПНОСТИ В КОСОВО ВО ВТОРОЙ ПЕРИОД КОНСТИТУЦИОННОЙ МОНАРХИИ И ИХ ОСМЫСЛЕНИЕ	35-52

Gözde CAMKIRAN DÜZ (Thesis Abstract)	DICHOTOMY BETWEEN BODY AND SOUL/MIND IN THE EPIC OF GILGAMESH AND THOMAS MANN'S THE TRANSPOSED HEADS GILGAMIŞ DESTANI VE THOMAS MANN'IN DEĞİŞEN KAFALAR'INDA BEDEN VE RUH/ZİHİN İKİLEMİ ДИХОТОМИЯ МЕЖДУ ТЕЛОМ И ДУШОЙ/РАЗУМОМ В «ЭПОСЕ О ГИЛЬГАМЕШЕ» И «ПОМЕНЯЮЩИХ ГОЛОВАХ» ТОМАСА МАННА	53-64
Giga BASILADZE (Research Article)	THE DEVELOPMENT OF NIKO NIKOLADZE'S VIEWS ON THE NATIONAL ISSUE ULUSAL SORUNLARA DAİR NİKO NİKOLADZE'NİN GÖRÜŞLERİNİN GELİŞİM SÜRECİ ÜZERİNE РАЗВИТИЕ ВЗГЛЯДОВ НИКО НИКОЛАДЗЕ НА НАЦИОНАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ	65-75
Gül GÜLER Bahattin ÇELİK (Research Article)	ŞANLIURFA SİVEREK'TEN ELE GEÇEN KAYA RESİMLERİ ROCK PAINTINGS RECOVERED FROM ŞANLIURFA SİVEREK НАСКАЛЬНЫЕ ИЗОБРАЖЕНИЯ, ИЗЪЯТЫЕ В РАЙОНЕ ШАНЛЫУРФА СІВЕРЕК	76-83

NASİPSE ADAYIZ FİLMİNİN “MITLÄUFER” KARAKTERİ DR. KEMAL ÜZERİNE SOSYOLOJİK VE KÜLTÜREL BİR ANALİZ

A SOCIOLOGICAL AND CULTURAL ANALYSIS OF THE “MITLÄUFER” CHARACTER DR. KEMAL IN THE FILM NASIPSE ADAYIZ

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ И КУЛЬТУРНЫЙ АНАЛИЗ ПЕРСОНАЖА «MITLÄUFER» ДОКТОРА КЕМАЛЯ В ФИЛЬМЕ NASIPSE ADAYIZ

Selami İNCE*

ÖZ

2020 yapımı Nasipse Adayız filmi, sinema ve siyaset ilişkisi bağlamında siyasetçi etiği perspektifinden ele alınarak, Türkiye'deki siyasal, sınıfsal ve toplumsal farklılıklara rağmen politikacıların karakter ve davranış biçimlerinin nasıl değişmediğini gözler önüne sermektedir. Filmde, İstanbul-Beyoğlu belediye başkanlığına aday olmak isteyen Dr. Kemal, adaylığını garantilemek adına her türlü yolu meşru görmektedir. Tipik bir "Türk tipi" politikacı olarak betimlenen Dr. Kemal, Almanya'da İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan "mitläufer" kavramı çerçevesinde incelenmiştir. "Mitläufer," çıkarlarını ön planda tutarak etik ve siyasi doğrularını unutan, yükselmek uğruna her türlü davranışı sergileyen ve hatta faşist olmasa bile faşist görevliler gibi hareket eden memur, asker ve sivil kişileri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Filmde, başta ilkeleri olan bir sosyal demokrat politikacı olarak tanıtılan Dr. Kemal, başarılı olmanın yolunun egemen kültürel, siyasi ve toplumsal normlara uymaktan geçtiğini fark etmiş ve zamanla bir "mitläufer" karakterine evrilmiştir. Filmin sunduğu anlatıya göre, siyasi partiler ve ilkeler bu süreçte yerini kişisel çıkarlara dayalı dernekler, cemaatler, hemşeri grupları, mahalle sakinleri, akrabalık ilişkileri veya ticari çevrelere bırakmıştır. Dr. Kemal'in adaylığını açıklamaya çalıştığı bir gün ve gece boyunca yaşanan olaylar üzerinden temsil edilen bu süreç, ekonomik, siyasi, kültürel ve toplumsal dinamiklerin "mitläufer" karakterini nasıl ortaya çıkardığını tartışmaktadır. Nasipse Adayız filmi, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi tekniği kullanılarak derinlemesine incelenmiş ve elde edilen bulgular Temsil Teorisi çerçevesinde tematik bir yapıda değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Politikacı Karakteri, Siyaset Kültürü, Toplumsal Yapı, Mitläufer, Sosyoloji

* **ORCID:** [0000-0002-3676-9044](https://orcid.org/0000-0002-3676-9044), Dr. Öğretim Üyesi, Şırnak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, selamiince@gmail.com

Kaynak Gösterim / Citation / Цитата: İnce, S. (2025). NASİPSE ADAYIZ FİLMİNİN “MITLÄUFER” KARAKTERİ DR. KEMAL ÜZERİNE SOSYOLOJİK VE KÜLTÜREL BİR ANALİZ. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* (65), 1-21. **DOI:** [10.17498/kdeniz.1576047](https://doi.org/10.17498/kdeniz.1576047)

Nasipse Adayız Filminin “Mitläufer” Karakteri Dr. Kemal Üzerine Sosyolojik...

ABSTRACT

The 2020 film *Nasipse Adayız* examines the relationship between cinema and politics from the perspective of political ethics, revealing how politicians' character and behavioral patterns remain unchanged despite political, social, and class differences in Turkey. The film follows Dr. Kemal, who aspires to become the mayor of Istanbul's Beyoğlu district and perceives all means as legitimate in securing his candidacy. Depicted as a typical "Turkish-style" politician, Dr. Kemal is analyzed within the framework of the concept of "Mitläufer," which emerged in Germany during World War II. "Mitläufer" refers to individuals—bureaucrats, soldiers, and civilians—who, while not necessarily fascists themselves, conform to and act in alignment with fascist officials, prioritizing their personal interests over ethical and political principles. Initially portrayed as a social democratic politician with strong principles, Dr. Kemal gradually transforms into a "Mitläufer" as he realizes that political success depends on conforming to dominant cultural, political, and social norms. The film suggests that political parties and ideological principles have been supplanted by personal interest-driven associations, religious communities, regional affiliations, neighborhood groups, kinship networks, and commercial circles. The film illustrates this transformation through a single day and night in which Dr. Kemal struggles to officially declare his candidacy. Through a thematic approach grounded in Representation Theory, the study employs qualitative content analysis to explore how economic, political, cultural, and social dynamics contribute to the emergence of the "Mitläufer" character.

Keywords: Political Character, Political Culture, Social Structure, Mitläufer, Sociology

АННОТАЦИЯ

Фильм *Nasipse Adayız* (2020) рассматривает связь между кино и политикой с точки зрения политической этики, показывая, как характер и поведенческие модели политиков остаются неизменными, несмотря на политические, социальные и классовые различия в Турции. В центре повествования — доктор Кемаль, который стремится стать мэром района Бейоғлу в Стамбуле и рассматривает любые средства как легитимные для обеспечения своей кандидатуры. Изображенный как типичный «турецкий» политик, доктор Кемаль анализируется через призму концепции «Mitläufer», возникшей в Германии во время Второй мировой войны. «Mitläufer» обозначает людей — чиновников, военных и гражданских лиц, — которые, хотя и не являются фашистами, ведут себя в соответствии с нормами фашистских режимов, ставя личные интересы выше этических и политических принципов. Изначально представленный как социально-демократический политик с твёрдыми принципами, доктор Кемаль постепенно превращается в «Mitläufer», осознавая, что путь к политическому успеху лежит через подчинение доминирующим культурным, политическим и социальным нормам. Фильм утверждает, что политические партии и идеологические принципы уступили место ассоциациям, основанным на личных интересах, религиозным общинам, землячествам, соседским группам, родственным связям и коммерческим кругам. Этот процесс трансформации отражён в событиях одного дня и ночи, в течение которых доктор Кемаль пытается официально объявить о своей кандидатуре. Исследование использует метод качественного контент-анализа и рассматривает, как экономические, политические, культурные и социальные динамики способствуют формированию персонажа «Mitläufer» в рамках Теории репрезентации.

Ключевые слова: Политический персонаж, Политическая культура, Социальная структура, Mitläufer, Социология

1. GİRİŞ

Ercal Kesal'ın yazıp yönettiği ve başrolünü oynadığı Nasipse Adayız filmi, değişen Türkiye'de kapitalizm ve modernleşme, sınıfların ve sosyal katmanların konumlanması, şehirleşme, göç ve göçle oluşan siyasi, ekonomik ve sosyal yapılar hakkında sinema aracılığıyla sosyolojik bir tartışma yürütür. Tartışmanın aktörleri arasında ise, siyaset seçkinleri, parti yöneticileri, mahalli kanaat önderleri, dernek başkanları yani siyasete ilgi duyan herkes bulunmaktadır. Film, İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde belediye başkanı adayını belirleme sürecini ele alır ve bu süreçteki gelişmeler ışığında Türk siyasal sisteminin yapısal sorunlarının en önemlilerinden biri olan aday belirlemedeki parti yöneticisinin keyfi tutumunu tartışır. Filme göre, herhangi bir siyasi pozisyona aday olan siyasetçinin, parti yönetimi tarafından seçilmesi, liyakate veya herhangi bir ölçülebilir kıstasa göre değil, tamamen keyfi, tesadüfi veya irrasyonel şartlara bağlıdır. Liyakati savunan ilkeli bir siyasetçi gibi aday adaylığı sürecine başlayan Dr. Kemal, kısa sürede liyakatin bir işe yaramadığını anlar ve genel başkanının gözüne girmek için her yolu dener. Dr. Kemal ilkeli sosyal demokrat bir karakter olarak başladığı bu süreci çıkarı için her türlü değeri çığnemeye hazır bir politikacı olarak bitirir. Siyasetçilerin bu değişimi siyasi bir kavram olan "mitläufer" kavramını hatırlatmaktadır ve siyasetin kurallarını- etik çelişkileri sorgulatmaktadır.

Nasipse Adayız, siyasetin kendi dinamiği ve kurallarının günlük hayatın etik değerleriyle örtüşmek zorunda olmadığını kanıtlamaya çalışır ancak asıl önemlisi, bütün bu ortam ve ilkesizliği siyasetçinin yeniden inşa ettiği ve beslediği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Çalışmada filmin başkarakteri Dr. Kemal'in aday adaylığı sürecinde, siyasal ortamdan nasıl etkilendiği ve bu ortamı nasıl yeniden inşa ettiği, hem ülkenin ekonomik- siyasal dinamikleri hem de politikacı karakterinin özneliği üzerinden değerlendirilmektedir. Dr. Kemal'e Almanya'da, İkinci Dünya Savaşı sırasında içinde bulunduğu durumu hiç sorgulamayan hatta kişisel çıkarını çoğaltan askeri ve sivil kişileri anlatmak için kullanılan "mitläufer" kavramıyla bakılmasının nedeni, Hitler döneminde insanların sırf yükselmek, bir göreve gelmek için prensiplerden kolayca vazgeçmesidir ve bu kavramın daha sonra prensiplerini çığneyen insanlar için kullanılmasıdır. Ülkenin geçirdiği kapitalist kentleşme sürecine ve bu süreçte yaşanan göçün kültürel ve siyasal görüntülerine yer veren çalışmada, politikacının tüm bu süreçleri kendi tutumuna gerekçe olarak kullandığı görülmektedir.

Çalışma, siyasal aktörlerin davranış güdülerinin Türkçe literatürde bu zamana kadar kullanılmayan "mitläufer" kavramı ile açıklanması açısından önemlidir. Yaşadığı dönemdeki egemen sosyal, ideolojik ve siyasi atmosfere, kendi kişisel çıkarları için tam bir uyum gösteren kişileri tanımlamak için kullanılan "mitläufer" kavramının, Nasipse Adayız'da Dr. Kemal üzerinden toplumsal, siyasal ve kültürel açılardan değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Ayrıca Türkiye'de siyasi sinemanın önemli eserlerinden biri olarak değerlendirilebilecek Nasipse Adayız filminin etraflıca analizi de bu konudaki literatüre katkı oluşturması beklenmektedir.

Nasipse Adayız, parti genel başkanının "siyasette yapı kurmak çok önemlidir" diye sözünü ettiği bir yapıyı tanımlamaktadır ve o yapının çarpık olduğunu göstermektedir. Zaten Dr. Kemal'in eski eşi Figen de "vicdanlı ve akıllı olan makro siyasetten tiksindir" diyerek sözü edilen yapıyı reddetmektedir. Film, siyasi özne konumundaki veya özne olmaya çalışan hemen herkesin, ülke sosyo- ekonomik koşulları gereği aynılaştığını vurgulamakta olup kişisel çıkarları peşinde koşan ilkesizler olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Nasipse Adayız'da öncelikle siyaset sahnesinde kimsenin kimseye güvenmediği, güven ilişkisinden çok çıkar ilişkisinin önemli olduğu görülmektedir.

Yönetmen Kesal, film boyunca izleyiciyi dört salona alarak, salonundaki farklı sosyolojik grupları gösterir. Film genel olarak insanların düşüncelerinin ve tavırlarının güncel ihtiyaçlara göre değiştiğini anlatmaktadır. Günlük ihtiyaçlar içinde kendiliğinden

Nasipse Adayız Filminin “Mittläufer” Karakteri Dr. Kemal Üzerine Sosyolojik...

başlayan ve sorgulamadan sürdürülen alışkanlıkların bir süre sonra insanın karakteri ve hatta kaderi olmaktadır. Yönetmen Ercan Kesal, kişisel hayatında böyle bir süreç yaşamıştır ve öncelikle seyirciye kendisini açar. Ercan Kesal'ın doktor rolünde oynadığı Bir Zamanlar Anadolu'da (2011) filminde, doktorun olayı örtbas eden beyanından sonra otopside yüzüne kan sıçraması, kanın bir kısmını silip yüzünde bir kısmının kalması doktorun hem rahatsız olması hem de katili bir noktada anlaması ve koruması anlamına gelmektedir. Doktor katille zimmi bir iş birliği yapmaktadır. Bu filmde Kesal, izleyiciyi suçluyla iş birliğine çağırılmakta, yüze sıçrayan kanın izleyiciyi rahatsız etmesini beklemektedir.

"Nasipse Adayız" filmi, başkan aday adaylığı sürecine odaklanan Dr. Kemal Güner'in, bir gün ve gecede yaşadığı trajikomik olaylar zincirini ele almaktadır. Film, Kemal'in başkan adaylığı için gösterdiği yoğun çabaları ve bu süreçte karşılaştığı zorlukları gözler önüne sermektedir. Dr. Kemal, parti lideri olarak bilinen ve "Bir Numara" olarak anılan kişinin, adaylık açıklamasını yapacağı geceye hazırlanırken aday gösterileceği beklentisi içerisindedir. Bu süreçte, çevresindeki herkes, Kemal'in yoğun ve karmaşık mücadelesine yardım etmektedir. Film, liderin dikkatini çekmek amacıyla Kemal'in yavaş yavaş etik olmayan tercihlere de yöneldiğini gösterir. Ancak, adaylığın açıklanacağı bu kritik gecede, Kemal'in beklentilerini altüst eden beklenmedik olaylar yaşanır ve olaylar trajikomik nitelik kazanır. Film, bir siyasi adayın perspektifinden hareketle, siyaset dünyasının karmaşıklığını ve arka plandaki pazarlıkları, güç oyunlarını ve politik stratejileri gerçekçi bir biçimde izleyiciye sunar. Bununla birlikte, insan doğasının karanlık ve çıkarıcı yönlerini de ortaya koyan yapım, siyasette gücün ve iktidarın cazibesinin, kişilerin ilke ve prensiplerinden ne kadar kolay vazgeçmelerine neden olabileceğini eleştirel bir üslupla derinlemesine irdelemektedir. Böylelikle film, modern siyaset dünyasının işleyişi hakkında eleştirel ve düşündürücü bir bakış açısı sunmaktadır.

Dr. Kemal'in bir gecede telaşla ziyaret etmek zorunda kaldığı dört salon, toplumsal ve siyasal bölünmüşlük, bölünmüş siyasetin aktörleri, aktörlerin gerçek amaçları, iç ve dış göç, müzik ve sosyoloji, dinsel ve mezhepsel konumlanış, kapitalizm, aydınlanma ve modernite gibi konularda oldukça zengin sahneler sunmaktadır. İzleyici bu dört salondan herhangi birinde Dr. Kemal ile karşılaşmakta olup ancak en az birinde mutlaka kendisiyle de yüz yüze gelmektedir. Marschall Berman, 1970'lerin kültüründe öne çıkan temel temalardan birinin, kişisel kimliğin önemli bir unsuru olarak etnik hafıza ve tarihin yeniden kazanılması olduğunu ifade eder (Berman, 2012, s. 163 – 164). Nasipse Adayız filmi de bunu 2000'ler Türkiye'sinde yapmaktadır. Film, siyasetin soyut ya da teorik bir kavram olmadığını; aksine, o anda ülkede yaşayan insanların yaşamları üzerinden somut bir şekilde şekillendiğini ve bu sürecin ülkenin kaderi üzerinde belirleyici bir rol oynadığını vurgular. Kesal, izleyiciyi farklı mekânlara ve ortamlara götürerek, bu kaderin toplumsal yapıda nasıl kaçınılmaz bir yer tuttuğunu ve politik süreçlerin insanlar üzerindeki etkisini gözler önüne serer.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, 'Temsil Teorisi' yaklaşımını temel alarak gerçekleştirilmiştir. Filmler, bir metin olarak ele alınmış ve içerik çözümlemesi yapılırken Stuart Hall'un temsil teorisi perspektifi benimsenmiştir. Hall'ün inşacı yaklaşımı çerçevesinde, sinemanın kimlik, kültür ve anlam yaratma süreçleri analiz edilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi kullanılarak yapılan çözümlemeler sonucunda, filmlerin yalnızca öznel bir ürün olmanın ötesinde, kültürel ve toplumsal gerçekliklerin temsili olduğu sonucuna varılmıştır. Filmler, olayların basit birer yansıması olarak değil, ekonomik ya da materyal temeller kadar önemli bir süreç olarak sosyal konuları ve tarihi olayları şekillendiren bir inşa aracı olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, politikacı karakteri üzerinden toplumsal yaşamda var olan çatışmaları temel alan metaforik anlatıların temsili analiz edilmiştir.

Günümüzde araştırma yöntemleri literatürüne bakıldığında, nitel araştırma yöntemleri ve karma yöntem araştırmalarının, nicel yöntemlere kıyasla daha yaygınlaştığı görülmektedir (Ilgar ve Ilgar, 2013, s.197). Bu çalışma da nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi tekniğine dayanmaktadır. Krippendorf'a göre, içerik analizi, bir mesaj içeriğinden tekrarlanabilir ve anlamlı çıkarımlar yapmayı sağlayan bir araştırma tekniğidir (Karataş ve Binark, 2015, s. 38). Strauss ve Corbin ise, nitel araştırmayı; insanların yaşam biçimlerini, öykülerini, davranışlarını, örgütsel yapıları ve toplumsal değişimi anlamaya yönelik bilgi üretim süreci olarak tanımlar (Özdemir, 2010, s. 325).

Stuart Hall'un perspektifi, kültürel ürünleri, toplumsal pratikleri ve kurumları 'dinamik ve sürekli bir süreç' (Turner, 2016, s. 105) olarak analiz etme önerisinde bulunur. Bu bakış açısına göre, bir film veya kültürel metnin analizi, 'bir yaşam biçimi içindeki unsurlar arasındaki ilişkilerin incelenmesini ve bu ilişkilerin oluşturduğu yapının doğasını keşfetmeyi' içerir (Williams'tan aktaran Turner, 2016, s. 71). Karel ise, 'kültürel ürünlerde yer alan temsiller aracılığıyla yaratılan dünyaların değişebilir olmasının bir rastlantı olmadığını düşünmek, saf bir saflıktır' (Karel, 2010, s. 363) diyerek, filmlerin kültürel bir belirleyici olarak önemini vurgulamaktadır. Hall'un temsil teorisinin inşacı yaklaşımı, kimlik, kültür ve anlamın sürekli bir yaratım süreci içinde olduğunu ve hiçbir kimliğin kalıcı bir yapıya sabitlenemeyeceğini ileri sürer. Hall, sinemanın 'anlam' sistemlerini oluşturma sürecindeki etkisini vurgulayarak, sinemanın toplumun kültürel dünyasını şekillendirmedeki rolüne dikkat çeker. Bu açıdan bakıldığında, Hall'un görüşü, sinemanın yalnızca bireysel bir anlatım aracı değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal bir olgu olarak görülmesi gerektiğini savunur. Hall'a göre, kültür, "gerçekleşen olayların bir yansıması değil; toplumsal olayları ve tarihsel süreçleri şekillendiren, ekonomik ya da maddi temeller kadar önemli bir süreçtir" (Hall, 2017, s. 13). Bu çerçevede, Nasipse Adayız hem kültürel hem de siyasal bir temsil aracı olarak analiz edilmiştir.

Hall, "inşacı yaklaşımı" şu şekilde tanımlamaktadır: "Şeylerin kendiliğinden bir anlamı yoktur; biz, temsil sistemlerini, kavramları ve işaretleri kullanarak anlamı oluştururuz. Bu bakış açısı, dildeki anlam yapılandırmacı ya da inşacı yaklaşım olarak adlandırılır" (Hall, 2017, s. 37). Hall'a göre, özne sürekli olarak öteki ile ilişki içinde konum değiştirir ve bu değişim her zaman farklı biçimlerde gerçekleşir. Bu bağlamda, özne, modern düşüncenin bitmiş ve sabit bir yapı olarak ele aldığı bir varlık değil, sürekli değişen ve hiçbir zaman tamamlanamayan bir süreçtir. Şen'in de belirttiği gibi, özne "hiçbir zaman sabit bir kimlik ya da kategori olarak düşünülemez; cinsel kimlikler de dâhil olmak üzere, tüm kimlikler kararsız ve değişken niteliktedir; çünkü özne, sürekli bir eksiklik ve özdeşleşme ile şekillenir" (Şen, 2019, s. 30-31). Bu çalışmada, Nasipse Adayız filmi inşacı bir temsil olarak değerlendirilmekte ve bu temsilin inşa sürecine etki eden tarihsel, toplumsal, ekonomik ve politik/ideolojik bağlamlar açığa çıkarılmaya çalışılmaktadır. Güçhan'a göre, "Sinema, ait olduğu toplumun veya kültürün bir yansımasıdır ve toplumsal yapının diğer unsurları ile etkileşim içinde değişim gösterir" (Güçhan, 1992, s. 71-72). Diken ve Laustsen ise, "Sinema gerçeğin doğrudan bir yansıması olmaktan ziyade, yalnızca belirsiz bir temsili değil midir?" sorusuna yanıt olarak, "Diyalektik bir perspektiften bakıldığında, sinema ve hayat birbirini yansıtır; her ikisi de birbirinin hakikatini anlatır" (Diken ve Laustsen, 2016, s. 21) demektedir.

Kellner ise, en ticari veya apolitik filmlerde bile dönemin toplumsal, siyasal veya gündelik yaşamına dair izler görülebileceğini ifade etmektedir. Filmlerin, doğaları gereği, belirli bir dönemi aydınlatma özelliğine sahip olduğunu vurgulayan Kellner, bu anlatıların bireysel ve toplumsal aydınlanmaya katkı sağladığını belirtmektedir. "Walter Benjamin ve T. W. Adorno'nun da vurguladığı gibi, filmler ve diğer kültürel biçimler, ait oldukları toplumsal yapıyı açıklayan 'diyalektik imgeler' sunabilir" (Kellner, 2013, s. 33). Ayrıca

Nasipse Adayız Filminin “Mittläufer” Karakteri Dr. Kemal Üzerine Sosyolojik...

yapılan analizler aracılığıyla, günümüz Türkiye'sinin toplumsal, kültürel ve ideolojik eğilimleri, bu eğilimlerin tarihsel arka planları ve gelecekte alabilecekleri şekiller tartışılmıştır. Sinemanın sadece geçmişi yorumlamakla kalmadığını, aynı zamanda geleceği de şekillendirdiğini öne süren Kellner, “Filmler öngörme gücüne sahiptir; çekildikleri dönemde yaşanabilecek olayları tahmin edebilirler” (Kellner, 2013, s. 36) diyerek bu görüşü desteklemektedir.

3. MITTLÄUFER KİMDİR?

Mittläufer kavramının 2. Dünya Savaşı sonrasında, Almanya’da toplumu faşizmden arındırma (Entnazifizierung) sürecinde mahkemelerde ve toplumda kullanılmaya başlanan bir kavram olduğu bilinmektedir. Kavram, Nazi Almanya’sı döneminde devlet mekanizmasında çalışan kişilerin görevlerinden uzaklaştırılması ve cezalandırılması anlamına gelmektedir. “Daha geniş anlamda, terim aynı zamanda Nazi yasalarının, örgütlerinin, sembollerinin ve yazılarının yasaklanmasını da kapsar” (historisches-lexikon-bayerns.de). Mittläufer, devlet dairelerinde veya orduda verilen işi yapan, çok önemli bir fonksiyonu olmamakla birlikte içinde bulunduğu durumu hiç sorgulamadan görevini büyük bir özenle ve titizlikle yerine getiren, bu sayede kişisel çıkarını çoğaltan Hitler taraftarlarını anlatır. Kavram her ne kadar devlet görevlilerinin savaş sonrası görevden alınmalarıyla ilgili süreçte ortaya çıksa da sivilleri de kapsayacak bir biçimde geniş bir kullanım alanı bulmuştur. “Mittläufer” tartışmasının temeli ve esası büyük ölçüde Hannah Arendt’in “Kötülüğün Sıradanlığı” kitabındaki tartışmalara dayanmaktadır. Arendt’in geliştirdiği bazı kavramlar gibi “mittläufer” kavramı da o tarihten beri, hatırlama, faşizme gönüllü destek veren normal ve sıradan insanlar, yasalara uyan iyi vatandaş, görev bilinci, vatandaşlık bilinci, vatandaşlık sorumluluğu veya “emir kulu” gibi tartışmalarda referans gösterilmiştir. Var olan düzenin ya da sistemin sürdürülmesi için sistem içinde “kaderini takip eden özne” veya düzendeki boşlukları veya yükselme imkânlarını görüp “kaderini oluşturan özne” olarak “mittläufer” konumundaki özneyi tarif ederken, Arendt’in Eichmann duruşmaları notlarına yakından bakmak gerekmektedir.

Arendt, Eichmann davasının gözlemlerinden hazırladığı kitabında, öncelikli olarak Pontius Pilatus’u hatırlatmaktadır. Arendt, Eichmann’ın mahkemede yargılanması başlamadan önce bir stratejiye sahip olduğunu belirtmektedir ve bu stratejinin de Pontius Pilatus gibi davranmak olduğunu söylemektedir. Arendt’a göre, çünkü İsa’yı çarmıha germe kararı veren Roma Valisi ve Savcı Pontius Pilatus, bu kararın ardından elini yıkadıktan sonra "suç benim değil artık, günah benden gitti" diyerek hâkim olan yasaları uyguladığını belirtmiştir. Yani kararda kişisel bir sorumluluğu, suçu veya etkisi yoktur. Arendt’e göre Eichmann da bu stratejiye sahiptir. “İşler artık böyle yürüyordu, bu toprakların yeni kanunu böyleydi, her şey Führer’in emirlerine dayanıyordu. Düşünüyordu da, ne yaptıysa yasalara bağlı bir vatandaş olarak yapmıştı. Mahkemeye ve polislere tekrar tekrar anlattığı gibi; görevini yapmıştı, sadece emirlere değil yasalara da uymuştu” (Arendt, 2014, s. 142). Sorumlu tutulduğu suçlardan yasaları sorumlu tutması, sadece işinin yüklediği görevi yerine getirdiğini söylemesi mahkemede işe yaramayınca Eichmann, körü körüne itaatın ve gönüllü hizmetçiliğin erdemleriyle kusurları arasında bocalamaya başlar. Eichmann, bazen fazla ileri gittiğini düşünür ama bazen de basit bir “mittläufer” olduğunu ileri sürer. “Zira Kant’ın ahlak felsefesi insanın muhakeme yetisiyle yakından ilişkilidir ve bu yeti de körü körüne itaati imkânsız kılar” (Arendt, 2014, s. 143).

Sonuç olarak, Eichmann, hâkimin talebi üzerine Kant’ın "kategorik emri" tanımlamaya çalışır ve bu konuda oldukça doğru bir açıklama yapar. Kant’ı doğru anladığı da ortaya çıkar: "Kant hakkında söylediklerimle, irademin ilkesinin her zaman genel yasaların ilkesi olabilecek şekilde olması gerektiğini kastediyordum" (Arendt, 2014, s. 143).

Ancak Arendt, Eichmann'ın Kant'ı kasıtlı olarak “yanlış yorumlamaya” devam ettiğini vurgular. Kant'a göre, bir eylemde bulunmaya başladığı andan itibaren her insan bir yasa koyucudur. Kendi “pratik aklını” kullanarak, hukukun temelini oluşturabilecek ilkeleri bulur. Arendt, Eichmann'ın bu yanlış yorumunu, “Kant'ın küçük insanın günlük hayatına uyarlanmış versiyonu” olarak nitelendirir ve bunun da belirli bir tutarlılığı olduğunu kabul eder: “Kant'ın felsefesinde, yasaların kaynağı pratik akıldır; fakat Eichmann'ın yorumunda bu kaynak, Führer'in iradesi haline gelmiştir” (Arendt, 2014, s. 144). Arendt, Eichmann duruşmaları sırasında Benjamin'in "kader ve karakter" kavramı ile Kant'ın "kategorik emir" anlayışını, yasalara veya kurallara körü körüne bağlılığın kaynağını araştırmak amacıyla ilişkilendirir. Bu noktada, Arendt “mitläufer” kavramını tartışmaya açar ve sistemi devam ettirmek için bu kadar gönüllü olan bireylerin neden yalnızca “mitläufer” (takipçi) olarak kalmayıp daha da ileri gitmeye eğilimli olduklarını sorgular. Arendt'e göre, yasalarla uyum içinde olmak sadece bu yasalara itaat etmek anlamına gelmez, aynı zamanda kişinin, bu yasaları kendisi koymuş gibi hareket etmesini de ifade eder. Görev duygusunun ötesine geçildiğinde başarıya ulaşılacağına dair inancın temeli de burada yatar (Arendt, 2014, s. 144).

Savaş sonrası suçlular arasında en hafif cezaya çarptırılan kesimin “mitläufer” olarak nitelendirilenler olduğu görülmüştür, çünkü “mitläufer” sadece işinin gereklerini yerine getirmişti veya sistemin kurallarına göre davranmıştı. Ancak Nazi dönemdeki toplumu veya Hitler'in sistemini ayakta tutan kesimin de büyük oranda bu insanlardan oluştuğu tartışması sürmektedir. Hatta “mitläufer” olmadan yönetici elitlerin başarı şansının olmadığı görülmektedir.

Ülkeyi Nazilerden arındırma davaları sürecinde incelenen kişilerin yüzde 54'ü ‘mitläufer’ olarak sınıflandırılırken, davaların yüzde 34,6'sında işlemler durduruldu. Batı Almanya'da polis, idare, yargı ve tıpta görülen personel sürekliliği bu rakamlara yansımıştır (<https://www.nd-aktuell.de/artikel/1145374.von-den-mitlaefern.html>).

Kavram sadece Almanya'da Hitler rejimi dönemini tartışmak için değil yine benzer bağlam içinde ancak başka siyasi pozisyonlar için de gündeme gelmektedir. Sovyetler Birliği'nin etkisiyle değişen rejimler üzerine İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa'da yazılan bazı makaleler Doğu ve Kuzey Avrupa sosyalist ülkelerinde Sovyetler Birliği yandaşı kadroların nasıl “mitläufer tutumu” içinde olduğunu tartışılmaktadır. Sosyalist Doğu Almanya rejimi üzerine yapılan tartışmalarda sessizce rejime uyum sağlayanların da “mitläufer” olarak anıldığı görülmektedir. Demokratik Almanya'da yaşamış bir grup sanatçının konuştuğu bir kitabın tanıtım yazısında bu konu şöyle ele alınmaktadır: “Doğu Almanya vatandaşlarının çoğu, olması gerekenden daha fazla uyum sağladı. Sadece ‘parti diktatörlüğü altında ‘oldukça normal yaşamak’ istediler. Böylece kendinizi ve yönetenleri rahat ettirdiniz. ‘Demokratik Almanya’da her şey o kadar da kötü değildi’ cümlesi aynı zamanda şu anlama gelir: Diğerleri kötü durumdayken biz iyi vakit geçirdik” (Grafe, 2010).

Yine Estonya komünistleri üzerine “Estonya Komünistlerinin Kaderi ve Mitläufer” adlı makalesinde Aleksander Kaelas (1951), “Estonya Komünist Partisi'nin yönetimi Sovyetler Birliği tarafından değiştirilince üyelerin ve destekçilerin neden ses çıkarmadığı” sorusuyla ilgilenmektedir. Kaelas'e göre gerçeği gördüğü halde kişisel çıkarı gereği sesini çıkarmayanların asıl motivasyonu sistemin nimetlerinden yararlanmaktır. Kaelas, 2. Dünya Savaşı sonrasında Estonya'da Rusya yanlısı olmayan devlet ve parti yöneticilerinin tek tek görevden uzaklaştırıldığını yerine Rusya'ya bağlı komünistlerin göreve getirildiğini anlattığı makalesinde “görevden uzaklaştırılan komünistlerin de yeni göreve getirilen komünistlerin de çıkarları gereği sustuğunu” anlatmaktadır.

Kaelas, ancak “mitläufer” olarak ayakta kalabilenlerin Sovyetler Birliği tarafından iktidarda tutulduğunu tartıştığı makalede, isimlerle ve tarihlerle örnekler vererek Sovyetler

Nasipse Adayız Filminin “Mitläufer” Karakteri Dr. Kemal Üzerine Sosyolojik...

Birliği'nin yörüngesinde olmayanların nasıl iktidardan uzaklaştırıldığını anlatmaktadır. Kaelas'ın ulaştığı sonuç “itaat edenlerin yaşadığı” yani mitläuferlerin başarılı olduğu noktadır. “Moskova'nın artık fikirleri için yirmi veya otuz yıl boyunca savaşan ve bu mücadele döneminde belirli bir omurga elde eden ikna olmuş komünistlere değil, koşulsuz itaatkar uygulayıcılara ihtiyacı var. Her zaman Rus halkını öven alçakgönüllü, ayakları pürüzlü bir inek, kendini adamış bir komünistten daha kolay Moskova yetkililerinin gözüne girer” (Kaeles, 1951). Bu kişilerin güçlü bir tercih yapmak zorunda kalmayan güçsüz kişiler olduğu vurgulanmaktadır.

Tarihsel olarak kavramın ortaya çıkışı Hitler sonrasındaki Nazilerin yargılanması dönemi olsa ve savaş sonrasında komünist rejimleri betimlerken daha az yoğun bir biçimde kullanılsa da “mitläufer” kavramı günümüzde de birincil anlamda olmayıp içeriği daha hafifletilmiş bir biçimde kullanılmaktadır. Bugünkü kullanımda sırf kişisel çıkarlarına ulaşmak için veya ortamın gerektirdiği gibi yaşamak adına prensiplerinden vazgeçen insanlar da “mitläufer” olarak anılır. Örneğin ünümüzde Almanya ve Avusturya aşırı sağı tartışırken kadrolar ve bilinçsizce yandaş olanlar arasında ayırımın altı çizilirken bilinçsiz yandaşlar için de “mitläufer” kavramının kullanıldığı görülür. Herhangi bir sistemde kimse “mitläufer” olmaya zorlanmaz ancak sistemin nimetlerinden faydalanabilmesi için “mitläufer” olması gerekir.

Çeřitliliđin, insanların farklı bireyselliğinin önemsendiği hatta övüldüğu bir çağda yaşamaktayız. İnsanların dış görünüşlerine, cinsiyetine, ten rengine, etnik ve dini kökenine ve kısaca doğuştan gelen temel niteliklerine saygı duyulmaktadır. Bu saygı sadece “political correctness” gereği yerine getirilen bir rutin değildir. Sosyal kontrolün ve grup dinamiklerinin oldukça baskıcı olduğu bir sosyal medya – sosyal kontrol döneminde yaşadığımız da bir gerçektir. Sosyal medyada “grubun çıkarlarını koruma veya yakın olunan bireylerin çıkarlarını savunma gibi” güdülerin kolayca “mitläufer” davranışı sergilemeye ittiği savunulmaktadır. Ait olunan gruptan aforoz edilme korkusu “çeşitliliğin” önüne geçmektedir. Bu korkunun baskıcı iktidar dönemlerindeki korkuyla benzerlik gösterdiğini savunanlar vardır. Matthew Wice ve Shai Davidai, durumu “insanlar grup normlarından sapanları hızla reddeder, öte yandan gruptan sıyrılmayı ve yüksek itibar sahibi olmayı arzular” diye açıklar ve bu çelişkili tutumun kaynakları yine kişisel çıkarda bulur. “İnsanların, yardımseverlik, kendini adama, iyilikseverlik gibi motivasyonlarının yanında en büyük motivasyonunun yaptığı işle kişisel çıkar uygunluğu içinde olması görülmektedir. Kişisel menfaat diğer tereddütleri ortadan kaldırmaktadır” (Wice ve Davidai, 2021, s. 1214).

Mitläufer “inanmasa bile sırf çıkarları gereği çoğunluk gibi davranan insanların tanımlanmasında daha çok siyasi bir kavram olarak kullanıldığı gibi bu kavram günümüzde bazı felsefi ve sanatsal tavırlar için de geçerlidir” (Strauss, G., Has, U., Herras G., 1989, s. 254). Buna göre, Dr. Kemal'in dâhil olmaya çalıştığı sistem siyasi bir yapı olduğu kadar, ahlaki bir sistemdir. Dr. Kemal'in, dahil olmak istediği iktidar, teknik bir yapı ve ilkeler olarak değerlendirilmemeli, aksine ruhsal bir varoluş olarak nitelendirilmelidir. Sistemin yeniden üretilmesi ve güçlenmesi insanların gönüllü katılımıyla olmaktadır ve Dr. Kemal, Türkiye'de sorumlu olan aday belirleme veya siyasi liyakat sisteminin devamı için bu gönüllüğü göstermektedir, çünkü bu sistem güçlüdür ve Dr. Kemal bir yere gelebilmek için bu sistem içinde hareket etmek zorundadır. Dr. Kemal'in tutumunun, bireysel ve ahlaki olduğunu, iktidarın her zaman savunucuları tarafından ahlaklı görüldüğünü, Alexander ve Margarete Mitscherlik'in mitläufer konumundaki bireylerin “kolektif tutumunun temellerini” açıklarken yaptığı analizle de açıklamak mümkündür. Alexander ve Margarete Mitscherlik, iktidarın niteliği değiştiğinde kendi çıkarını düşünen itaatkar bireyin kurtlarla birlikte ulumaya başladığını ya da sustuğunu belirtmektedir ve bu bireyi “ mitläufer” olarak tanımlamaktadır. “Mitläufer tutumunda birey kendine yabancılaşır, algılanabilir olanı yoğun

bir şekilde inkâr etmekten başka bir anlam bulamaz, aynı zamanda algılanan gerçekliğin tümünden reddi ve bütüncül önyargılar veya aldatıcı yorumlar kullanır” (Mitscherlik, A. ve Mitscherlik, M., 2012, s. 215).

Nasipse Adayız, Dr. Kemal’in masumiyetini nasıl yitirdiğini ve nasıl bir “mitläufer” haline geldiğini adım adım anlatmaktadır. Dr. Kemal’in, kavramın birincil ve asıl anlamındaki tartışmalardaki gibi bir faşist bireye dönüşmediği ancak, etik açıdan bakıldığında savunucusu olduğu tüm değerlerden yavaş yavaş uzaklaşarak kişisel çıkarlarını tüm değerlerin üzerinde tutan bir politikacıya dönüştüğü gözlemlenmektedir. Mitläufer kavramından bugün olup bitenleri ve sistemi pasif bir biçimde takip eden, sistemle birlikte yürüyen, içinde bulunduğu şartları sorgulamayan ve şartlardan hiçbir biçimde kendi tutumunu sorumlu tutmayan ‘sıradan insan’ anlaşılmaktadır. Ancak, mitläufer bazı durumlarda çaresiz, düşüncesiz, anlayışsız olarak nitelendirse de daha çok daha olumsuz bir tercihin tanımlanması için kullanılmaktadır. Mitläufer, sadece çıkarları gereği işine bakan, düzeni sorgulamayan kesimi değil, daha olumsuz bir biçimde bencil, oportünist, bilinçsiz veya vicdansız, sorumsuz, sistemin işleticileri kişiler olarak karakterize edilmektedir (Strauss, G., Has, U., Herras G., 1989, s. 254). Filmde de kamusal sağlık hizmetlerinin terk edildiği ve sağlık hizmetlerinin piyasaya bırakıldığı bir dönemde, süreçten yararlanmak için hastane açabilmek belli bir beceri ve güç isteyen bir adım olarak görülmektedir ve Dr. Kemal sosyal demokrat değerleri olarak bunu başararak bazı soru işaretleri uyandırmaktadır. Dr. Kemal, sonra şoförü Naci’ye hastanenin sahte evrak düzenleme dâhil pis işlerini yaptırırken görülmektedir. Dr. Kemal, doğal doğum mümkünken sırf daha fazla para kazanmak için bir kadına sezaryenle doğum yaptırmakta da etik bir problem de görmez. Otel lobisinde bir tıp kongresi sırasında konuşma sırasını bekleyen radyolog arkadaşı profesörün dediği gibi Dr. Kemal artık “hem özel hastane sahibi hem de belediye başkanı olmak isteyen bir çakal”dır, dolayısıyla kendini başka türlü tanımlasa da aslında siyaset sürecine “mitläufer” adayı olarak başlamıştır ve sonuçta da “mitläufer” olmuştur.

4. BULGULAR

4.1 Dört Salon, Dört Ayır Dünya, Dört Tarz-ı Siyaset

Filmler, belirli bir dönemin olaylarını ve toplumsal olgularını doğrudan tasvir ederek, o dönemin toplumsal gerçekliklerini belgesel nitelikte ve gerçekçi bir yaklaşımla gözler önüne serebilirler (Kellner, 2013, s. 29). Nasipse Adayız filmi de, temsil ettiği güncel karakterler ve olaylar aracılığıyla, film sosyolojisi açısından bir analiz imkânı sunmaktadır. Bu yapıım, senaryosunun kurgusal yapısı sayesinde, Türkiye’nin yakın dönem siyasi atmosferine dikkat çekmektedir. Kesal, Kellner’in "Film yaratıcıları, bir dönemin olaylarına, endişelerine, hayallerine ve umutlarına dalarak, o dönemin toplumsal deneyimlerini ve gerçekliklerini sinemada dile getirirler" (Kellner, 2013, s. 16) ifadesini, kendi tecrübelerinden yola çıkarak somutlaştırmaktadır.

Kesal’ın ilk uzun metraj filmi "Nasipse Adayız", 2000’li yılların başında CHP’den Beyoğlu Belediye Başkanlığına aday olması için adı geçen, yani aday adayı olan Kesal’ın kendi gerçek yaşamından yola çıkarak kaleme aldığı, aynı isimli romanın uyarlamasıdır.” <https://www.gazeteduvar.com.tr/ercan-kesal-anlattiklarimin-hepsi-gercek-haber-1504041>.

Dr. Kemal’in aday adaylığının “ceddin deden, neslin baban” marşı eşliğinde açıklandığı bir gemi rüyasından uyanıp Simge Düğün Salonuna girmesiyle film başlar. Dr. Kemal, Simge Düğün Salonundaki büyük yemekte adaylığını açıklayacaktır. Açıklamayı Parti Genel Başkanı’nın yani Bir Numaranın yapması için uğraşmaktadır. İzleyici, Dr. Kemal ve ekibiyle birlikte, Bir Numaranın gelip gelmeyeceği sorusu ve kaygısının peşinden sürüklenmektedir. Misafirler sırayla takdim edilir; Malatya Arguvan Dernek Başkanı, Cemevi Başkanı, Tokat Turhal Dernek Başkanı, Tuncelililer Dernek Başkanı Müteahhit Müslüm Öztürk... İl Başkan

Nasipse Adayız Filminin “Mitledäuer” Karakteri Dr. Kemal Üzerine Sosyolojik...

Yardımcısı “karizmatik ve çok yakışıklı” Orhan Bey... Konukların hepsi orta yaş ve üstü, çoğunluğu takım elbiseli ve kravat takan erkeklerden oluşur. Yönetmen, siyasi kimlik ve siyasi özne konusunu gerçekçi kılmak adına sosyal demokrat düşüncede bir partiyi fon olarak kullanır. Türkiye’de bu görüşe yakın isimler olarak da Alevi kimliği ön plana çıkarılır çünkü genel ilkeler açısından Alevi kimliği özgürlük, adalet, yardımlaşma, dayanışma ve laiklik gibi ön kabulleri olan ve bu açıdan bunu siyaset sahnesinde de göstermek/görmek isteyen bir özelliğe sahiptir.

Ertan’a göre de;

“Alevi dernekleri, siyasal partiler ve devlet organlarıyla, üyelerinin talepleri doğrultusunda ilişkiye de geçerler. Bu sayede Alevilerin siyaset üretme süreçlerine daha etkili bir şekilde dâhil olmasını sağlarlar. Dernekler, Alevi kimliğinin kamusal sahada siyasal ve sosyal temsiliyetini üstlenen ana taşıyıcılar olduğu için Alevi siyasetinin temel özneleridir (Ertan, 2017, s. 173).

Birer hemşeri dayanışma derneği gibi işleyen ve gerçekten de bir kısmının adında “dayanışma” sözcüğü geçen bu derneklerden “icazet” almadan siyasete girmek, göçle oluşmuş ve farklı gettolara bölünmüş bu ilçede mümkün değildir. Salondaki “Arguvanlılar, Erzincanlılar, Malatyalılar” derneklerinin de aslında Alevi dernekleri olduğu ama hemşeri derneği gibi kurulduğu anlaşılmaktadır. Çünkü büyük kentlerde “1990’lı yıllarda yasal mevzuatın yasaklamalarından dolayı Alevi adını taşımayan ama Alevi derneği olduğu, yaptığı göndermelerle ve savunduğu düşüncelerle açıkça belli olan onlarca dernek kurulmuştu” (Ertan, 2017, s. 173).

Misafirler yerini alınca “Anadolu’nun bağrından kopup gelen Hakkı Eren” de sazını çalmaya başlar. Film sosyal olguyu işin içine katarak, aynı zamanda bir tür siyasi ve mezhepsel kimliğin simgesi haline gelen saz çalma ritüelini de betimlenen sahnenin ana unsuruna dönüştürür ve gerçeklik algısının pekişmesine önemli bir katkı sağlar. Dr. Kemal sahnededir ve “Ben de sizler gibi Anadolu’dan koştum, geldim, İstanbul’da ekmek derdindeyim. Ben de sizler gibi topraktan koştum, betona geldim...” diye konuşmaya başlar.

İstanbul’a Anadolu’nun çeşitli illerinden göç etmiş birinci kuşağın temsilcileri sahneye yakın oturmuştur. Dr. Kemal’in konuşmasından pek etkilenmedikleri anlaşılır. Bunun üzerine, Dr. Kemal daha etkili olmak ister ve dinleyicilerle kökensel bağ kurma amacı ile doğrudan “Sivashlılar, Erzincanlılar, Malatyalılar” diye hitap ederek konuşmaya başlar. Kısmen de bu amacında başarılı görünür. Kültürel unsurların filme gerçekçilik katması diğer ayrıntılarla da pekiştirilir. Örneğin masalara tabaklar gelir ve ardından da rakı bardakları masada yerini alır.

Salonda partiyle ilgili afiş, bayrak veya flama görülmez. Coşkulu bir halay hep sürmektedir. Hemşeri derneklerinin, partinin önüne geçmiş olması, siyasetin hemşericilik siyaseti haline gelmesi, İstanbul’un hala göç almasıyla ve kentte endüstri kültürünün yerleşmemesi ile açıklanabilir. Partinin il başkan yardımcısı “yakışıklı ve karizmatik Orhan Bey burada”dır ancak o da bütün gece içip içip Dr. Kemal’in eski eşi Figen’i taciz etmekle meşguldür. Tüm siyasi faaliyet Bir Numaranın salonu ziyaret etmesi beklentisidir ve aksi gibi davranırsa da bunu herkes bilir. Bir siyasi partinin belediye başkan adayının, siyasetin doğal kuralları içinde değil de, siyasetin olmadığı şenlikli bir ortamda belirlendiği görülmektedir. Öztürk’e göre “Yeme içme faaliyetleri, saz ve oyun havası eşliğinde oynama, dans etme, halay çekme karnavelesk benzeri bir dünyayı ifşa eder” (Öztürk, 2022, s. 106). Salonda herkes aslında siyasi kararların kapalı kapılar ardında verildiğini bilmektedir ve kendi hiyerarşik statüsünün etkili olmadığını farkındadır. Sonuçta asıl karar vericiler olmayan bu salondaki insanlar hem kendileri ile hem de düzeni bozarak yukarıdakiler özellikle de Bir Numara ve çevresiyle eğlenmektedir. Salonu

Bakhtin'in karnaval yerine (Erdoğan, 2001, s. 45- 67) çeviren partililer ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri, işi eğlenceye çevirerek sistemi protesto etmektedir.

Zaman geçtikçe Bir Numaranın kafasında Dr. Kemal'in yeri olmadığını seyirciler iyice anlar. Seyirci önceki günlerde zar zor sağlanan bir görüşmede, Bir Numara'nın, Dr. Kemal'in en önemli özelliğini, doktor olduğunu bile aklında tutamadığını ve iki kere kendisine "mimar" diye hitap ettiğini görür. Genel başkanının mimar olan birini aday göstermek istediği anlaşılır ancak Dr. Kemal yarıştan kopmamakta kararlıdır. Bir Numara Dr. Kemal'i teselli edercesine yarıştan kopmamanın önemini vurgular ancak yine mimardan bahseder: "Siyaset bir maratondur, kopmamak önemli. Siyasette yapı kurmak çok önemlidir ki bunu mimar arkadaşlar çok iyi bilir..."

Salon boşalmaya başlayınca, kampanya yöneticisi konumundaki Radyocu Nuri'nin aklına kurtarıcı bir fikir gelir. Bir kat aşağıdaki salona inmek, çünkü orada başka bir dünya, başka bir seçtirme potansiyeli vardır. Radyocu Nuri, Doktor Kemal'i kurtarmak için İslami bir gruptan destek almayı kafaya koyar. Radyocu Nuri, bir kat inmekte tereddüt eden Dr. Kemal'e "peki geçen seçimde anakent belediye başkanı adayını bu akşam aşağıdaki salonda bulunan Osman Hoca açıkladı desem ne dersin" diye sorunca, Dr. Kemal ikna olur ve izleyicilerle birlikte bir kat aşağı iner.

"Eski Antep Milletvekilinin oğlunun düğün mevlidinin gerçekleştiği" bu salon, fiziki olarak yukarıdakinin aynısıdır. Ancak salona, beyaz renkler, temiz masalar, traşlı genç yüzler, temiz giyimli kadınlar, kısacası huzur ve huşu hâkimdir. Dr. Kemal bir süre Osman hocanın masasının etrafında ayakta bekletilir. Radyocu Nuri nihayet Dr. Kemal'i masaya buyur dince, Osman Hoca, Dr. Kemal'in yüzüne bakmadan, öpmesi için elini uzatır. Osman Hoca sürekli küçük defterine bir şeyler karalamaktadır. Nihayet Dr. Kemal'le konuşmaya başlar. İlk olarak Dr. Kemal'in özel hastane sahibi olup olmadığını ve "bir ara uğrayıp muayene olup olamayacağını" sorar. Dr. Kemal sevinçle "chek up yaptırabileceğini" söyler. Osman Hoca Dr. Kemal'in telefonunu yazar: "Nuri'nin arkadaşı, belediye başkan adayı..." Osman Hoca kendisini dine adanmış birinden çok dini araçsallaştıran uyanık bir siyaset, hatta kişisel çıkarları peşinde koşan ticaret insanı gibi görmektedir. Dr. Kemal'e ne partisini ne de programını sorar.

Aşağıdaki salondaki sükûneti yaratan kitle ile yukarıdaki kargaşayı yaratan kitlenin siyasete katılımı, birey oluşu, olup bitenleri kavrayamaması, siyasi veya dini önderlere yaklaşımı arasında hiçbir fark görülmediği gibi önderlerin siyasi kitleyle ilişkisi de özünde aynıdır. Herkes kişisel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Anakent belediye başkanını bir tarikat önderinin atanmış olması, ne Dr. Kemal'i ne de diğer "sosyal demokratları" rahatsız eder. Siyaset, din ve kişisel çıkar ilişkilerini bir arada yürüten tarikat liderinin Dr. Kemal'in kim olduğundan veya hedeflerinden çok sadece kendi kişisel çıkarları için ilgilenmesi Dr. Kemal'e tanıdık gelir ve görüşmenin dini bir bağlama girmemiş olması daha da rahatlamasını sağlar. Dr. Kemal yukarıdaki salonda Alevilerle aşağıda İslami cemaatle aynı araçsallık içinde temas kurmuştur. Partinin veya fikrin bir önemi yoktur, önemli olan bir kesimin önderine yakın olmak ve o önderin ihtiyaçlarına cevap vermektir. Bu önderler de genellikle hemşeri dernekleri veya dini kimlikler altında örgütlenmiş hemşericilik duygusundan beslenmektedir. Aktay, bunun kökeninin "modernleşmenin 80'lerden itibaren aldığı ve kimilerinin "postmodern" demeyi uygun gördüğü" bir sonucu olarak, yerel kimliklerin görünmeye, ortalığa çıkmaya teşvik edildiği hatta kışkırtıldığı" (Aktay, 2006, s. 23) bir döneme dayandığını ileri sürmektedir.

Aktay, ancak bu durumu siyasal bir süreçten çok kültürel bir yeniden kendini keşfetme ve modernliğin iflâsı olarak değerlendirir. Aktay'a göre, "insanlar kendi yerel kimliklerine, eski kimliklerine veya tek düzleştirici modernlik tornasından geçmeden önceki kimliklerine geri dönüyorlar" (Aktay, 2006, s. 63). Bunlara rağmen, Dr. Kemal, İslami grup

Nasipse Adayız Filminin “Mütläufer” Karakteri Dr. Kemal Üzerine Sosyolojik...

ve Alevilerin kendi cemaatleriyle ayrı salonlarda bulunduğu Simge Düğün Salonunun gücünün kendisini iktidara taşıyacak yeterlilikte olmadığını anlar ve zaman kaybetmeden diğer güç odaklarına da ulaşmak gerektiğinin farkına varır. Madem Bir Numara, bu salona gelmemiştir, kendisi Bir Numaraya gidecektir. Bir Numaranın katıldığı bir oteldeki sünnet düğününe gitmeye karar verir.

Lüks otelin salonundaki sünnet düğününde, herkes popüler “erik dalı” eşliğinde göbek atmaktadır. Herkesin daha eşit ve özgür görüldüğü bu ortamda, sınıfsal farkları ve katmanları gösteren sembolik ayrımlar da en aza inmiştir. Göçle gelmiş insanların getirdiği yöresel türküler veya halayların izine rastlanmadığı gibi tarikat simgesi giysiler, başörtüler veya “nur yüzlü” insanlar da yoktur. Anadolu’nun bağrından kopup gelenlerin birinci salondaki kargaşası, Müslüman grubun ikinci salondaki huzuru, yerini burada topyekûn bir neşeye ve eğlenceye bırakmıştır. Başlı başına “sünnet düğünü” olayının kendisi, partili müteahhittin bir tür zenginlik gösterisine dönüşmüş olsa da, bu kimseyi rahatsız edecek bir durum değildir. Yönetici elitlerin ve yakınlarındaki dar çevrenin yerellelikle bir ilişkisi yoktur. Aslında bu salonda da siyaset yerini karnavalesk bir ortama bırakmıştır. Dr. Kemal şaşkıncıdır ama soğukkanlılığını yitirmemeye çalışır. Çünkü “Katı olan her şey buharlaşıyor, kutsal olan ne varsa adeta ayaklar altına alınıyor ve insanoğlu en sonunda kendi gerçek yaşam koşullarına ve kendi soyuyla olan ilişkilerine soğukkanlı bir gözle bakmak zorunda kalıyor” (Berman, 1994, s. 163). Burada Anadolu rakısının yerini şaraba, başörtüsünün yerini boyun bağına ve tek kişinin okuduğu mevlit veya Alevi türkülerinin de yerini modern bir orkestranın çaldığı oynak bir havaya bıraktığı görülmektedir.

Dr. Kemal, bu düğünde bir yerinin olmadığını görür, çünkü burası aslında adaylık sözü alan siyasetçinin kutlama eğlencesidir. Usulca mekânı terk eder, kendini bir tekstil atölyesinde bulur. Bu mekân, kente göçle gelip, tutunmaya çalışan insanların bulunduğu bir alandır. Bu topluluk, siyasetin herhangi bir değer atfetmediği, cemaat ya da aidiyet bağı olmayan kesimleri temsil eder. Siyah işçiler de dahil olmak üzere, göçmenlerin ve toplumun en alt katmanlarının çalıştığı bu atölye, sosyal sermayesi olmayan ve kimsesizlerin bir araya geldiği bir yerdir. Dr. Kemal, buradaki insanların, siyaset arenasında adaylık mücadelesi verdiği dönemde ziyaret ettiği düğün salonlarında, hemşeri yardımlaşma derneklerinde, kıraathanelerde, cemevlerinde, camilerde, spor kulüplerinde veya yerel medyada varlık gösteremeyen, şehre en son gelen ve dolayısıyla herhangi bir aidiyet bağı olmayan, şehir rantından yararlanamayan kesimler olduğunu fark eder. Bu kişiler, diğer üç salona girmeyi bir yana bırakın, bu salonların varlığından dahi haberdar değilmiş gibi görünmektedir. Atölyenin bir köşesi, pizola pişirilen bir “ocak başı” haline gelmiş; pizola dumanı, ütü yapan ve tekstil dikimiyle uğraşan işçilerin çalışmalarına karışmaktadır. Dr. Kemal, bu ocak başında, gece yarısı sakince etini yiyip rakısını içen bir adamın yanına oturur ve bu kişinin kendi partisinden eski bir bakan olduğunu öğrenir.

Atölyenin sahibi ise çalışanları sürekli olarak, “adam gibi katla lan şunu”, “çabuk ol lan” gibi ifadelerle azarlamaktadır. Dr. Kemal, bu kişiden, “memleketin siyasetinin burada döndüğünü” öğrenir. Eski bakan, Dr. Kemal’e “şansının ne olduğunu” sorar ve şöyle der: “Parti başkanı Rauf uzaktan akrabamdır. Keşke daha önce adımı duysaydım...” Bu basit ifade, Dr. Kemal’e, parti üyeliği, delege, parti yönetimi, seçmen, çıkar grupları, STK’lar, otel salonları veya cemaat hocaları gibi siyasi bağlantıların ötesinde, “akrabalık” gibi siyaset dışı bir bağın, siyasetteki önemi ve gücünü fark ettirir. Bakan, yemeye ve içmeye devam eder, kartını verir ve çıkar. Dr. Kemal de bu sistemin işleyişini anlamış olmanın getirdiği bir sakinlikle yemeğini yemeye başlar.

Dr. Kemal, siyasi sahnede yer edinme çabası içinde, önce pragmatizmin temel ilkelerini fark etmiştir. Ancak, bu atölyede geçirdiği gece, ona, sadece yasalara ve normlara bağlı kalmanın ötesinde, bu yasaları ve normları kendi çıkarları doğrultusunda kullananların

kimler olduğunu da göstermiştir. Bu kişilerin, yasalara sadece uymakla kalmadığını, aynı zamanda bu yasaları kendileri koymuş gibi davrandığını anlamıştır ve bu bağlamda, “mitläufer” olmanın gücünü keşfeder. Dr. Kemal, bu sistemin bir parçası olmanın ve siyaset sahnesinde güç odaklarına sadakat göstermenin, aslında akrabalık gibi siyaset dışı unsurlarla nasıl iç içe geçtiğini de kavrar.

Gecenin sonunda, izleyici, toplumun en alt katmanlarına düşmüş bir doktorun, siyasetin tüm katmanlarını ve kesimlerini dolaşmasına rağmen, kısa vadede kendisine bir fayda sağlamadığını; ancak bu süreçte siyasetin ve güç ilişkilerinin aslında nasıl işlediğini kavradığını görür. Bir yanda pizola yiyenler varken, diğer yanda elbise dikenlerin “adam gibi katlaması” için azar işittiği bir düzen vardır. Lüks otellerin düğün salonlarında belirsizleşen sınıf ve toplumsal katmanlar arasındaki farklar, bu atölyede son derece açık ve net bir şekilde ortaya çıkar. İzleyici, Dr. Kemal ile birlikte, bir cemaat ya da sosyal sınıfa ait olmanın ne anlama geldiğini ve sahip olmanın ya da kimsesizliğin ne demek olduğunu derinlemesine hisseder. Belki de siyasal sistem ve şartlar, güçlü olmak isteyen özneler için “mitläufer” olmak dışında bir seçenek sunmamaktadır.

4.2 İnsanın Kirlenmesi, Dr. Kemal’in “İyi” ve “Kötü” Günleri

Nasipse Adayız, parti ideolojinin belirleyici olmadığını, ekonomik çıkarların, insani ihtiyaçların ve akrabalık, arkadaşlık gibi ilişkilerin daha belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Elias Canetti, “Kitle içinde eşitlik vardır, bu olgu mutlak ve tartışma götürmez niteliktedir, kitle tarafından asla sorgulanmaz” (Canetti, 2014, s. 29) diyerek her kesimin kendi kitlesini bir arada tutan şeyin dini, ekonomik veya sınıfsal benzerliklerin ötesinde “mutlak eşitlik durumu” olduğunu söyler. Yani bir kitle içinde “baş baştır, kol koldur ve tek tek kollar ve baş arasındaki farklar önemsizdir... Bütün adalet talepleri ve eşitlik kuramları en nihayetinde enerjilerini, bir kitlenin parçası olmuş herkese aşına olan fiili eşitlik deneyiminden alırlar” (Canetti, 2014, s. 29). Bu salonların her birinin ayrı bir dünya olduğu düşünüldüğünde kitlelerin kendi içlerinde baş ve kol meselesini çözdükleri ve her alanda eşit konumda oldukları görülür. Buradaki “eşitlik”, sürpriz beklentisinin olmaması, herkesin konumunu ve gidişatını bilmesi ve buna razı olması anlamına gelmektedir.

Film sonunda Dr. Kemal, güç ve çıkar ilişkileri içinde perişan olmuş, karanlık bir sistemde çıkışsız kalmış, aday adaylığından çoktan pişman olmuş ama geri dönülemez yola girmiş bir kurban olarak gösterilmektedir. Ancak filmin akla getirdiği çeşitli sorular vardır. Çürümüş bir sistemin içinde sağlam kalabilmek mümkün müdür? Adorno’nun söylediği “Yanlış hayat, doğru yaşanmaz” (Adorno, 1997, s. 43) tam da bu mudur? Dr. Kemal “iyi” bir insansa, Bir Numaranın peşinde delice koşarak, dernek yöneticilerinin çıkarlarına hizmet ederek, tarikat hocalarının elini öperek neden siyasi inançlarından, değerlerinden, iyilikten kolayca vazgeçebilmektedir? İnsanı, oluşturduğu temel değerlerinden vazgeçiren güç nedir? Kesal senaryoyu daha önce roman olarak yayınlamıştır ve “iyilik ve kötülüğün” bir sınanma sonrası ortaya çıktığını, sınanmaya tabii tutulmayan bireyin iyilik ve kötülük gibi kavramlarla tanımlanamayacağını Anadolu Ajansı’nda yayımlanan Türkyılmaz (2020) ile yaptığı bir röportajda anlatmıştır:

Benzer bir şeyi 2000’li yıllarda ben de yaşadım. Ben de bulunduğum semtte belediye başkan aday adaylığı süreci yaşadım. Şunu fark ettim, politika insan nefsinin en iyi sınandığı yermiş. Doktor Kemal Güner tanıdığım birisi. İstanbul’un çevresinde yeni oluşmuş varoşlardan birinde hastanecilik yapan, yer yurt edinmeye, iktidar sahibi olmaya çalışan bir adam. Kendine fazlasıyla güveniyor ama yaşadıkları, insanın içindeki bitmek tükenmek bilmeyen bu iktidar hırsının ona neler yaptırabileceğini de gösteriyor. Bu filmle aslında en fazla kendimi eleştirdim, kendime kızdım

Nasipse Adayız Filminin “Mitläufer” Karakteri Dr. Kemal Üzerine Sosyolojik...

<https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/nasipse-adayiz-istanbul-film-festivalinde-turkiye-promiyerini-yapti/1921996>.

Kesal’a göre sorun sadece aday adayının ne kadar ileri gidebileceği ya da ne kadar dayanıklı olduğu sorunudur. Kesal, romanda bir arkadaşının ağzından aday adayına şunları soruyor: “Bir de bunları yemleyeceksin. Yakında, belediye meclis üyeliği işleri filan gelir önüne. İmar mimar işleri, yapabilir misin sen? Miden bulanmasın sonra” (Kesal, 2017, s. 50). Dr. Kemal’in film boyunca midesi bulanır gibi olsa da maratonu sonuna kadar götürmeyi başarır, yolun yarısında mücadeleyi bırakmaz ve en önemlisi çıktığı yolun kuralları ne ise, oyunu kurallarına göre oynamak için hazır olduğunu gösterir. Çünkü Dr. Kemal aslında bir siyasi “mitläufer”dir; zaten aday olarak sistemin meşruiyetini tanımıştır ve sistemi yeniden üretmektedir. İçinde bulunulan siyasi sistemde yükselmek için kişisel beceri, siyasi donanım veya liyakate ihtiyaç duyulmadığı, oyunun kurallarını belirleyen lidere yakın durmak gerektiği anlaşılmıştır. Sistem sadece koşulsuz “mitläufer” kabul etmektedir.

4.3 Karakter Aşınması Sonrası Mitläufer

Sennett, çağımızla dair şunu belirtir: "İyi bir işin nitelikleriyle iyi bir karakterin nitelikleri artık birbiriyle örtüşmüyor" (Sennett, 2016, s. 21). Günümüzde, herkesin peşinde koştuğu “sınıf atlama” hikâyesinde artık etik davranışlar bir gereklilik olarak görülmemektedir. Sennett’e göre, insanlar alışkanlıklarını, geleneklerini ve üretim biçimlerini terk etmek zorunda kalmakta ve bu durum bireylerde güvensizlik ve tedirginlik yaratmaktadır. Herkesin sürekli daha yükseğe çıkma baskısı altında olduğunu vurgulayan Sennett, kapitalist düzenin, liyakatin, uzmanlığın ve çalışmanın önemsendiği istikrarlı bir kariyer anlayışını çoktan terk ettiğini öne sürer. O, “Yeni kapitalizmin zaman boyutunun, insan karakteri ile bu karakterin sürekli bir anlatıya dönüşmesini engelleyen bir çılgın zaman deneyimi yarattığını” (Sennett, 2016, s. 31) belirtir.

Nasipse Adayız filminde, ekonomik olarak iyi durumda olan bir doktorun tercihleri ve olumlu görünen anlatısının kırılması, Sennett’in ifade ettiği kapitalizmin gelişim aşamalarının Türkiye’ye de yansıdığını göstermektedir. İktidara ulaşmak asıl amaç haline gelirken, başarı karakterden daha öncelikli bir hale gelir. Filmde Dr. Kemal, adaylık sürecinde, gücün kazanılması uğruna "amaçların araçları meşrulaştırdığı" bir anlayışı benimsemesi gerektiğini geç fark eder. Bu yaklaşım, siyaset teorisi ve ahlak felsefesi çerçevesinde "Makyavelizm" olarak bilinen düşünceyle ilişkilendirilebilir ve nihayetinde Dr. Kemal’i bir “mitläufer” olmaya doğru sürükler.

Sennett, Karakter Aşınması kitabında, kahraman Rico’nun ebeveynlerinden oldukça farklı olduğunu ifade ederek başlar. Rico, temizlikçi olarak çalışan anne ve babasından daha başarılı bir şekilde bir danışmanlık şirketinin sahibidir. Eğitim ve donanım açısından daha ileri olan Rico, başlangıçta iş dünyasının kurallarına uyum sağlamada bazı tereddütler yaşasa da, bu kurallara tamamen teslim olmaktan geri durmaz. Dr. Kemal de tıpkı Rico gibi donanımlıdır ve küçük tereddütlerin ardından, yenedünyanın kurallarına tamamen ayak uydurur. Sennett, “Rico hem başarılı hem de kafası karışık bir insandır. Ona başarı getiren esnek davranışlar, karakterini onarılmaz biçimlerde zayıflatmaktadır. Eğer Rico günümüzün sıradan insanını temsil ediyorsa, onun evrenselliği bu ikilemde yatıyor olabilir” (Sennett, 2016, s. 31) diyerek bu ikilemi ortaya koyar.

Dr. Kemal, henüz bu durumun evrenselliğinin farkında olmasa da, salondaki herkesin onayını kazanma çabası içinde karakterinin kolayca geri dönülemez şekilde yıprandığı açıktır. Kitlelerin sınıf atlama hayalinin canlı tutulması, bir iktidar ilişkisinin temelini oluşturmaktadır. Ancak, bu iktidar ilişkisinde bireylerle ya da kitlelerle insani bir bağ kurmaya gerek duyulmaz. Toplumu şekillendiren yapılarla egemen siyasi söylem arasında olumlu bir ilişki olmasına da gerek yoktur. Çünkü iktidar, büyük ölçüde “tiksinti”

üzerine inşa edilir. Baudrillard, reklamlar ve siyasi söylemin mantığa ve akla yönelik bir hakaret olduğunu ifade ederken, bu hakaretin sessiz bir iş birliği sürecine dönüştüğünü belirtmektedir ve “günümüzde açık şantajlarla yönetiliyoruz” (Baudrillard, 1995, s. 71) demektedir.

Dr. Kemal'in, duyduğu "tiksimti"ye rağmen nasıl devam ettiğini anlamak için Baudrillard'ın “artık hiçbir şeyin bizi gerçekten tiksindirmedeği” ifadesine bakmak gerekir. Çünkü yeni toplum ve yeni insanın oluşum sürecinde, “kültürel bozulmaların ve çelişkilerin keşiştiği bu eklektik kültürde kabul edilemeyecek bir şey kalmamıştır” (Baudrillard, 1995, s. 71). Nasipse Adayız filminde, bir gecede ziyaret edilen dört salon, toplumu ve kültürü hem gerçek hem de kurgusal bir biçimde temsil eder. Artık bütüncül bir anlamlandırma, açıklama veya kabul süreci sona ermiştir. Bireylerin tüm tercihleri, toplumsal bir dönüşüm sürecinin ürünü olarak görülmeli; davranışların arka planında sınıfsal ve toplumsal bir temsil olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu çerçevede, kültürel unsurlar veya toplumsal davranış biçimleri bir anda kaybolmaz, zamanla dönüşüm geçirir.

Örneğin, Yeşilçam filmlerinde "din sömürüsü" üzerinden çatışan taraflar varken, Nasipse Adayız filminde bu durum ortadan kalkmış; İslami cemaatler, seküler bir adayın çıkarları doğrultusunda eklektik bir ilişki kurmaya çalıştığı yapılarla dönüşmüştür. Yeşilçam döneminde genellikle köy ortamında yer alan ve "gerici" olarak nitelendirilen din adamları, çoğu zaman karar verici ya da danışılan kişi konumundadır. Sevindi'ye göre, bu figürler sıkça büyü yapan, yalan söyleyen, çıkar peşinde koşan ve cahil olarak çizilir ve güçlü olanın yanında yer alırlar (Sevindi, 2016, s. 551). Ancak, Nasipse Adayız filminde bu klişe tekrarlanmaz; dini cemaat lideri, kendi çıkarlarının peşinde koşan, sıradan bir kentli insan gibi resmedilir. Bu karakter, çıkarlarını kollamak adına seküler herhangi bir bireyden farklı değildir. Filmde bu klişe kırılmıştır ve farklı ideolojik gruplar - sosyalist, dindar, Alevi veya Sünni - yalnızca kendi güncel sorunlarına ve çıkarlarına odaklanmaktadır. Modern şehir hayatında, sınıf atlama ve gelecek kaygısı herkesi dönüştürmektedir. Kesal'ın “kendinden rahatsız olmak, kendine kızmak” şeklinde tanımladığı ruh hali, “sisteme uymanın verdiği rahatsızlık” gibi bir ikilem yaratırken, bu durum şehir yaşamında “gerçeklik” hissini kaybına neden olmaktadır ve dolayısıyla kimseyi ciddi biçimde rahatsız etmemektedir.

4.4 Dr. Kemal'in Mitläufer Olarak Uzun Koşusu

Dr. Kemal'in filmin başından beri özünde bir tekstil atölyesi patronu gibi davrandığını ayrıntılarda görmek mümkündür. Çünkü sistem böyle işlemektedir ve Dr. Kemal sanki bu potansiyelini iyi kullandığında başaracağına da inanmaktadır. Filmin başında çalınmaya başlanan ve sonunda da yine duyulan “Ceddin deden, neslin baban” marşındaki gibi “bir kahraman” olarak yani büyük kitlenin içinde yüzen bir “mitläufer” olarak asıl gücünü bu kitlenin içinde olmaktan aldığı anlamıştır.

Dr. Kemal film ilerledikçe Benjamin'in belirttiği “karakteri ve kaderi arasında kurulan nedenselliği” (Benjamin, 1992, s. 95) anlamaya başlar. Gecenin bir vakti, her şeyin bittiğini hissettiği sırada tekstil atölyesinde eski bakanla karşılaşması da bir anlamda “karakterinin bu kadere neden olduğunu” göstermektedir. Rousseau, insanın geçime, yani yaşamın sürdürülmesine birincil derecede bağlı olduğunu ikincil derecede ise, kendini gerçekleştirme, hırslarını doyumayı düşünmeye başladığını belirtir. “İnsan sadece yaşamakla meşgul olduğunda safahatı, zevki düşünmez, gurur ve kibirle hiç uğraşmaz. Aç insanlar şan ve şöhretle pek ilgilenmezler” (Rousseau, 2008, s.86) der. İnsan yaşamak ve kendini gerçekleştirme için “çevresindeki her şeye yapışır, her şeye bağlanır ve... yaşama gücüyle bağımlı olduğu her şey durumuna gelir” diyerek, karakterin kader haline gelmesine destek verir. Zaten Dr. Kemal de gece vakti gittiği tekstil atölyesinde aç ve çaresiz insanların içinde, açlığı ve çaresizliği aşmış bir insan olarak bağlı olduğu yeni bir şey olmaya karar

Nasipse Adayız Filminin “Mitläufer” Karakteri Dr. Kemal Üzerine Sosyolojik...

vermektedir. Dr. Kemal diğer yandan Benjamin'in sözünü ettiği “yıkıcı karaktere” dönüşür burada. Çünkü “yıkıcı karakterin yalnız bir tek parolası vardır. Yer açmak!” (Benjamin, 2016, s. 21). Dr. Kemal, ne saldırıya ve hakarete uğrayan tekstil işçilerini ne de gece boyunca kendi aşağılanmışlığını önemser. Atölyede biftek yiyen eski bakanı bile tuhaf bulmaz çünkü bu sakın adam siyasette kendine yer açabilmiş, bu bifteği hak etmiştir. Dr. Kemal, kaderine bir “yıkıcı karakter” olarak yaklaşmak ister. Karşılaştığı bakan olmak ister. “Ortada duranı yıkıntıya çevirir bu karakter, yıkıntı olsun diye değil, tersine bu yıkıntıdan geçecek yolu açmak için” (Benjamin, 2016, s. 23).

Dr. Kemal Genel Başkanın da katıldığı sünnet düğününde, hediye almadan gittiği için masadan bulduğu boş bir kutuyu kapatıp düğün sahibine takdim etmeyi, gerçekleştirdiği trafik kazasını şoförüne yükleyecek kadar “kendine yer açıcı” davranmayı da oyunun kuralı gereği öğrenmiştir. Düğün salonları, tekstil atölyeleri, beyaz eşya mağazaları gibi sıkışık mekânlarla başka türlü davrandığında halay başı olmak için kendisine yer açamayacağını bilir. İyice yer açmaya kitlendiği bir sırada konuşma yapacağı salonunun kulisinde, yırtılan ceketini diken genç kıza dair kafasından geçirdiklerini hayata geçirmemesi de halay başı olduktan sonra bırakacağı bir adım olsa gerek. Dr. Kemal bu seçim döneminde belki de sadece karakterini oluşturmuştur, gelecek seçimde belki de halay başı olacaktır. Benjamin'e göre “bunun anlamı; eğer bir karakteriniz varsa, kaderiniz esasen sabittir” (Benjamin, 1992, s. 97) ve zaten kendiliğinden bu sabit noktaya yürürsünüz. Metropollerde her türlü siyasi ve toplumsal ilişki, “çoğul merkezlerin, düğüm noktalarının ve iletişim ağlarının ortasında ve bunların belirleyiciliğinin her geçen gün arttığı bir ortamda” (Chambers, 2005, s. 148) kurulur. Nasipse Adayız'da Dr. Kemal, bu çoğul merkezlerin biri olan İstanbul'da, sistemin karakterine ve düzenin mantığına uygun bir mitläufer olarak yolunu bulmaya çalışmaktadır. Düzen veya sistemin “karakteri” değiştiğinde, Dr. Kemal'in de karakterinin hatta kaderinin değişeceği de açıktır. Çünkü Kesal'ın da belirttiği gibi Dr. Kemal “eskiyi unutmaya ve yenidünyaya uymaya çok yatkın” (İnce, 2020) bir karakterdir.

5. NASİPSE ADAYIZ FİLMİNDE SOSYOPOLİTİK ANALİZ VE VERİ PERSPEKTİFİ

Nasipse Adayız filmi, modern Türkiye'nin siyasi ve toplumsal yapılarıyla siyasi aktörlerinin eleştirel bir değerlendirmesini sunmaktadır. Film, farklı mekânlar aracılığıyla siyasi dinamikleri, çıkar ilişkilerini ve toplumsal temsilleri derinlemesine incelemektedir. Türkiye'nin siyasi ve toplumsal yapısına ayna tutan "Nasipse Adayız" filmi, Dr. Kemal'in belediye başkan aday adaylığı sürecinde, sistem içinde nasıl şekillendiğini, değerlerinden nasıl ödün verdiğini ve güç ilişkilerinin acımasız gerçekliğiyle nasıl yüzleştiğini gösteren bir süreçten oluşmaktadır. Film, dört farklı mekânda geçen olaylar üzerinden çok katmanlı bir analiz sunuyor. Bu bağlamda, filmin sosyopolitik çözümlemesi için, veri analizi tekniğinin sunduğu analitik perspektifler ile temel bulgular aşağıdaki gibi sunulmuştur.

Mikro-Siyasetin Anatomisi

Film, bir yerel seçim süreci öncesinde bir partinin belediye başkanı adayı belirleme tekniğine odaklanarak, Türkiye'deki mikro-siyasetin karmaşıklığını gözler önüne sermektedir. Aday adaylarının karşılaştığı parti içi dengeler, çıkar ilişkileri, hemşericilik ağları ve siyasi liderlerin yetkileri ve onlara bağımlılık gibi unsurlar, gerçekçi bir şekilde tasvir edilmektedir. Dr. Kemal'in bu süreçteki deneyimleri, siyasi arenada ayakta kalabilmek için pragmatizmin, hatta Makyavelizmin gerekliliğini sorgulatmaktadır. Siyasi prensiplerin olmadığı, kişisel çıkarların ve pragmatizmin ön plana çıktığı bir toplumda, Dr. Kemal örneğinde bireylerin kimlikleri ve aidiyetlerinin nasıl şekillendiği gözler önüne serilmektedir.

Toplumsal Tabakalaşmanın Simgesi Olarak Mekânlar

Filmde yer alan dört temel mekân (Simgede Düğün Salonu, Alt Kat Düğün Salonu, Lüks Otel Salonu ve Tekstil Atölyesi), Türkiye'deki toplumsal sınıfları ve bu sınıfların siyasete dahil olma yollarını temsil etmektedir. Dört farklı salon, dört farklı dünyayı temsil etmektedir. Düğün salonları, otel, tekstil atölyesi gibi mekânlar, toplumsal hiyerarşiyi, güç ilişkilerini ve farklı sosyal grupların yaşamlarını yansıtmaktadır. Bu mekânlar, aynı zamanda karakterlerin psikolojik durumlarını ve yaşadıkları dönüşümü simgelemektedir. Filmde yer alan dört temel mekânı toplumsal tabakalaşmanın birer simgesi olarak okumak mümkündür. Filmde, toplumsal yapıların dönüşümü ve bireylerin bu dönüşüme uyum sağlama çabası, özellikle ideolojik grupların artık daha pragmatik bir yol izlemesine yol açmaktadır.

Kapitalizm ve Karakter Aşınması

Film, modernleşmenin Türkiye toplumunda yarattığı etkilere değinmektedir. Geleneksel değerlerin erozyonu, toplumsal bağların zayıflaması, bireyselleşme ve çıkarıcılığın yükselişi gibi temalar, filmde farklı karakterler ve olaylar üzerinden işleniyor. Kapitalist sistemin yarattığı rekabetçi ortam, bireyleri sürekli daha fazla kazanmaya, daha yükseğe tırmanmaya zorlamaktadır. Bu süreçte, etik değerler, karakter ve insani ilişkiler göz ardı edilebilmektedir. Dr. Kemal'in siyaset sürecinde yaşadığı ikilemler, bu aşınmanın bir yansıması olarak okunabilir. Richard Sennett'in "Karakter Aşınması" kavramı, Dr. Kemal'in yaşadığı dönüşümü anlamak için önemli bir anahtar sunuyor. Sennett, modern kapitalizmin, liyakat ve uzmanlık gibi değerleri yok sayarken, bireyleri sürekli değişime ve uyum sağlamaya zorladığını belirtmektedir. Dr. Kemal'in toplumdaki yükselme çabası, bu uyum baskısının bir sonucudur. Film, Alevi kimliği, İslami cemaatler, seküler elitler ve iç ve dış göçmen işçiler gibi farklı sosyal grupları ayrı mekânlarda göstererek, kimlik ve aidiyetin modern Türkiye'deki dönüşümünü ele almaktadır.

"Mitläufer" Olmanın Kaçınılmazlığı

Film, Dr. Kemal'in giderek bir "mitläufer"a, yani sisteme uyum sağlayan, pasif bir takipçiye dönüşmesini etkili bir biçimde anlatıyor. Bu dönüşüm, bireyin sistem içinde var olabilmek için ne kadar ödün verebileceğini, güç ilişkilerine nasıl teslim olabileceğini gösteriyor. Canetti'nin kitle psikolojisi üzerine düşünceleri, Dr. Kemal'in ve diğer karakterlerin davranışlarını anlamak için bir çerçeve sunuyor. Dr. Kemal'in karakteri, filmin ilerleyişi boyunca sürekli olarak aşınır ve bu durum hem bireysel hem de toplumsal bir eleştiriyi beraberinde getirir. Filmde Dr. Kemal, kişisel inançlarından ve etik değerlerinden uzaklaşarak sistemin taleplerine boyun eğer. Bu dönüşüm, Adorno'nun "yanlış hayat doğru yaşanmaz" sözünü çağırıştırır ve çürümüş bir sistemde bireyin sağlam kalmasının imkânsızlığına dikkat çeker. Dr. Kemal'in davranışları, Canetti'nin kitlenin içindeki "mutlak eşitlik" fikriyle ilişkilendirilebilir. O, kitlenin bir parçası olmak ve liderin onayını kazanmak adına kendisini sistemin kurallarına göre yeniden şekillendirir. Canetti'nin "eşitlik" kavramı burada, bireylerin kendi pozisyonlarını kabullenmesi ve sistemin oyununa razı olması anlamında kullanılır. Dr. Kemal, bir "mitläufer" olarak, düzenin pasif destekçisi haline gelir ve sistemin yeniden üretilmesine katkıda bulunur.

Dr. Kemal'in kişisel hikâyesi, modern toplumdaki herkesin bir şekilde sistemin taleplerine uyum sağlamak zorunda olduğu gerçeğini yansıtır. Bu bağlamda, Dr. Kemal'in hikâyesi, bireysel etik değerlerin çürümüş bir sistemde nasıl aşındığını ve bireyin bu sistemde "mitläufer" olarak nasıl bir rol üstlendiğini gösterir. Bu, modern toplumda bireyin hem başarısızlığının hem de başarısının altında yatan temel çelişkidir. "Nasipse Adayız," bireysel

Nasipse Adayız Filminin “Mitläufer” Karakteri Dr. Kemal Üzerine Sosyolojik...

dönüşüm hikâyesini toplumsal bir eleştiriyle harmanlayarak izleyiciye aktarır. Dr. Kemal’in yaşadıkları, modern kapitalizmin ve siyasetin birey üzerinde yarattığı baskıların somut bir yansımasıdır.

6. SONUÇ

Dr. Kemal, siyasi sistemde başarılı olmak adına, sadece kurallara ve normlara pasif bir uyum göstermekle kalmaz; zamanla bu kuralları sanki kendi koymuş gibi içselleştirir ve uygulamaya başlar. Dr. Kemal’in kişisel çıkarları ile sistemin kuralları örtüşmediği durumlarda Dr. Kemal kendini hemen sisteme uydurur ve bir “gönüllü özne” olarak sistemin sürmesi hatta güçlenmesi için çaba gösterir. Dr. Kemal’in politik arenada kendine yer edinme çabası, başta aslında sistemi eleştirse de bir “mitläufer” haline gelmesine neden olmaktadır. Dr. Kemal kazanmak için sürekli daha da ileri gitmek istemektedir ve bu yolda karakteri yeniden şekillenmektedir. Filmde Dr. Kemal’in “olması gerekenden daha hızlı bir biçimde sisteme uyması” onun gönüllü bir “mitläufer” karakterine dönüşmesini sağlamaktadır. Sistem, insanları eleştirel olsalar bile bir süre sonra yeni arzu ve taleplerin gerçekleşmesi için kendine uyumlu özne haline dönüştürür ve bununla birlikte Dr. Kemal gibi özneler, sistemi asıl oluşturan ya da sistemin yeniden üretilmesini sağlayan, sistemin esas taşıyıcıları “mitläufer” özneler haline gelir.

Nasipse Adayız, siyaset ve etik ilişkisini sorgularken, siyasi öznelerin, siyasi görüşleri ne olursa olsun kişisel çıkarlarına ve hırslarına göre hareket ettiği göstermektedir. Herhangi bir siyasi pozisyona aday olan siyasetçinin seçilmesi, liyakate veya herhangi bir ölçülebilir kıstasa göre değil, tamamen keyfi, tesadüfi veya irrasyonel şartlara bağlı olmaktadır. Seçilmek isteyen siyasetçi de siyasi görüşünden bağımsız olarak var olan “siyasi iklimi” sorgusuz sualsiz uymaktadır. Kişisel çıkarı için her devrin insanı olan siyasetçi zamanla bir “mitläufer” karakterine dönüşmektedir. Kazanmak için hiçbir fırsatı kaçırmayan Dr. Kemal, manevralarıyla bir mitläufer olduğunu göstermiştir. Dr. Kemal özünde hiçbir prensibe bağlı değildir; film boyunca bir mitläufer olarak koşar. “Nasipse Adayız” sözünü Dr. Kemal’in “fırsat olursa adayım, fırsat yaratmak için de her yolu denerim” biçimde anladığı görülmektedir.

Sinema filmleri bağlamında mitläufer kavramının literatürde daha önce doğrudan tartışılmadığı görülmektedir. Ancak birçok İkinci Dünya Savaşı filminde, özellikle savaş sonrası yargılama ve duruşma sahnelerinde izleyiciye burada anlatıldığı haliyle “mitläufer” kavramını çağrıştıracak bölümler mevcuttur ancak, bu filmlerde kavram yalnızca faşizm dönemi ile ilişkilendirilerek kullanılmaktadır. Bu konu başka çalışmalarda kavramın son dönemdeki anlamlarıyla da değerlendirilebilir.

STRUCTURED EXTENDED ABSTRACT

Research Background & Problem

Nasipse Adayız examines the role of a politician within the film, claiming that despite the political, socioeconomic, and sociological contrasts, the politician depicted represents Türkiye. The film unfolds over one night, symbolizing Türkiye's division across economic, political, spiritual, and sociological lines, with each hall in the movie being represented by a political figure. These figures, whether voters, opinion leaders, association presidents, or party leaders, share a common negative trait. The social democratic mayoral candidate, Dr. Kemal, uses all opportunities available to him pragmatically rather than adhering to party principles. The movie lacks party ideologies or diverse political views, instead focusing on non-political affiliations, communities, patriotism, kinship, or interest groups. This setting depicts a political environment where power is held by interest groups and their

representatives, not political entities, ultimately abandoning moral principles and human values.

Research Methodology

İlgar & İlgar (2013) note that qualitative and mixed methods approaches have become more prevalent in contemporary research literature than quantitative methods. The qualitative research method used in this study is content analysis. Krippendorff defines content analysis as 'a research technique for drawing replicable and meaningful inferences from textual data' (Çomu & Halaiqa, 2015, p. 38). Strauss and Corbin state that 'qualitative research produces knowledge aimed at understanding life stories, behaviours, organisational structures and social change' (Özdemir, 2010, p. 325). This study applies Stuart Hall's theory of representation. Hall suggests viewing cultural products, practices and institutions as 'dynamic and ongoing processes' (Turner, 2016, p. 105). Film analysis involves examining 'the relationships within a way of life and the structure they form' (Turner, 2016, p. 71, quoting Williams). Kirel (2010) emphasises films as cultural determinants, arguing that the worlds they create are intentional (p. 363). Hall's constructionist approach argues that identity, culture and meaning are continually constructed, with no fixed identity. He highlights the influence of cinema in shaping 'systems of meaning' and its social impact. According to Hall, culture actively shapes social and historical events rather than merely reflecting them (Hall, 2017, p. 13). Based on this perspective, Nasipse Adayız is analysed as a cultural and political representation. The primary aim of Nasipse Adayız is to engage in a sociological discussion through cinema about capitalism and modernization in Türkiye, class and strata positioning, urban migration, and the political, economic, and social ghettos resulting from these migrations. This discussion involves political elites, party officials, local opinion leaders, party members, and association presidents. The movie criticizes the structural flaws in the political system, the personalities of politicians, the odd operation of a significant political party, the lack of internal democracy, and the candidate selection process. It highlights the pervasive "political hypocrisy" across all social, economic, and political levels, raising questions about the relationship between politics and ethics.

Research Results

Nasipse Adayız critiques the political system and politics while analyzing the dynamics of Türkiye's politics during the period. The film suggests that politics has its own dynamics and laws, which do not necessarily coincide with everyday moral principles. It focuses on the character of a politician who operates unprincipled in such an environment. It examines the experiences of Dr Kemal over the course of one day and one night as he runs for mayor of Istanbul's Beyoğlu district, and evaluates these events in the context of the political system, politics, economic-political dynamics, and the subjective persona of the politician.

The film uses the German term "Mitläufer" to criticise Dr. Kemal's personality. This term refers to individuals who, during the Second World War, carried out their duties in government organisations or the military without questioning the status quo, always looking out for their own interests. Richard Sennett's concept of 'character erosion', which describes individuals who change as they seek an escape and shelter in the face of the speed of the capitalist world, is also used. The film integrates the process of rapid capitalist urbanisation and the cultural and political structures affected by migration.

Conclusion & Discussion

Nasipse Adayız shows how Türkiye's political system is shaped by the whims of political subjects, alienating the audience from political parties and inspiring rebellion. It critiques the structure of politics, with Dr. Kemal telling his ex-wife that "the conscientious and intelligent abhor macro-politics." The film aims to convince the audience to avoid politics by portraying political subjects as self-serving hypocrites. Voters and opinion leaders are depicted as

Nasipse Adayız Filminin “Mitläufer” Karakteri Dr. Kemal Üzerine Sosyolojik...

fundamentally similar, driven by personal interests, with trust absent, exposing everyone's true, corrupt self. Ercan Kesal presents four theatres reflecting Türkiye's political, economic, and social dynamics.

Nasipse Adayız encourages the audience to reflect on their real-life choices, challenging them to question when they accepted circumstances without resistance. The four halls in the film symbolize Türkiye's political and social structures. The scenarios cover themes such as social and political division, political motives, migration, religious positioning, capitalism, Kemalism, enlightenment, and modernity.

KAYNAKÇA

- Adorno, T. W. (1997). *Minima Moralia (= Gesammelte Schriften 4)*, hg. v. Tiedemann, R., unter Mitwirkung v. Adorno, G., Buck-Morss, S., u. Schultz, K., Frankfurt am Main [GS 4].
- Aktay, Y. (2006). *Türk dininin sosyolojik imkânı: İslâm Protestanlığı ve Alevilik*. İletişim, İstanbul.
- Arendt, H. (2014). *Kötülüğün sıradınlığı: Adolf Eichmann Kudüs' te*. Metis Yayınları.
- Baudrillard, J., & Ergüden, I. (2010). *Kötülüğün şeffaflığı: Aşırı fenomenler üzerine bir deneme*. Ayrıntı Yayınları.
- Benjamin, W. (1992). *Sprache und Geschichte, philosophische Essay*. Reclam, Stuttgart.
- Benjamin, W. (2016). *Parıltılar, 3.Bs. (Yılmaz Öner Çev.)*. İstanbul, Belge Yayınları.
- Berman, M. (1994). *Katı olan her şey buharlaşıyor*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Canetti, E. (2014). *Kitle ve İktidar, (çeviri Gülşat Aygen)* Ayrıntı Yayınları 6. Baskı, İstanbul.
- Chambers, I. (2005). *Göç, Kültür, Kimlik (Çev. İsmail Türkmen, Mehmet Beşikçi)*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Çomu, T., & Halaiqa, İ. (2015). *Web İçeriklerinin Metin Temelli Çözümlemesi, Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri (Der. Mutlu Binark)*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Diken, B., Laustsen, C. B., & Ertekin, S. (2010). *Filmlerle sosyoloji*. Metis.
- Erdoğan, N. (2001). *Karnaval ve politika: Mikhail Bakhtin ve karnavalesk geleneği*. Toplum ve Bilim, 90, 45-67.
- Ertan, M. (2017). *Aleviliğin politikleşme süreci: kimlik siyasetinin kısıtlılıkları ve imkânları*. İletişim Yayınları.
- Güçhan, G. (1992). *Toplumsal değişme ve Türk sineması: Kente göç eden insanın Türk sinemasında değişen profili (Vol. 57)*. İmge Kitabevi.
- Grafe, R. (Ed.). (2010). *Die Schuld der Mitläufer: Anpassen oder Widerstehen in der DDR*. Pantheon Verlag.
- Hall, S. (2017). *Temsil: Kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları. (İdil Dündar, Çev.)*, Pinhan Yayınları, İstanbul.
- Ilgar, Z. M., & Ilgar, C. S. (2013). *Nitel Bir Araştırma Deseni Olarak Gömülü Teori (Temellendirilmiş Kuram)*.
- Karataş, Ş., & Binark, M. B. (2016). *Yeni medyada yaratıcı kültür: Troller ve ürünleri 'caps' ler*. TRT akademi, 1(2), 426-448.
- Kellner, D. (2013). *Sinema savaşları: Bush-Cheney döneminde Hollywood sineması ve siyaset*. Metis.
- Kesal, E. (2017). *Nasipse adayız*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kirel, S. (2010). *Kültürel çalışmalar ve sinema. Kırmızı Kedi*.
- Mitscherlich, A., & Mitscherlich, M. (2012). *Die Unfähigkeit zu trauern: Grundlagen kollektiven Verhaltens*. Piper Verlag.

- Özdemir, S. M. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin alternatif ölçme ve değerlendirme araçlarına ilişkin yeterlikleri ve hizmet içi eğitim ihtiyaçları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(4), 787-816.
- Öztürk, S. (2022). Sinema ve Düşünce İlişkisi Üzerine Bir Tartışma: Beden Sinema ve Beyin Sinema. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2022(60), 93-118.
- Rousseau, J. J., & Yerguz, İ. (2008). Siyasal Fragmanlar, Ekonomi politik üzerine söylev. Say Yayınları.
- Sennett, R., & Yıldırım, B. (2010). Karakter aşınması: Yeni kapitalizmde işin kişilik üzerindeki etkileri. Ayrıntı Yayınları.
- Sevindi, K. & K. F. N. (2016). “Yeşilçam Sinemasında kötü dindar adam stereotipi ve Halit Refiğ’in ‘Vurun Kahpeye’ (1973) filmi örneği,” Sinema ve Din (Ed. Nuray Yüksel, Ed.). Dem Yayınları, İstanbul.
- Strauss, G., Has, U., & Herras, G. (1989). Ein Lexikon zum öffentlichen Sprachgebrauch. Walter de Gruyter.
- Şen, S. (2019). Gemideki hayalet: Türk sinemasında Kürtlüğün ve Türklüğün kuruluşu. Metis.
- Turner, G. (2016). İngiliz Kültürel Çalışmaları. Heretik Yayıncılık, Ankara.

ONLINE KAYNAKLAR

- historisches-lexikon-bayerns.de <https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Entnazifizierung#:~:text=Empfohlene%20Zitierweise-.Zum%20Begriff%20der%20Entnazifizierung,%2C%20Organisationen%2C%20Symbole%20und%20Schriften>.
- İnce, S. (2020, December 6). Baştan kaybedilmiş bir yolculuğun hikâyesi. BirGün. <https://www.birgun.net/haber/bastan-kaybedilmis-bir-yolculugun-hikayesi-318708>
- Kaelas, A. (1951). Schicksale estnischer Kommunisten und Mitläufer. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/44923318>
- Türkyılmaz, F. (2020, September 18). “Nasipse Adayız” İstanbul Film Festivali’nde Türkiye prömiyerini yaptı. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/nasipse-adayiz-istanbul-film-festivalinde-turkiye-promiyerini-yapti/1921996>
- Von den Mitläufern. (2020, December 11). nd-aktuell. <https://www.nd-aktuell.de/artikel/1145374.von-den-mitlaeufern.html>
- Wice, M., & Davidai, S. (2021). Benevolent conformity: The influence of perceived motives on judgments of conformity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 47(7), 1205–1217. <https://doi.org/10.1177/0146167220963702>

FİLMLER

- Ceylan, Nuri Bilge (Yönetmen). (2011). Bir Zamanlar Anadolu’da. Nbc Yapım.
- Güney, Yılmaz (Yönetmen). (1970). Umut, Güney Film.
- Kesal, Ercan (Yönetmen). (2020) Nasipse Adayız. Ay Yapım.
- Tibet, Kartal (Yönetmen). (1990). Koltuk Belası. Cem Film.

TERÖR YOKLUĞU VE EKONOMİK BÜYÜME DEĞİŞKENLERİNİN TURİST VARIŞLARINA ETKİSİ: MENA ÜLKELERİ ÖRNEĞİ

THE EFFECT OF ABSENCE OF TERRORISM AND ECONOMIC GROWTH VARIABLES ON TOURIST ARRIVALS: THE CASE OF MENA COUNTRIES

ОТСУТСТВИЕ ТЕРРОРА И ВЛИЯНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА НА КОЛИЧЕСТВО ТУРИСТОВ: ПРИМЕР СТРАН МЕНА

Muhammet Nimet ÇAVUŞ*

ÖZ

Bu çalışma, MENA bölgesinde yer alan 15 ülkede ekonomik büyüme, siyasi istikrar ve şiddet/terör yokluğu göstergesinin turist varışları üzerindeki etkisini incelemektedir. Çalışma kapsamında kullanılan veri seti, 2002-2023 yılları arasındaki 22 yıllık süreci kapsamaktadır. Araştırmanın amacı, belirlenen 15 MENA ülkesi için turist varışları üzerinde siyasi istikrar ve şiddet/terör yokluğu göstergesi ile ekonomik büyümeyi uygun panel veri modeli ile analiz etmektir. Literatür taraması sonucunda, çalışmada oluşturulan modelin daha önce tahmin edilmediği görülmüştür. Araştırma modelinin tahmini için uygun panel veri modelinin belirlenmesi amacıyla yatay kesit bağımlılığı testi, birim kök testleri, Hausman testi, heteroskedastisite testi ve otokorelasyon testi uygulanmıştır. Bu varsayım testleri sonucunda, modelde birimler arası yatay kesit bağımlılığı, heteroskedastisite ve birinci dereceden otokorelasyon olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle, araştırma modelinin tahmininde bu varsayımları karşılayan Esnek Genelleştirilmiş EKK (FGLS) tahmincisi kullanılmıştır. Model tahmin sonuçlarına göre, siyasi istikrar ve şiddet/terör yokluğu göstergesindeki ve ekonomik büyümeye ilişkin artışlar, MENA ülkelerine yönelik turist varışlarını arttırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik büyüme, Terör yokluğu, Turist varışları, MENA, Panel veri analizi

ABSTRACT

This study examines the impact of economic growth, political stability, and the absence of violence/terrorism on tourist arrivals in 15 countries within the MENA region. The dataset used in the study covers a 22-year period from 2002 to 2023. The aim of the study is to analyze the effects of political stability, the absence of violence/terrorism, and economic

* **ORCID:** [0000-0003-0860-7643](https://orcid.org/0000-0003-0860-7643), Dr. Öğr.Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Didim Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Seyahat Hizmetleri Bölümü, mncavus@adu.edu.tr
Kaynak Gösterim / Citation / Цитата: Çavuş, M. N. (2025). TERÖR YOKLUĞU VE EKONOMİK BÜYÜME DEĞİŞKENLERİNİN TURİST VARIŞLARINA ETKİSİ: MENA ÜLKELERİ ÖRNEĞİ. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* (65), 22-34. **DOI:** [10.17498/kdeniz.1630081](https://doi.org/10.17498/kdeniz.1630081)

Terör Yokluğu ve Ekonomik Büyüme Değişkenlerinin Turist Varışlarına Etkisi...

growth on tourist arrivals in the selected 15 MENA countries using an appropriate panel data model. The literature review indicates that the model developed in this study has not been previously estimated. To determine the appropriate panel data model for estimating the research model, cross-sectional dependence tests, unit root tests, the Hausman test, heteroskedasticity tests, and autocorrelation tests were conducted. The results of these assumption tests indicate the presence of cross-sectional dependence, heteroskedasticity, and first-order autocorrelation. Therefore, the Flexible Generalized Least Squares (FGLS) estimator, which accounts for these assumptions, was employed to estimate the research model. According to the estimation results, an increase in political stability, the absence of violence/terrorism, and economic growth leads to an increase in tourist arrivals to MENA countries.

Keywords: Economic growth, Absence of terrorism, Tourist arrivals, MENA, Panel data analysis

АННОТАЦИЯ

В данном исследовании анализируется влияние экономического роста, политической стабильности и отсутствия насилия/терроризма на туристические потоки в 15 странах региона MENA. Используемый набор данных охватывает 22-летний период с 2002 по 2023 годы. Цель исследования — проанализировать влияние политической стабильности, отсутствия насилия/терроризма и экономического роста на количество прибывающих туристов в 15 выбранных странах MENA с использованием соответствующей модели панельных данных. Обзор литературы показал, что разработанная в данном исследовании модель ранее не была оценена. Для выбора подходящей модели панельных данных были проведены тесты на зависимость между срезам, тесты на единичные корни, тест Хаусмана, тест на гетероскедастичность и тест на автокорреляцию. Результаты этих тестов выявили наличие зависимостей между срезам, гетероскедастичности и автокорреляции первого порядка. В связи с этим для оценки модели использовался метод гибких обобщенных наименьших квадратов (FGLS), который учитывает данные предположения. Согласно результатам оценки модели, увеличение политической стабильности, отсутствие насилия/терроризма и экономический рост способствуют увеличению туристического потока в страны MENA.

Ключевые слова: Экономический рост, Отсутствие террора, Туристические потоки, MENA, Панельный анализ данных

1. GİRİŞ

Turizm sektörü, dünya genelinde ekonomik kalkınmanın önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. Turizm sektörü, ekonomik kalkınma ve sosyal gelişime katkı sağlayan stratejik bir alan olarak akademik ve politik çevrelerin dikkatini çekmektedir. Bu sektör, ülkelerin cari dengelerine olumlu etkilerde bulunmakta, istihdam yaratmakta ve doğrudan yabancı yatırımları teşvik etmektedir (Tutar, Alpaslan, Tutar & Erkan, 2013; Akar, 2021; Gidey, 2021; Gaberli & Akdeniz, 2024). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde turizm, yabancı yatırımları artırma, iş imkanları yaratma ve dış ticaret dengelerini iyileştirme potansiyeline sahiptir. Ancak, turizm sektörünün gelişimi çoğu zaman çeşitli sosyal, politik ve ekonomik faktörlerin etkisine açık olmuştur. Bu faktörler arasında siyasi istikrar, şiddet ve terör olayları ile ekonomik büyümeye ilişkin dinamikler, turizm faaliyetlerini özellikle hassas bölgelerde çok çarpıcı biçimde etkileyebilmektedir (Neumayer, 2004; Saha & Yap, 2014).

Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesi (Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Cezayir, Fas, Filistin, Irak, İran, İsrail, Katar, Kuveyt, Libya, Lübnan, Mısır, Suudi Arabistan,

Suriye, Tunus, Umman, Ürdün, Yemen), jeopolitik önemi, zengin tarihi ve kültürel mirasıyla turizm potansiyeli yüksek bir coğrafyayı kapsamaktadır. Ancak bölge, son yıllarda siyasi istikrarsızlık, iç ve dış çatışmalar, ekonomik dalgalanmalar ve terör olayları gibi pek çok olumsuz durumla karşı karşıya kalmıştır. Bu olumsuzluklar, turist varışları üzerindeki etkileriyle bölge ülkelerinin turizm gelirlerinde kayıplara neden olmuş ve ekonomik kalkınma hedeflerini sekteye uğratar hale gelmiştir. Bu olgular turistlerin seyahat kararlarını önemli ölçüde etkileyerek, bölgedeki turizm faaliyetlerinin dalgalanmasına yol açmaktadır (Baker, 2014).

Terör olayları, bireylerin güvenlik algısını olumsuz yönde etkileyerek turizm hareketliliğini sınırlandırmaktadır. Turistlerin bir destinasyonu tercih etmesindeki temel unsurlarından biri olan güvenlik, MENA ülkelerinde yaşanan terör olaylarıyla birlikte önemli bir sorun haline gelmiştir. Bununla birlikte, ekonomik büyümeye ilişkin veriler, MENA ülkelerinin turizm sektöründeki performansının çeşitli ekonomik dinamiklerle nasıl etkileşime girdiğini anlamak için önemli bir gösterge sunmaktadır.

Birçok gelişmekte olan ülkenin ekonomik büyümesi, gelişmekte olan dünyada sıklıkla görülen siyasi istikrarsızlığın bu bölgelere gelen ziyaretçi akışlarını nasıl etkilediğini nicel olarak incelemeye çalışan az sayıda çalışma vardır. Güvensizlik, şiddet ve turizm arasındaki bu kesişimi inceleyen ampirik analizler, dünyanın belirli bölgelerine odaklanmak yerine öncelikle küresel eğilimleri belirlemektedir. Bu noktada, olumsuz siyasi gelişmeler ile uluslararası ziyaretçi akışları arasındaki bağlantıya ilişkin MENA'ya özgü ampirik araştırmalar öncelikle terörizme odaklanmaktadır. Bu çalışma ise, MENA ülkelerinde siyasi istikrar ve şiddet/terör yokluğu göstergesi ve ekonomik büyümenin turist varışları üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle, turizm hareketliliğine yönelik bu iki önemli faktörün zaman içinde etkilerinin çözümlenmesi, bölge ülkelerinde turizm stratejilerinin ve politikalarının yeniden şekillendirilmesi için değerli bir çıkarım sunabilir. Aynı zamanda, bu çalışma, MENA bölgesinin kalkınma hedeflerine ulaşması için turizm sektörü üzerine odaklanılması gereken kritik noktaların belirlenmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda, çalışmada öncelikle turizm ile siyasi istikrar, şiddet/terör yokluğu ve ekonomi arasındaki ilişki literatür çerçevesinde ele alınmış, ardından siyasi istikrar ve terör yokluğu ile ekonomik büyümenin turist varışları üzerindeki etkileri ampirik bir çerçevede incelenmiştir. Elde edilen bulgular ışığında bölgeye özgü politika önerileri geliştirilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Turizm, ekonomik büyümeye katkısı ve istihdam yaratma potansiyeli nedeniyle akademik literatürde genç bir araştırma alanı olarak giderek daha fazla ilgi görmektedir. Özellikle, turizm sektörü üzerinde terör olaylarının ve ekonomik büyümeye ilişkin değişkenlerin etkisini ele alan çalışmalar farklı bölgeler ve ülkeler üzerine yoğunlaşmıştır.

Ekonomik büyüme, ülkelerin turizm talebinde önemli bir belirleyici faktördür. Düşük gelirli ülkelerde, ekonomik büyüme ile birlikte artan altyapı yatırımları ve tanıtım faaliyetleri, turist sayısında artışa yol açmaktadır (Eugenio-Martin, Morales & Scarpa, 2004). Öte yandan, yüksek gelirli ülkelerde ekonomik büyüme, özellikle iç turizm yerine dış turizmi teşvik ederek küresel ölçekte seyahat hareketliliğini artırmaktadır (Bölen, 2018). Turizm talebi modeli, turistlerin seyahat tercihlerini belirleyen ekonomik, sosyal ve politik faktörlerin analizi üzerine odaklanmaktadır. Literatürde, ekonomik büyümeyle turizm talebi arasında genellikle pozitif bir ilişki olduğu vurgulanmıştır. Balaguer ve Cantavella-Jorda (2002), ekonomik açıdan büyüme gösteren ülkelerin turizm talebini arttırdığını belirtmiştir. Bahar ve Bozkurt (2010), gelişmekte olan ülkelerin turizmi ile ekonomik büyümesi arasında

Terör Yokluğu ve Ekonomik Büyüme Değişkenlerinin Turist Varışlarına Etkisi...

pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ve bu ilişkinin uzun vadede etkili olduğunu belirlemişlerdir.

Terör olayları, turizm sektörünü olumsuz etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Enders, Sandler ve Parise (1992), terör eylemlerinin turizm gelirleri üzerinde uzun vadeli etkiler bıraktığını ve özellikle risk algısını artırarak turist varışlarını azalttığını göstermiştir. Sönmez ve Graefe (1998), terörün turizm üzerindeki etkilerini analiz ederken, özellikle uluslararası turistlerin güvenlik kaygıları nedeniyle riskli bölgelere seyahat etmekten kaçındıklarını vurgulamıştır. Bu durum, turizm talebinde ciddi dalgalanmalara yol açmakta ve ülkelerin ekonomik performansını doğrudan etkilemektedir. Güvenlik tehditlerinin turistlerin destinasyon tercihlerini çok belirgin bir şekilde etkilediği literatürde pek çok çalışma ile ortaya konmuştur (Lepp & Gibson, 1996; Küçükaltan, 2012; Bayhan & Ünlüönen, 2016; Karl, Muskat & Ritchie, 2020; Karataş & Şahin, 2023). Terör olayları, turist davranışları üzerinde caydırıcı bir etki yaratmakta ve turizm gelirlerinde belirgin azalmaları tetiklemektedir. Enders ve Sandler (1991) tarafından yapılan çalışma terörün turizm sektörü üzerindeki negatif etkilerini ilk detaylı inceleyen çalışmalar arasında yer almaktadır. Drakos ve Kutan (2003) terörizmin İsrail, Yunanistan ve Türkiye'deki turizmi nasıl etkilediğini incelemişler ve İsrail ve Türkiye örneğinde, yerel terörizmin uluslararası varışlar üzerindeki etkisinin negatif olduğunu ve %95 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu belirlemişlerdir. Yunanistan'da da terörizm ve turizm arasında negatif ilişki olduğu ve bu ilişkinin %90 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu tespit etmişlerdir. Edmonds ve Mak (2006) tarafından yapılan çalışmada 11 Eylül Saldırısı'nın ardından Hawai ve Japonya'da turist harcamalarının azaldığı ortaya konmuştur. Basu ve Marg (2013) tarafından yapılan çalışmada Mısır, Lübnan ve Ürdün'de 1997-2007 döneminde turizm gelirlerinin terör olaylarından olumsuz yönde etkilendiği belirlenmiştir. Bassil, Saleh ve Anwar (2017) tarafından yapılan çalışmada 1995-2007 dönemine ilişkin aylık veriler kullanılarak terörizmin Lübnan, Türkiye ve İsrail'e yönelik turizm talebi üzerindeki etkisini ölçmek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda bir ülkedeki terörizmin yalnızca o ülkeye değil, aynı zamanda diğer ülkelere de turist varışlarını etkilediği ortaya konmuştur. Turistlerin Lübnan ve Türkiye turizm pazarlarını ikame olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

MENA bölgesi, sahip olduğu zengin kültürel ve tarihi mirasla önemli bir turizm destinasyonu olmasına karşın, güvenlik sorunları nedeniyle bu potansiyeli tam anlamıyla kullanamamaktadır. Neumayer (2004) tarafından yapılan çalışmada, özellikle 2011'deki Arap Baharı sonrası dönemde, bölgede artan siyasi istikrarsızlık ve terör olaylarının turizm sektörünü olumsuz etkilediği vurgulanmıştır. Ancak ilginçtir ki, Neumayer'in modeli, örneklem uluslararası ziyaretçilerden elde edilen gelire büyük ölçüde bağımlı olan ülkelerle sınırlandırıldığında, siyasi istikrarsızlık ile turizm arasında önemli bir korelasyon öngörmemektedir. Neumayer, bu beklenmeyen sonucun, uluslararası ziyaretçilere büyük ölçüde bağımlı olan ülkelerin genellikle Mısır'daki Büyük Piramitler gibi ikame edilemeyen turist destinasyonlarına sahip olmasından kaynaklandığını savunmaktadır. Sonuç olarak, siyasi istikrarsızlığın yaygınlığına rağmen turizm talebi nispeten esnek olmayan bir yapıda kalmaktadır. Neumayer, turizm talebinin turizme bağımlı ülkelerdeki şiddete, turizme daha az bağımlı olan ülkelere göre farklı tepki verdiğini ortaya koysa da, çalışmanın küresel odağı, MENA gibi belirli bölgelerle sınırlı uygulanabilirliğini kısıtlamaktadır. Neumayer, siyasi istikrarsızlığın dünyanın belirli bölgelerine gelen uluslararası ziyaretçi akışlarını nasıl etkilediğini incelemek için daha fazla araştırma yapılmasını talep etmekte ve politika ile turizmin kesiştiği nokta üzerine alan çalışmalarına ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

Son yıllarda yapılan çalışmalar da bu bağlamda dikkat çekicidir. Özcan ve Özmen (2016), MENA ülkelerinde terör faaliyetleri ile turizm arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Reeves (2019), şiddet olaylarının turizm talebi üzerindeki

etkisini MENA ülkeleri bazında analiz etmiş ve bu bölgede istikrarsızlıkların uzun vadeli zararlarına işaret etmiştir. Usman, Alola ve Ike (2023), yaptıkları çalışmada 1995-2017 döneminde MENA ülkelerinde iç ve dış çatışmaların gelen turizm talebi üzerinde negatif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlar ve çatışma olaylarını azaltmak için politika önlemleri alınmazsa MENA ülkelerindeki ekonomik büyümede gerileme yaşanabileceğini belirtmişlerdir.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) 2017 raporu, MENA ülkelerinin turizm potansiyelini yükseltmek için politik istikrarın sağlanması ve yatırım ortamının iyileştirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ocak 2024'te John Bluedorn ve Lone Christiansen rehberliğinde Vizhdan Boranova, Filippo Gori, Bashar Hlayhel, Colombe Ladreit, Borislava Mircheva ve Thomas Piontek tarafından hazırlanan "IMF Regional Economic Outlook Update MENA" raporunda MENA bölgesi için ekonomik görünümün oldukça belirsiz olduğu ve risklerin yeniden ortaya çıktığı ileri sürülmüştür. Bölgedeki çatışmaların Gazze ve İsrail'in ötesine yayılmasının yanı sıra Kızıldeniz'deki aksaklıkların çoğunlaşmasının, bölgenin ticaret ve turizmi açısından ciddi ekonomik etkilere yol açabileceği vurgulanmıştır. Tüm bunlar, turizm talebinin MENA bölgesindeki çatışma ve şiddet unsurlarına duyarlı olduğunu desteklemektedir.

Terörün turizmde yarattığı hızlı değişimin bir örneği, Mısır üzerinden verilebilir. Mısır'a ve daha az ölçüde Türkiye'ye gelen Rus turist akışı 2015 yılında aniden sona ermiştir. O yıl, Sina Yarımadası'ndaki Şarm El Şeyh yakınlarında bir Rus uçağı terörist bir grup tarafından düşürülmüştür. Bu ve ilgili terörist faaliyetler, Rusya ve birkaç Avrupa ülkesinden Mısır'a uçuşların yasaklanmasına neden olmuştur. Bu yasak, bu ülkelerden bazıları tarafından ancak yakın zamanda kaldırılmıştır (UNWTO, 2016a). Mısırlı turist sayısı, Mısır hükümetinin durumu hafifletme ve ülkeye güvenli bir destinasyon olarak güveni yeniden sağlama çabalarına rağmen, 2014 yılında seviyelerinin yarıdan azına düşmüştür (Tomazos, 2017). Tunus tatil köyleri, Haziran 2015'te çoğunluğu İngiliz turistlerden oluşan 39 kişinin bir plajda katledilmesinin ardından turist ziyaretlerinde büyük bir düşüş yaşanması bakımından benzer bir kader yaşamış ve Libya, Muammer Kaddafi'nin devrilmesinden bu yana turizmden söz edilemez hale gelmiştir. Libya, Mısır veya Tunus kadar coşkuyla turizmi benimsememiştir. Bu durum, dört on yıllık liderinin karmaşık entrikalarını ve Batı turizmini muhafazakar bir Arap İslam ulusuna kabul etmenin zorluklarını yansıtmaktadır. Ülkenin modernleşmesinin ayrılmaz bir parçası olarak görülen turizm, Kaddafi'nin iktidarı sırasında çok az gelişmiş durumdaydı (Jones, 2010). Onun ölümü, Libya'ya gelen turizmin ortadan kalkmasının nedeni değildir; ancak doğrudan onun düşüşünü izleyen iç çatışmaya ve terörizme yol açmıştır.

Son yıllarda MENA'yı etkileyen çatışmaların bir dizi nedeni vardır. Bunlardan biri de rejim değişikliğidir. Irak'ta Saddam Hüseyin ve Libya'da Kaddafi'nin devrilmesi (Jones 2010), İran Şahı'nın daha önce devrilmesi (1979) ve yerine Ayetullah Humeyni'nin geçmesi (Baum & O'Gorman 2010), bu ülkelerde büyük bir çalkantı ve değişime yol açmıştır ve ardından turizmde bir düşüş yaşanmıştır. Suriye'de Devlet Başkanı Esad'ı devirme çabaları, ülkede birkaç yıldır çatışmalara yol açmıştır. "Arap Baharı" hareketi aracılığıyla MENA'daki güçlü liderlerin ortadan kalkması, istikrarsızlığa, huzursuzluğa ve birçok durumda ayaklanmaya ve iç ve sıklıkla askeri çatışmalara yol açan güç boşluklarına neden olmuştur. Bu çatışmaların etkilenen ülkelere yönelik turizm üzerindeki etkileri, ziyaret rakamlarında (UNWTO 2016b), havayollarının ve tur şirketlerinin bu ülkelerdeki operasyonlarını kapatıp müşterilerini başka bölgelere taşımasında ve binlerce toplulukta yaşanan büyük istihdam ve gelir kaybında görülebilmektedir. Afganistan gibi turizmin önemli bir ekonomik sektör olmadığı ülkeler bile, heyecan ve risk alma eğilimi olan çok az sayıda kişi dışında turist ziyaretinin sonunu görmüştür (Laderman 2013).

Terör Yokluğu ve Ekonomik Büyüme Değişkenlerinin Turist Varışlarına Etkisi...

Batıdaki Fas ve doğudaki Körfez Devletleri, çatışma ve şiddet sorunlarından kurtulmuş gibi görünmektedir. Fas örneğinde, belki de coğrafi olarak popüler Orta Doğu anlayışından uzak olması ve çok az huzursuzluk olayı yaşandığı içindir. Körfez'de, Abu Dabi ve Dubai emirlikleri, çatışma veya dini aşırılıktan kaynaklanan herhangi bir kesinti olmaksızın turizmde şimdiye kadar sürekli büyüme gören bu bölgenin başarılı bir parçası olmuştur. Bunun nedeni, bir dizi faktörün birleşimi olabilir. Bu nedenlerden birincisi turistlerin konaklaması ve eyaletler içindeki yerleşim bölgelerindeki faaliyetleri, ikincisi muhalefet veya çatışmanın derhal bastırılmasıyla sağlanan güçlü güvenlik ve üçüncüsü, hem havayolları hem de kendi ülkelerinde turizmin destekleyicileri olarak son derece başarılı olan çok popüler devlet havayollarının (Emirates, Gulf Air ve Etihad) yaratılması şeklinde olabilmektedir (Butler, 2019).

Literatürde turizm, terör ve ekonomik büyüme ilişkisine dair birçok çalışma bulunmakta birlikte, bu çalışmaların MENA ülkelerine odaklanan kapsamlı bir analiz sunmadığı görülmektedir. Özellikle terör olaylarının bölgesel düzeyde turizm sektörüne etkisi ile ekonomik büyüme arasındaki etkileşimlerin daha kapsamlı incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma, MENA ülkelerindeki mevcut literatür boşluğunu doldurmayı ve bölgenin turizm sektörü ile ekonomik büyüme potansiyelini daha iyi anlamayı amaçlamaktadır.

3. VERİ SETİ VE MODEL

Araştırmada kullanılan değişkenlere ilişkin açıklamalar Tablo 1'de verilmiştir

Tablo 1. Değişken açıklamaları

Değişken kısaltması	Değişkenler	Açıklaması	Kaynak
lnTA	Turist Varışları	Turist varışı verilerinin doğal logaritması alınmış hali	UNWTO
TY	Siyasi İstikrar Olması ve/veya Şiddet/Terör Yokluğu Göstergesi	-2,5 ile +2,5 arasında değer alır.	World Bank
EB	Ekonomik Büyüme	Gayrisafi yurtiçi hasılanın yıllık büyüme oranı	World Bank

Araştırmaya dahil edilen değişkenlerin zaman aralığı 2002-2023 dönemini kapsamaktadır. Araştırmanın ülke örneklemini 15 seçilmiş MENA ülkesinden oluşmaktadır. Araştırmaya dahil edilen MENA ülkeleri "Cezayir, Bahreyn, Mısır, İran, İsrail, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Birleşik Arap Emirlikleri, Fas, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Suriye ve Tunus"tur. Ülke ve zaman aralığı seçimi yapılırken verilerine ulaşılabilen ülkeler ve yıllar dikkate alınmıştır. Araştırma modelinin belirlenmesinde literatür taraması yapılarak Eşitlik 1'de verilen denklem oluşturulmuştur:

$$\ln TA_{it} = \beta_0 + \beta_1 TY_{it} + \beta_2 EB_{it} + u_{it} \quad (1)$$

Eşitlik 1'de $i=1, 2, \dots, N$ yatay kesit (birim, ülke) sayısını ve $t=1, 2, \dots, T$ zaman boyutunu göstermektedir. TY_{it} değişkeni, i . ülkenin t yılındaki siyasi istikrara sahip olma durumu ve/veya şiddet/terör yokluğu durumunu göstermektedir. EB_{it} değişkeni, i . ülkenin t yılındaki ekonomik büyüme oranını ve $\ln TA_{it}$ değişkeni ise, i . ülkenin t yılındaki turist varış sayılarının logaritması alınmış halini göstermektedir.

4. AMPİRİK BULGULAR

4.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmadaki değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler

Değişkenler	Gözlem sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Uç Değerler	
				Min.	Maks.
lnTA	330	15,10	0,91	11,77529	17,12678
TY	330	-0,45	0,96	-2,965177	1,598263
EB	330	3,42	4,95	-26,33902	26,17025

Tablo 2 incelendiğinde *lnTA* değişkeninde gözlem sayısının 330 olduğu $\pm 0,91$ standart sapma ile 15,10 ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir. *TY* değişkeninde gözlem sayısının 330 olduğu $\pm 0,96$ standart sapma ile -0,45 ortalamaya sahip olduğu belirlenmiştir. *EB* değişkeninde gözlem sayısının 330 olduğu $\pm 4,95$ standart sapma ile 3,42 ortalamaya sahip olduğu belirlenmiştir.

4.2. Uygun Modelin Belirlenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmada belirlenen modelin tahmininde kullanılması gereken model belirlenirken bazı varsayım testleri uygulanmıştır. Bu testler, yatay kesit bağımlılığı testi, Hausman testi, heteroskedasite testi ve otokorelasyon testidir. Bu testlere ilişkin bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Yatay Kesit Bağımlılığı Testlerine İlişkin Bulgular

	Testler	Test İstatistiği	p
Yatay Kesit Bağımlılık Testleri	Breusch-Pagan LM	1292,849	0,000
	Pesaran CSD Testi	33,768	0,000
Tesadüfi etkiler modelini sabit etkiler modeline karşı sınanması	Hausman Testi	2,04	0,3610
Heteroskedasite	Levene, Brown ve Forsythe Testleri	$W_0=3,0180040$	0,0002215
		$W_{50}=2,1878143$	0,00818112
		$W_{10}=2,7297590$	0,0008054
Otokorelasyon	Bhargava vd. Durbin-Watson Test İstatistiği	0,84158333	Test istatistiği<Kritik Değer
	Baltagi-Wu LBI Test İstatistiği	0,96437387	Test istatistiği<Kritik Değer

Tablo 3’te görüldüğü üzere Breusch-Pagan LM ve Pesaran CSD testleri sonucunda yatay kesit birimleri arasında bağımlılık olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Diğer bir ifadeyle araştırmada incelenen ülkeler arasında bağımlılık olduğu söylenebilir. Tesadüfi etkiler modelini sabit etkiler modeline karşı sınamak için Hausman testi kullanılmıştır. Hausman testine ilişkin bulgular incelendiğinde gözlenemeyen değişkenlerin modeldeki diğer bağımsız değişkenlerle ilgisinin olmadığı ve “tesadüfi etkiler modeli”nin uygun olduğu belirlenmiştir ($p>0,05$). “Levene, Brown ve Forsythe” test istatistikleri (W_0 , W_{50} ve W_{10}) (14, 315) serbestlik dereceli “Snedecor F tablosu” ile karşılaştırılarak “birimlerin varyansları eşittir.” şeklinde oluşturulan sıfır hipotezi reddedilir. Dolayısıyla heteroskedasite vardır.

Terör Yokluğu ve Ekonomik Büyüme Değişkenlerinin Turist Varışlarına Etkisi...

Tesadüfi etkiler modelinde hata terimlerinde otokorelasyon olmaması varsayısını özellikle iktisadi çalışmalar açısından oldukça kısıtlayıcı bir varsayımdır. Otokorelasyon ihmal edilerek tahmin yapılırsa parametreler tutarlı fakat etkin olmamaktadır (Yerdelen-Tatoğlu, 2018). Bu durumda standart hatalar sapmalı olmaktadır. Bu nedenle tesadüfi etkiler modelinde de otokorelasyon varlığı sınanmalı ve olması durumunda uygun tahmin yöntemi ile model tahmin edilmelidir. Çalışmada tesadüfi etkiler modelinde otokorelasyonun test edilmesi için “Bhargava, Franzini ve Narendranathan Durbin-Watson Testi” ve “Baltagi Wu’nun Yerel En İyi Değişmez Testi” kullanılmıştır. “Bhargava Franzini ve Narendranathan Durbin-Watson” test istatistiği ve “Baltagi-Wu LBI” test istatistiği değerleri kritik değer olan 2’den küçük olduğundan tesadüfi etkiler modelinde birinci mertebeden otokorelasyon bulunmaktadır.

4.3. Panel Birim Kök Testlerine İlişkin Bulgular

Panel birim kök testlerinden hangisinin veriye uygun olduğu yatay kesit bağımlılığı testlerinin sonuçlarına göre belirlenmektedir. Yatay kesit bağımlılığının olduğu durumda uygulanacak birim kök testleri “İkinci Kuşak Panel Birim Kök Testleri”dir. Araştırmada $T=22$, $N=15$ yani $T>N$ durumu söz konusudur. Bu durumda uygun “ikinci kuşak panel birim kök” testlerinden biri “MADF panel birim kök” testidir. MADF birim kök testine ilişkin bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

- H_0 : Seriler birinci farkta durağandır
 H_1 : Seriler düzeyde durağandır

Tablo 4. MADF birim kök testine ilişkin bulgular

Değişken	MADF istatistiği	Kritik Değer
lnTA	185,476	36,616
TY	239,849	36,616
EB	773,045	36,616

Tablo 4’te görüldüğü üzere MADF istatistiği kritik değerden büyük olduğu için %95 güven düzeyinde sıfır hipotezi reddedilir ve dolayısıyla seriler düzeyde durağandır.

4.4. Esnek Genelleştirilmiş EKK Tahmincisine İlişkin Bulgular

Tüm varsayım testleri değerlendirildiğinde incelenen modelde heteroskedasite, birimler arası korelasyon ve birinci mertebeden otokorelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda heteroskedasite, birimler arası korelasyon ve tüm birimler için genel AR(1) korelasyonun olduğu durumda “Esnek Genelleştirilmiş EKK tahmincisi” kullanılarak araştırma modeli tahmin edilmiştir. İlgili bulgular Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Esnek Genelleştirilmiş EKK Tahmincisine İlişkin Bulgular

Bağımsız değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Test İstatistiği	p
TY	0,0807	0,019	4,36	0,000
EB	0,0204	0,001	16,95	0,000
Sabit terim	15,043	0,170	88,25	0,000

Bağımlı değişken: *lnTA*
Gözlem sayısı=330
Wald chi2 (2)=312,58 Prob>chi2=0,0000
Kovaryans tahmini=120
Otokorelasyon tahmini=1

Tablo 5’te görüldüğü üzere Wald Ki-Kare testine ilişkin olasılık değeri %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır ve bu tahmin edilen modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Tahminde “120 adet kovaryans” ve “1 adet otokorelasyon” katsayısı hesaplanmıştır. Bağımsız değişkenlere ait olasılık değerleri incelendiğinde ise %95 güven düzeyinde *TY* ve *EB* değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı ($p<0,05$) görülmüştür. Bağımsız değişkenlere ilişkin yorumlar şu şekildedir:

- *TY*: Siyasi İstikrar ve Şiddet/Terör Yokluğu Göstergesinde meydana gelen 1 birimlik artış MENA ülkelerine yönelik turist varışlarını yaklaşık %8 oranında artırmaktadır. Diğer bir ifadeyle MENA ülkelerinde terörün olmaması turist talebi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.
- *EB*: Ekonomik büyümede meydana gelen %1 oranındaki bir artış MENA ülkelerine yönelik turist varışlarını yaklaşık %2 oranında artırmaktadır. Diğer bir ifadeyle MENA ülkelerinin ekonomik büyüme oranlarında meydana gelen artış o ülkelere yönelik turist talebini olumlu yönde etkilemektedir.

5. SONUÇ

Araştırma sonucunda Siyasi İstikrar ve Şiddet/Terör Yokluğu Göstergesinde meydana gelen 1 birimlik artışın MENA ülkelerine yönelik turist varışlarını yaklaşık %8 oranında artırdığı belirlenmiştir. Bu sonuç, MENA ülkelerine yönelik turist varışlarının yaklaşık %8 oranında artmasının, bölgedeki güvenlik ve politik istikrarın artışıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle, MENA ülkelerinde siyasi istikrarın güçlenmesi ve şiddet/terör olaylarının yokluğunun turizm üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Siyasi istikrarın sağlanması ve terörün olmamasının, turizm sektörüne olan etkisi üzerine yapılan birçok çalışma, güvenli ve istikrarlı ortamların turistlerin seyahat tercihlerini büyük ölçüde etkilediğini göstermektedir. Crouch ve Ritchie (1999), turizmin sosyal ve kültürel sürdürülebilirliğini artırmak için siyasi istikrarın sağlanmasının gerekli olduğunu savunmaktadır. Siyasi istikrarın yüksek olduğu bir bölge, turistler için güvenli bir ortam sağlar ve bu da turist varışlarını teşvik eder. Eilat ve Einav (2004), siyasi belirsizliklerin ve şiddet olaylarının, turist akışını olumsuz etkilediğini tespit etmişlerdir. Siyasi istikrarsızlık ve şiddet, özellikle terör saldırıları gibi olaylar, turizm sektörünü ciddi şekilde olumsuz yönde etkileyebilir. Drakos ve Kutan (2003), terörist faaliyetlerin, seyahat tercihleri üzerinde önemli bir olumsuz etki yarattığını ortaya koymuştur. Sönmez (1998) terör saldırılarının turizmi olumsuz yönde etkileyerek, turistlerin daha güvenli gördükleri bölgelere yöneldiğini belirtmektedir.

İstikrarlı ve güvenli bir ortamda turizm yalnızca turistlerin sayısını artırmakla kalmaz, aynı zamanda bölge ekonomisine de katkı sağlar. Baghirov (2023), turizmin özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi destekleyen önemli bir sektör olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, siyasi istikrarın sağlanması ve/veya terör yokluğunun turizmdeki artışa olan etkisi, yalnızca ziyaretçi sayısında değil, bölge ekonomisine katkıda da görünmektedir. Araştırmada ulaşılan ekonomik büyümede meydana gelen %1 oranındaki bir artışın MENA ülkelerine yönelik turist varışlarını yaklaşık %2 oranında artırmasına ilişkin sonuç da bu durumu destekler niteliktedir. Diğer bir ifadeyle MENA ülkelerindeki ekonomik büyüme, turist talebi üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Bu kapsamda MENA ülkelerinin ekonomik büyümesinin sürdürülebilir kılınması, turizmin gelişimini destekleyen önemli faktör olduğu söylenebilir. Ekonomik büyüme ile turizm arasındaki ilişki genellikle pozitif bir ilişki olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu ilişkinin ne kadar güçlü olduğu bölgesel koşullar, altyapı ve turizm politikalarına göre değişkenlik gösterebilmektedir. Literatürde ekonomik büyümenin, bir bölgeye olan turist akışını artıran önemli bir etmen olduğu sıkça vurgulanmaktadır. Dritsakis (2004), ekonomik büyüme ile

Terör Yokluğu ve Ekonomik Büyüme Değişkenlerinin Turist Varışlarına Etkisi...

turizm arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuş ve büyüyen ekonomilerin daha fazla turisti cezbedtiğini savunmuştur. Balaguer ve Cantavella-Jorda (2002) de benzer şekilde, ekonomik büyümenin turist varışlarını teşvik ettiğini, çünkü büyüyen bir ekonominin daha fazla harcama gücü, daha iyi turizm altyapısı ve gelişmiş hizmet sektörleri sunduğunu belirtmektedir. Kum, Aslan ve Gungor (2015), gelir seviyelerinin arttığı ülkelerde, turistlerin harcama potansiyelinin de yükseldiğini ve bunun turist sayısında artışa yol açtığını ortaya koymuştur. Ekonomik büyüme, hem yerel halkın harcama gücünü artırarak turizme yönelik talebi artırır hem de dışarıdan gelen turistlerin konaklama, yeme-içme ve eğlence gibi alanlarda daha fazla harcama yapmasını sağlar. Ekonomik büyüme genellikle turizm altyapısına yapılan yatırımlarla da ilişkilidir. Chen ve Chiou-Wei (2009), ekonomik büyümenin turizm sektörüne yapılan yatırımların artmasına yol açtığını, bunun da turist sayısının artışına neden olduğunu tespit etmiştir. Ekonomik büyüme, turistik altyapının iyileştirilmesi ve turizm sektöründeki hizmet kalitesinin artması için kaynak sağlar. MENA bölgesinde ekonomik büyüme ve turizm ilişkisi, bölgesel farklılıklarla şekillenebilir. MENA'nın bazı ülkeleri, örneğin Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar, ekonomik büyümelerini turizmi teşvik etme amacıyla kullanırken, diğer ülkeler altyapı eksiklikleri, siyasi istikrarsızlıklar, terör saldırıları veya sosyal faktörler nedeniyle ekonomik büyümenin turizme etkisini sınırlayabilir. Tang ve Abosedra (2014), MENA bölgesinde ekonomik büyümenin özellikle turizme yönelik altyapı ve pazarlama yatırımlarıyla ilişkili olarak turist varışlarını artırabileceğini öne sürmüştür.

Bu sonuçlar, siyasi istikrarın ve şiddet/terör yokluğunun turizm açısından ne kadar kritik bir rol oynadığını doğrulamaktadır. MENA bölgesi, geçmişte ve günümüzde, siyasi istikrarsızlık, terör saldırıları ve iç savaşlar gibi olgularla sıkça karşılaşmıştır. Bu tür olumsuz faktörler, turistlerin bölgeye olan ilgisini azaltmış ve bazı MENA ülkelerinin turizm gelirlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu bağlamda terör yokluğundaki bir birimlik bir artışın turist sayısında %8'lik bir artışa neden olması, güvenlik ve siyasi ortamın turist akışındaki belirleyici rolünü bir kez daha ortaya koymaktadır. Bununla birlikte MENA ülkelerinde ekonomik büyüme ile turizm arasındaki ilişkiyi olumlu yöndedir, ancak turist sayısındaki yaklaşık %2'lik bir artış için ekonominin %1 oranında artmasına karşılık gelen etkinin görece küçük olduğu söylenebilir. Ekonomik büyüme, eğer turizm altyapısına ve hizmet kalitesine yeterli yatırım yapılmazsa, turist varışları üzerinde sınırlı bir etki yaratabilir. Yatırımlar yalnızca ekonomik büyüme ile paralel değil, aynı zamanda hedef kitleye yönelik stratejik planlama ile de uyumlu olmalıdır. Ekonomik büyümenin, yalnızca finansal değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel faktörlerle de ilişkili olduğu unutulmamalıdır. Özellikle MENA gibi bölgesel olarak çeşitli kültürel normlara sahip bir alanda, yalnızca ekonomik büyüme yeterli olmayabilir. Küresel ekonomik koşullar, döviz kuru dalgalanmaları ve pandemi gibi dışsal etmenler, ekonomik büyümenin turizme olan etkisini sınırlayabilir. Örneğin, ekonomik büyüme yaşansa bile küresel ekonomik durgunluk veya sağlık krizleri turist sayısında azalmaya neden olabilir.

Araştırma sonuçları kapsamında getirilen öneriler şu şekildedir:

- MENA ülkeleri, turizm güvenliğini sağlamak amacıyla uluslararası denetim mekanizmaları oluşturmalı ve turistler için özel güvenlik teşvik programları uygulamalıdır. Örneğin, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler, turistik bölgelerde özel güvenlik birimleri kurarak bu güveni artırabilir.
- MENA bölgesinde turizm destinasyonlarının güvenliği, özel sektöre ait turizm şirketleri ve hükümetlerin işbirliği ile daha etkili hale getirilebilir. Özellikle terörizmle mücadele için küresel ve yerel stratejiler geliştirilmelidir.
- MENA ülkeleri, ekonomik büyüme ile uyumlu olarak turizm pazarlama stratejilerini geliştirmelidir. Kültürel ve tarihi miraslar, doğa turizmi gibi

unsurlar ön plana çıkarılabilir. Küresel turizm pazarına hitap etmek için inovatif pazarlama stratejileri benimsenmelidir.

- Ekonomik büyüme ile çevresel ve kültürel dengeyi koruyan turizm politikaları oluşturulmalıdır. Böylece sürdürülebilir büyüme stratejileri hayata geçirilmelidir.
- MENA ülkelerinin yalnızca belirli bir turist kitlesine, örneğin lüks turizm, odaklanmak yerine, kültür turizmi, sağlık turizmi ve ekoturizm gibi çeşitli pazar segmentlerini hedeflemeleri, ekonomik büyümenin turizme olan etkisini artırabilir.

KAYNAKÇA

- Akar, G. (2021). Doğrudan yabancı yatırımlar ve turizm arasındaki ilişki: Türkiye örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (43), 191-204. <https://doi.org/10.30794/pausbed.741900>
- Baghirov, A. (2023). Turizm sektörü ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: OECD'ye dahil 7 Batı Avrupa ülkesi üzerinden panel veri analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 15 (2), 140-177. <https://doi.org/10.55827/ebd.1341079>.
- Bahar, O. & Bozkurt, K. (2010). Gelişmekte olan ülkelerde turizm-ekonomik büyüme ilişkisi: dinamik panel veri analizi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 255-265.
- Baker, D. M. A. (2014). The effects of terrorism on the travel and tourism industry. *International journal of religious tourism and pilgrimage*, 2(1), 9, 58-67. <https://doi.org/10.21427/D7VX3D>
- Balaguer, J. & Cantavella-Jordá, M. (2002). Tourism as a long-run economic growth factor: the Spanish case. *Applied Economics*, 34 (7), 877-884. <https://doi.org/10.1080/00036840110058923>
- Bassil, C., Saleh, A. S. & Anwar, S. (2017). Terrorism and tourism demand: a case study of Lebanon, Turkey and Israel. *Current Issues in Tourism*, 22(1), 50-70. <https://doi.org/10.1080/13683500.2017.1397609>
- Basu, K. & Marg, V.S. (2012), Impact of Political Instability and Terrorism in the Tourism Industry of Three Middle East Countries: An Economic Exploration. In *International conference on tourism, transport & logistic, UP organizer and publication Co, France*. http://www.ijbts-journal.com/images/main_1366796758/0002-Kaushik.pdf
- Baum, T.G. & O'Gorman, K.D. (2010). Iran or Persia: What's in a name? The decline and fall of a tourism industry. R.W. Butler, & W. Suntikul (eds.), *Tourism and Political Change içinde* (pp. 175-186). London: Routledge.
- Bayhan, İ. & Ünlüönen, K. (2016). Turist tercihlerinde güvenliğe ilişkin tutumlarının etkisi: bir alan araştırması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(56). <https://doi.org/10.17755/esosder.17240>
- Bölen, B. H. (2018). *Türkiye'de turizme dayalı büyüme hipotezinin tutarlılığı: Bölünmüş turizm piyasaları ile analiz*. Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Butler, R. W. (2019). Tourism and conflict in the Middle East, D. J. Timothy (ed.) *Routledge Handbook on Tourism in the Middle East and North Africa içinde* (pp. 231-240), New York: Routledge.
- Chen, C.-F. & Chiou-Wei, S.Z. (2009) Tourism expansion, tourism uncertainty and economic growth: new evidence from Taiwan and Korea. *Tourism Management*,

Terör Yokluğu ve Ekonomik Büyüme Değişkenlerinin Turist Varışlarına Etkisi...

- 30, 812-818. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tourman.2008.12.013>
<http://dx.doi.org/10.1016/j.tourman.2008.12.013>
- Crouch, G.I. & Ritchie, J.R.B. (1999) Tourism, competitiveness, and societal prosperity. *Journal of Business Research*, 44, 137-152. [https://doi.org/10.1016/S0148-2963\(97\)00196-3](https://doi.org/10.1016/S0148-2963(97)00196-3)
- Drakos, K. & Kutan, A. M. (2003). Regional effects of terrorism on tourism: evidence from three Mediterranean countries. *Journal of Conflict Resolution*, 47, 621-641. <http://www.jstor.org/stable/3176222>
- Dritsakis, N. (2004). Tourism as a long-run economic growth factor: an empirical investigation for Greece using causality analysis. *Tourism Economics*, 10, 305-316. <https://doi.org/10.5367/0000000041895094>
- Edmonds, C. & Mak, J. (2006). Terrorism and Tourism in the Asia Pasific Region: Is Travel And Tourism in a New World After 9/11 ? *East-West Center Working Paper*, (86), 3-29. <http://hdl.handle.net/10125/3697>
- Eilat, Y. & Einav, L. (2004). Determinants of international tourism: a three-dimensional panel data analysis. *Applied Economics*, 36(12), 1315-1327. <https://doi.org/10.1080/000368404000180897>
- Enders, W. & Sandler, T. (1991). Causality between transnational terrorism and tourism: the case of Spain. *Terrorism*, 14(1), 49-58. <https://doi.org/10.1080/10576109108435856>
- Enders, W., Sandler, T. & Parise, G. F. (1992). An econometric analysis of the impact of terrorism on tourism. *Kyklos*, 45(4), 531-554. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6435.1992.tb02758.x>
- Eugenio-Martin, J. L., Morales, N. M. & Scarpa, R. (2004). Tourism and economic growth in Latin American countries: A panel data approach. *FEEM Working Paper No. 26.2004*. <http://ssrn.com/abstract=504482>
- Gaberli, Ü. & Akdeniz, A. (2024). Uluslararası turizm talebi ve cari işlemler dengesi ilişkisi: Akdeniz Havzası ekonomilerinden ampirik bulgular. *International Journal of Social Inquiry*, 17(3), 563-574. <https://doi.org/10.37093/ijisi.1513357>
- Gidey, K. (2021). The effect of tourism on current account balance in Ethiopia. *Journal of African Development Studies*, 8(2), 5-20. <https://doi.org/10.56302/jads.v8i2.3257>
- IMF (2024). Middle East and North Africa: Conflict Compounding Economic Challenges. <https://www.imf.org/en/Publications/REO/MECA/Issues/2024/01/31/regional-economic-outlook-update-mena-january-2024>
- Jones, E. (2010). Arab politics and tourism: Political change and tourism in the Great Socialist Peoples' Libyan Arab Jamahiriya. R.W. Butler & W. Suntikul (eds), *Tourism and Political Change* içinde (108-119). Oxford: Goodfellow.
- Karataş, A. & Şahin, S. (2023). Turistlerin risk ve güvenlik algılarının algılanan değer ve destinasyon tercihine etkisi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 11 (1), 580-603. <https://doi.org/10.21325/jotags.2023.1208>
- Karl, M., Muskat, B. & Ritchie, B. W. (2020). Which travel risks are more salient for destination choice? An examination of the tourist's decision-making procepp. *Journal of Destination Marketing & Management*, 18, 100487. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2020.100487>
- Kum, H., Aslan, A. & Gungor, M. (2015). Tourism and economic growth: the case of next 11 countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 5(4), 1075-1081. <https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/1655>
- Küçükaltan, D. (2012). *Terörizmin Hedefindeki Sektör Turizm(Kronolojik Bir Yaklaşım)*. Detay Yayıncılık.

- Laderman, S. (2013) ‘From the Vietnam War to the “war on terror”’: Tourism and the martial fascination. R.W. Butler ve W. Sontikul (eds.), *Tourism and War* (pp. 26–35). London: Routledge.
- Lepp, A. & Gibson, H. (2003). Tourist roles, perceived risk and international tourism. *Annals of Tourism Research*, 30, 606–624. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(03\)00024-0](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(03)00024-0)
- Neumayer, H. (2004). The impact of political violence on tourism: Dynamic cross-national estimation. *Journal of Conflict Resolution*, 48(2), 259-281. <https://doi.org/10.1177/0022002703262358>
- Özcan, C. C. & Özmen, İ. (2016). Terör ve turizm ilişkisinin karşılaştırmalı bir analizi: AB ve Mena örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(4), 69-83. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ohuiibf/issue/27841/294661>
- Reeves, N. (2019). The impact of political instability on the tourism sector in the Middle East and North Africa. *The George Washington University Undergraduate Review*. 2, 93-107. [http://dx.doi.org/10.4079/2578-9201.2\(2019\).02](http://dx.doi.org/10.4079/2578-9201.2(2019).02)
- Saha, S. & Yap, G. (2014). The moderation effects of political instability and terrorism on tourism development: a cross-country panel analysis. *Journal of Travel Research*, 53, 509-521. <https://doi.org/10.1177/0047287513496472>
- Sönmez, S.F. (1998). Tourism, terrorism, and political instability. *Annals of Tourism Research*, 25(2), 416- 456. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(97\)00093-5](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(97)00093-5)
- Sönmez, S. F. & Graefe, A. R. (1998). Influence of terrorism risk on foreign tourism decisions. *Annals of tourism research*, 25(1), 112-144. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(97\)00072-8](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(97)00072-8)
- Tang, C. F. & Abosedra, S. (2014). The impacts of tourism, energy consumption and political instability on economic growth in the MENA countries. *Energy policy*, 68, 458-464. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2014.01.004>
- Tomazos, K. (2017). Egypt’s tourism industry and the Arab Spring. R.W. Butler & W. Sontikul (eds), *Tourism and Political Change* (ss. 214–229). Oxford: Goodfellow.
- Tutar, F., Alpaslan, C., Tutar, E. & Erkan, Ç. (2013). Turizm sektörünün istihdam üzerine etkileri. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 2(4), 14-27. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84090>
- UNWTO (World Tourism Organization) (2016a) Compilation of UNWTO Declarations 1980–2016. Madrid: UNWTO
- UNWTO (2016b) Yearbook of Tourism Statistics 2010–2014, 2016 edn. Madrid: UNWTO.
- UNWTO (2017). Tourism key for economic growth and diversification in the MENA region. Erişim adresi: <https://www.unwto.org/archive/middle-east/press-release/2017-04-25/tourism-key-economic-growth-and-diversification-mena-region>
- Usman, O., Alola, A. A. & Ike, G. (2023). Inbound tourism demand elasticities of MENA countries: the role of internal and external conflicts. *International Journal of Emerging Markets*, 18(10), 4690-4706. <https://doi.org/10.1108/IJOEM-04-2021-0650>
- Yerdelen-Tatoğlu, F. (2018). *Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamalı* (4. Baskı). Beta Yayınevi.

II. MEŞRUTİYET SÜRECİNDE KOSOVA SUÇ İSTATİSTİKLERİ VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

CRIME STATISTICS IN KOSOVO DURING THE SECOND CONSTITUTIONAL ERA AND THEIR IMPLICATIONS

СТАТИСТИКА ПРЕСТУПНОСТИ В КОСОВО ВО ВТОРОЙ ПЕРИОД КОНСТИТУЦИОННОЙ МОНАРХИИ И ИХ ОСМЫСЛЕНИЕ

Özlem Muraz BUDAK*

ÖZ

Bu çalışma, Osmanlı Devleti'nin II. Meşrutiyet dönemi Kosova vilayetinde kaydedilen suç istatistiklerini tarihsel ve sosyolojik bir çerçevede ele almaktadır. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Rumeli Müfettişliği arşivlerinde yer alan Kosova Ceraim Defteri'nden elde edilen veriler, bölgedeki suç türlerinin dağılımını, suç oranlarının etnik ve dini gruplarla ilişkisini ve Osmanlı yönetiminin asayiş politikalarının etkisini kapsamlı bir biçimde analiz etmektedir. Cinayet, yaralama, gasp, eşkıyalık ve kamu düzenine karşı işlenen suçlar incelenerek, bölgenin sosyal ve siyasi yapısı üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Bulgular, özellikle etnik gruplar arasındaki gerilimlerin suç oranlarını artırdığına işaret etmektedir. Sırp ve Bulgar çetelerinin Osmanlı yönetimine karşı gerçekleştirdiği şiddet eylemleri, bölgedeki güvenlik sorunlarını derinleştirmiştir. Ayrıca, yerel aşiret yapılarının ve geleneksel kan davası anlayışının suç oranlarını yükselten temel faktörlerden biri olduğu tespit edilmiştir. Kosova Ceraim Defteri'nde kayıtlı suç istatistikleri, bu dönüşümlerin toplumsal yansımalarını analiz edebilmek için önemli bir veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, Osmanlı Devleti'nin bölgedeki güvenlik politikalarının etkinliği ile birlikte, Kosova vilayetinin toplumsal dinamikleri ve etnik gerilimlerin kriminal olaylara nasıl yansıdığı ortaya konulmaktadır. Osmanlı'nın merkezileşme çabalarının başarısız olduğu ve bölgenin artan suç oranları nedeniyle Osmanlı yönetimi için giderek daha zor yönetilebilir hale geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma, Osmanlı Devleti'nin Kosova vilayetindeki suç kayıtlarının tarihsel ve toplumsal bağlamda değerlendirilmesi açısından önemli bir katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kosova, Ceraim, Suç, II. Meşrutiyet, Asayiş, Balkanlar

* **ORCID:** [0000-0001-7882-9087](https://orcid.org/0000-0001-7882-9087), Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Nizip Eğitim Fakültesi, ozlem-muraz@hotmail.com

Kaynak Gösterim / Citation / Цитата: Budak, Ö. M. (2025). II. MEŞRUTİYET SÜRECİNDE KOSOVA SUÇ İSTATİSTİKLERİ VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* (65), 35-52. **DOI:** [10.17498/kdeniz.1631601](https://doi.org/10.17498/kdeniz.1631601)

II. Meşrutiyet Sürecinde Kosova Suç İstatistikleri ve Düşündürdükleri

ABSTRACT

This study examines the crime statistics recorded in the Kosovo province of the Ottoman Empire during the Second Constitutional Era from a historical and sociological perspective. The data obtained from the *Kosovo Ceraim Register* in the archives of the Presidency of the Republic of Turkey, Directorate of State Archives, Rumelia Inspectorate, provide a comprehensive analysis of the distribution of crime types in the region, the relationship between crime rates and ethnic-religious groups, and the impact of Ottoman law enforcement policies. Crimes such as murder, assault, robbery, banditry, and offenses against public order are analyzed in terms of their social and political effects on the region. The findings indicate that ethnic tensions significantly contributed to the rise in crime rates. The violent actions of Serbian and Bulgarian gangs against Ottoman rule exacerbated security issues in the region. Additionally, the local tribal structures and traditional blood feud culture were identified as key factors that increased crime rates. The crime statistics recorded in the *Kosovo Ceraim Register* serve as a crucial data source for analyzing the societal implications of these transformations. In this context, the study highlights both the effectiveness of the Ottoman Empire's security policies in the region and the ways in which the social dynamics and ethnic tensions in Kosovo were reflected in criminal incidents. The results indicate that the Ottoman centralization efforts were unsuccessful and that the increasing crime rates made the province increasingly difficult to govern. This study aims to contribute significantly to the historical and social analysis of crime records in the Kosovo province of the Ottoman Empire.

Keywords: Kosovo, Ceraim, Crime, Second Constitutional Era, Public Order, Balkans

АННОТАЦИЯ

В данной работе рассматривается статистика преступности в провинции Косово Османской империи во второй период конституционной монархии в историческом и социологическом контексте. Данные, полученные из Косовской книги преступлений, хранящейся в архивах Государственного архива Республики Турция, Инспектората Румелии, представляют собой всесторонний анализ распределения типов преступлений в регионе, связи между уровнями преступности и этнорелигиозными группами, а также влияния османской политики поддержания правопорядка. Исследуются такие преступления, как убийство, нападение, грабеж, бандитизм и преступления против общественного порядка, с целью оценки их социальных и политических последствий в регионе. Результаты показывают, что этнические напряжённости существенно способствовали росту уровня преступности. Насильственные действия сербских и болгарских банд против османского правления усугубили проблемы безопасности в регионе. Кроме того, местные племенные структуры и традиционная культура кровной мести были определены как ключевые факторы, способствующие увеличению числа преступлений. Статистические данные, зафиксированные в Косовской книге преступлений, служат важным источником информации для анализа общественных последствий этих трансформаций. В этом контексте исследование подчёркивает как эффективность политики безопасности Османской империи в регионе, так и то, как социальная динамика и этнические конфликты в Косово находили отражение в преступлениях. Выводы свидетельствуют о том, что усилия Османской империи по централизации не увенчались успехом, а рост преступности делал провинцию всё более трудноуправляемой. Данное исследование призвано внести значительный вклад в исторический и социальный анализ уголовных записей в Косово в период Османской империи.

Ключевые слова: Косово, преступления, II Конституционная эпоха, правопорядок, Балканы

GİRİŞ

İnsanoğlu, fizyolojik ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, öncelikli olarak güvenlik arayışına yönelmektedir. Suç, insanın bu güvenlik ihtiyacını tehdit eder. Bununla beraber suç tarihsel, hukuki, sosyolojik ve psikolojik boyutları bulunan çok yönlü bir olgudur. İnsanlık tarihinin değişmez bir gerçeği olan suç, yine insanlar tarafından her türden canlıya karşı işlenmiştir. Ceza ise suçun karşılığında uygulanan yaptırımlar bütünüdür ve tarihsel süreçte büyük hukuk ekolleri aracılığıyla şekillenmiş bir adalet mekanizmasıdır. Bu bağlamda, suç otorite tarafından cezalandırılmayı gerektiren bir eylem olarak tanımlanırken, ceza ise suçla karşı alınan önlemler ve toplum düzenini sağlayan bir araç niteliği taşır. Bu unsurların araştırılması ve tarihsel süreçteki gelişimlerinin incelenmesi, modern devletlerin hukuk sistemlerine ışık tutan önemli bir rehber görevi görmektedir.

Osmanlı yönetimi, II. Meşrutiyet döneminde asayişin sağlanmasına yönelik çeşitli önlemler almak üzere suç ve suçluların tespiti ve takibi hususunda düzenli bilgi alabilmek için vilayetlerden her ay rapor istemiştir. Her ay kazalardan sancak merkezine gönderilen raporlar buradan Dâhiliye Nezareti'ne iletilmiştir. Bunun için bir şablon oluşturulmuş ve her kaza merkezinden bu şablona uygun şekilde bilgiler talep edilmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi vesikaları arasında yer alan "Ceraim-i Umumiye Cetvelleri", bölgede gerçekleşen suçları toplu halde sayısal olarak sunmaktadır. Çalışma konumuz olan Ceraim-i Umumiye Cetveli Kosova vilayetine aittir. XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Avrupalı devletlerin çıkar çatışması ve Balkan devletlerinin yayılcı politikalarının sahnesi haline gelen Kosova'da çeşitli etnik unsurlar, bölgeye yönelik emellerini gerçekleştirmek amacıyla çetecilik faaliyetleri gerçekleştiriyordu. Hassas bir durumda olan bölge, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin bekası için meşrutiyet ilan edilmesi gerektiği düşüncesinin odağıydı. İlan edilen meşrutiyet, sadece Müslümanlar için değil, isteklerini daha rahat dile getirebilecekleri düşüncesiyle diğer etnik unsurlar tarafından da umut verici bir gelişme olarak görülmüştür. Nitekim incelenen cerâim defteri, Kosova özelinde Osmanlı Devleti'nde işlenen suçlar ve çeşitliliği hakkında bilgi verirken, bölgedeki eşkıyalık faaliyetleri ve yöntemleri hakkında da ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Bu ayrıntılara yer vermeden önce kısaca Kosova'nın kısa tarihine değinmekte fayda vardır.

Kosova, Balkan yarımadasında meşhur bir ovanın adı olup başkenti Üsküp'tür. Toprakları verimli, ormanlar ve dağlarla çevrili olan Kosova ovası, coğrafi olarak orta ve yeniçağlarda ticaret yollarının birleştiği önemli bir merkez olup ilkçağlardan itibaren tarih boyunca birçok kavmin istilâsına uğramıştır. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla Doğu Roma sınırları içinde kalan Kosova zaman içerisinde Alanlar, Hunlar, Vizigotlar, Bulgarlar, Slavlar, Avarlar, Sırp, Bizanslılar ve Arnavutlara ev sahipliği yapmış sonrasında 1216 tarihinde Sırp Krallığı'nın idaresi altına girmiştir (Ünlü, 2002, s.1). Osmanlılar Dönemi'nde Kosova'ya ilk hareket 1388 yılında Yaralı Doğan Bey tarafından yapılmıştır. Sırp'ların öncülüğünde Osmanlılara karşı oluşturulan müttefik kuvvetleriyle yapılan ve zaferle sonuçlanan Kosova Savaşlarıyla Osmanlılar Balkanlar'da daha kalıcı olarak yerleşmişlerdir. Böylece Sırp Krallığı Osmanlı tâbiyetine girmiştir. Bu bölgeye Türkler ve Tatarlar yerleştirilmiştir. Fetret devrinde Kosova bir süre Osmanlı nüfuzundan çıkmışsa da 1439 yılında Semendire'nin zaptıyla Sırbistan'ın Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle Kosova da Osmanlı topraklarına katılmıştır (Aktepe, 2002, s.216-219; Özdağ& Onal, 2017, s.558).

Kosova'nın, Türk tarihinde II. Kosova Savaşı'na sahne olması bakımından ayrıca önemi vardır. Bu savaşta Sırp'lar tarafsız kalmışlardır. Fâtih Sultan Mehmed Böylece Kosova'nın tamamı Osmanlı idaresi altına girmiş oldu. Bölgede 1582-1591 yılları arasında Müslüman nüfus artmıştır. Müslüman nüfusun çoğunluğunu ise Arnavutlardı. Aynı zamanda Anadolu'dan gelen Türkler de yoğun şekilde yerleşmiştir. Kosova, ara ara isyancılarla devlet

II. Meşrutiyet Sürecinde Kosova Suç İstatistikleri ve Düşündürdükleri

kuvvetlerinin çarpışma sahası olmuş, Tanzimat ve İslahat fermanlarının ilânıyla idarî bakımdan yeni bir statüye bağlanmıştır. Büyük devletlerin müdahalesiyle yapılan ıslahat girişimleriyle, merkezi Sofya olmak üzere Niş ve Priştine'yi içine alan bir Kosova vilâyeti teşkil edilmiştir. II. Meşrutiyet'in ilânına kadar bölge birçok isyan ve ihtilâl sahne olmuştur. 1911 yılında Kosova vilâyeti Osmanlı Devleti'nden kesin olarak ayrılmış, 30 Mayıs 1913 Londra Antlaşması ile Kosova vilâyeti Sırbistan'a terkedilmiştir. Bu dönem nüfusun çoğunluğunu Üsküp'ün güneydoğusunda Müslüman Türkler ve Bulgarlar, kuzey ve batısında Arnavutlar; Yenipazar'da Arnavut ve Boşnaklar, Taşlıca'da Boşnaklar; Prizren, İpek ve Priştine'de Arnavutlar vardı. Ayrıca Müslümanlar dışında Sırp ve Bulgarlar Ortodoks, bir kısım Arnavutlar ise Katolik ve Ortodokslardır (Aktepe, 2002, s.216-219).

1.KOSOVA CERAİM-İ UMUMİYE DEFTERİ

İstanbul haricinde devlet dairelerinden gönderilen evraklar arasında Rumeli Müfettişliği evrakı önemli bir yere sahiptir. Müfettişliğin yetki sahası önceleri Kosova, Manastır, Selanik iken daha sonra Yanya, Edirne ve İşkodra'nın da ilâvesiyle altı vilayete çıkarılmıştır. Rumeli Müfettişliği evrakı içerisinde, belgeler ve 244 adet defter mevcuttur. Defterler 1319-1327/1901-1909 tarihlerini içermekte ve çeşitli konularda Sadâret ve Rumeli Müfettişliğine bağlı sancak ve kazalar arasındaki yazışmaları içermektedir (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2010, s. 258). Makale konusu olan 190 sıra numaralı Kosova Ceraim Defteri Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Tefrişat-ı Rumeli Evrakı/Rumeli Müfettişliği Defterleri (TFR.I.d) fonunda yer almaktadır. Defter transkript edildiğinde en erken olay kayıt tarihi R. 3 Mart 1323(15 Mart 1907), en geç olay kayıt tarihi ise R. 15 Şubat 1325(28 Şubat 1910) olduğu görülmektedir. Defter 62 görüntüden meydana gelmekte, kapak ve künye sayfası hariç 120 sayfa yani 60 varaktan oluşmaktadır.

Defter soldan sağa kayıt numarası, müteaddî(milliyeti/ karyesiyle isim ve şöhreti), müreaddî-i aleyh(milliyeti/ karyesiyle isim ve şöhreti), Cerâimin Enva'ı(Maktulîn adedi/ Mecruhîn adedi/ Dağa kaldırılanlar/ Teb'id Olunanlar/ Mevâdd-ı sâire), Tevkif Edilenler, Cerâimin Tarih-i İbkâsı, Mahall-i Hadise, Sebeb ve Süret-i Hâdise, Mütearrızun aleyhlerin Derece-i Mağduriyetleri, Âlet-i Cerh ve Katl, Mahall-i Hadise, Sebeb ve Süret-i Hâdise, Mütearrızun Aleyhlerin Derece-i Mağduriyetleri, Âlet-i Cerh ve Katl şeklinde kaydedilmiştir. Defterde Üsküp merkez kazası, İştîp kazası, Köprülü kazası, Kumanova kazası, Osmaniye kazası, Radovişte kazası, Palanka kazası, Koçana Kazası, Kratova Kazası, Orhaniye Kazası, Priştine kazası, Vuçitrın kazası, Gilan kazası, Yenipazar kazası, Preşova kazası, Mitroviçe kazası, İpek kazası, Yakova kazası, Tırgovişte kazası, Gusine kazası, Berane kazası, Prizrin kazası, Kalkandelen kazası, Gostivar kazası, Seniçe kazası, Kolaşin kazası, Akova kazası Yenivaroş kazası kayıtları yer almaktadır. Defterde toplam 605 olay kaydedilmiş olup makalede ayrıntılı bilgilere yer vermeden önce ayrı ayrı kazalarda kaydedilen olayların tarih ve sayılarını, içeriklerini, müteaddi ve müreaddî-i aleyh yani saldırgan/suçlu ve mağdurların milliyetleri hakkında bilgi vermesinde yarar görülmüştür. Aynı zamanda defterde rumi takvimle verilen tarihler makalede miladi tarih olarak verilmiştir. Kosova ceraim defterinde ilk kaydedilen kaza Üsküp'tür. Kaydedilen suçlar bu aşamada cetvelde kaydedildiği sıra ile belirtilmiş kategorize edilmemiştir.

Üsküp merkez kazasında kaydedilen 54 olay kaydından; 3'ü suikast, 2 silah endahtı, biri teşebbüs olmak üzere 6 ihrak, 1 intihar, 25 cinayet, ikisi kazara olmak üzere 11 yaralama, 2 kayıp, 1 derdest(yakalama), 2'si defterde hukûku umumiye olarak kaydedilen kamu davasına dair kayıttır. Bir kayıttan ise faili ve mağduru belirtilmekle birlikte suçun ne olduğu belirtilmemiştir. Kaydedilen olayların ikisinde saldırganlar eşkıyalardır. İşlenen suçların 22'sinin faili meçhuldür. Cinayet ve yaralama olaylarında kullanılan suç aletleri silah ve bıçaktır. Tarafların milliyetlerine bakıldığında saldırganların 16'sı İslam, 7'si Sırp

ve 3'ü Bulgar iken mağdurların 16'sı İslam, 22'si Bulgar, 2'si Sırp'tır. Üsküp suç cetveli miladi olarak 1908 yılı mart, nisan, mayıs, haziran; 1909 yılı şubat, mart ve mayıs ayları kayıtlarını kapsamaktadır (Tefrişat-ı Rumeli Evrakı/Rumeli Müfettişliği Defterleri no:190, s. 1, 2, 3, 4, 5).

İştıp kazasında; 22 vaka kaydında 1 intihar, biri cinayet şüphesi biri ise kazara olmak üzere 10 cinayet, 5 yaralama, 2 kayıp, 1 silah endahtı, 1 dağa kaldırma, 1 kazara ölüm hadisesi ve 2 kamu hukuku olayı kaydedilmiştir. İşlenen suçların 5'i faili meçhuldür. Tarafların milliyetlerine bakıldığında saldırganların 6'sı Bulgar, 7'si İslam ve 1'i Sırp iken mağdurların 10'u İslam, 8'i ise Bulgar'dır. İştıp kazası suç cetveli M.1908 yılı mart, nisan, mayıs, haziran, temmuz, Aralık; 1909 yılı ocak, mart ayları kayıtlarını kapsamaktadır (TFR. I. d. no:190, s.37,38,39).

Köprülü kazasında 32 kayıttan 4'ü ihrak, 1'i gasp, 1'i haneye tecavüz, biri kazaen olmak üzere 11'i cinayet, 6'sı yaralama, 1'i müsademe(çatışma), 1'i eşkıyalık, 3'ü kamu hukukuna yönelik iken, 4 kayıttan ise saldırgan ve mağdur isimleri kaydedilmiş ancak suçun türü belirtilmemiştir. Tarafların milliyetlerine bakıldığında kaydedildiği kadarıyla saldırganların 5'i Bulgar, 5'i Sırp, 9'u İslam'dır. Mağdurların ise 7'si Bulgar, 3'ü Sırp, 10'u İslam'dır. Saldırganların 6'sı eşkıyadır. İşlenen 10 suç kaydının faili meçhuldür. Köprülü kazası suç cetveli M.1908 yılı mart, nisan, mayıs, haziran, temmuz, aralık; 1909 yılı ocak, mart, nisan ayları kayıtlarını içermektedir (TFR. I. d. no:190, s. 61,62,65,66).

Kumanova kazasında 47 kayıttan 17'si cinayet, 4 darp, 1 silah endahtı, 1'i gasp, 1'i yaralama ve gasp, 1'i darp ve yaralama, 5'i yaralama, 7'si kayıp, 3'ü ihrak, 4'ü kamu hukuku, 3 kayıttan ise suç unsuru kaydedilmemiş, boş bırakılmıştır. Tarafların milliyeti bakıldığında saldırganların 10'u İslam, 4'ü Sırp, 6'sı Bulgar ve 1'i Kıpti'dir. Mağdurların ise 11'i İslam, 12'si Sırp, 13'ü Bulgar, 2'si Rum, 1'i Kıpti'dir. İşlenen suçların 15'i faili meçhuldür. Kumanova kazası suç cetveli M.1908 yılı mart, nisan, mayıs, haziran; 1909 yılı mart ayları kayıtlarını içermektedir (TFR. I. d. no:190, s.81, 82, 83, 85).

Osmaniye kazasında 18 olay kaydının 4'ü cinayet, 3'ü yaralama, 1'i darp ve dağa kaldırma, 1'i silah endahtı, 1'i gasp ve 6'sı kamu hukuku kayıttır. Olayların 5'i faili meçhuldür. Saldırganların 2'si komite 4'ü ise eşkıyadır. Kaydedilen 9 saldırganın milliyeti Bulgar iken; 10 mağdurun 7'si Bulgar, 3'ü İslam'dır. Kazanın suç cetveli M.1908 yılı mart, nisan, mayıs, haziran; 1909 yılı ocak, nisan aylarını içermektedir (TFR. I. d. no:190, s.101, 102, 103).

Radovişte kazasında yaşanan 18 olayın 1'i cinayet ve ihrak, 5'i cinayet, 1'i yaralama, 1 dağa kaldırma, 1 kayıp, 1'i suikast, 1'i suikast ve ihrak, 1'i ihrak ve 5'i kamu hukuku kayıttır. Saldırganların 5'i Bulgar, 5'i İslam, 3'ü ise Sırp milletindedir. Mağdurların 7'si İslam, 4'ü Bulgar, 2 si ise Sırp milletindedir. 4 olayın faili meçhuldür. Radovişte kazası suç cetveli M.1908 yılı nisan, mayıs, haziran; 1909 nisan ayı kayıtlarını içermektedir (TFR. I. d. no:190, s.117, 118, 131).

Palanka kazasında 20 Mart 1909 tarihli tek bir kayıt vardır. Bu kayıt bir ihrak olayıdır. Lika karyeli Oşşinoyacko ve Milko Yuvan isimli şahıslar aynı karyeden Velçikoristo'nun evini ihrak etmişlerdir. Şahısların milliyetleri kaydedilmemiştir (TFR. I. d. no:190, s.132).

Koçana kazasında kaydedilen 23 olaydan 1'i suikast, biri kazara olmak üzere 4 yaralama, 2'si dağa kaldırma, 2'si gasp, biri kazara olmak üzere 7'si cinayet, 1'i darp, 1'i eşkıyaya muavenet, 1'in de suç unsuru belirtilmemiş, 4'ü ise kamu hukuku olayıdır. Saldırganlardan 7'si Bulgar, 7'si ise İslam'dır. Mağdurların ise 6'sı Bulgar, 6'sı ise İslam'dır. Koçana kazası suç cetveli tarihleri M. 1908 yılı mart, nisan, mayıs, haziran, temmuz; 1909 yılı şubat, mart, mayıs aylarını içermektedir (TFR. I. d. no:190, s.145, 146, 148).

II. Meşrutiyet Sürecinde Kosova Suç İstatistikleri ve Düşündürdükleri

Kratova kazasında kaydedilen 6 olaydan ikisi kazara olmak üzere 3'ü yaralama, 1'i eşkıyalık ve ihrak ve biri kazara olmak üzere 2'si cinayettir. Saldırganların 2'si İslam, 2'si Bulgar, 1'i ise Sırp'tır. Mağdurların ise 5'i Bulgar, 1'i ise İslam'dır. Kratova kazası suç cetveli tarihleri M.1908 yılı mart, mayıs; 1909 yılı ocak, şubat ve nisan aylarını içermektedir (TFR. I. d. no:190, s.159).

Orhaniye kazasında meydana gelen 11 olay kaydından biri kazara olmak üzere 5'i cinayet ve yine 1'i kazara ölüm, 5'i ise yaralamadır. 6 olayın faili meçhuldür. Kaydedilen saldırıların 4'ü, mağdurların ise 10'u İslam'dır. Orhaniye kazası suç cetveli tarihleri M.1908 yılı mart, nisan, mayıs, haziran; 1909 yılı nisan, mayıs, haziran ve 1910 yılı şubat aylarıdır (TFR. I. d. no:190, s.171,172).

Priştine kazası suç cetvelinde kaydedilen 61 olayın 14'ü yaralama, 23'ü cinayet, 1'i silah endahtı, 1'i çatışma, 3'ü gasp, 1'i gasp/yaralama, 1'i kamu hukuku, 12'sinde saldırı ya da mağdur isimleri yer almakla birlikte olayın kaydı yoktur. 5 kayıta ise hem yaralama hem de cinayet vakası vardır. Kaydedilen saldırıların 40'ı İslam, 2'si ise Sırp'tır. Mağdurların 51'i İslam, 6'sı Sırp ve 1'i Katolik'tir. 17 olay kaydının faili meçhuldür. Priştine kazası suç cetveli tarihleri M.1907 yılı mart ve nisan; 1908 yılı nisan, mayıs, haziran aylarını kapsamaktadır (TFR. I. d. no:190, s.183, 184, 185, 186, 187).

Vuçitrin kazasında kaydedilen 26 olayın 11'i cinayet, 1'i kamu hukuku, 1'i ihrak, 3'ü yaralama, 1'i derdest, 7'si boş(yani saldırı ya da mağdur ya da her ikisi de belirtilmiş ancak olayın ne olduğu belirtilmemiştir)ve 2'si ise hem cinayet hem yaralama vakasıdır. Kaydedilen saldırıların 18'i de İslam; mağdurların ise 20'si İslam, 1'i ise Sırp'tır. 7 olayın faili meçhuldür. Vuçitrin kazası suç cetveli tarihleri M.1908 yılı mart, nisan, mayıs, haziran, temmuz aylarını içermektedir (TFR. I. d. no:190, s.219,220).

Gilan kazasında kaydedilen 54 olay kaydının 2'si kazara olmak üzere 30 cinayet, 8'i yaralama, 3'ü hem cinayet hem yaralama, 1'i sürgün/fırar, 2'si intihar, 1'i kazaen ölüm, 8'i ise boş kayıt, 1'i ise kamu hukuku kayıdır. Kaydedilen saldırıların 29'u İslam, 2'si Sırp, 1'i Kıpti iken mağdurların 41'i İslam, 4'ü Sırp, 1'i ise Kıpti'dir. Gilan kazası suç cetveli tarihleri miladi olarak 1908 yılı mart, nisan, mayıs, haziran, aralık; 1909 yılı şubat, mart, nisan, mayıs ve haziran aylarını kapsamaktadır (TFR. I. d. no:190, s.243, 244, 245, 246, 247).

Yenişehir kazasında meydana gelen 9 olay kaydının 8'i cinayet iken 1'i hukuk-ı umumiye karşıdır. Kaydedilen saldırıların 5'i İslam, 1'i Sırp iken mağdurların 6'sı İslam, 1'i ise Sırp'tır. Yenişehir kazası suç cetveli tarihleri M.1909 yılı nisan, mayıs, haziran aylarını kapsamaktadır (TFR. I. d. no:190, s.265).

Preşova kazasında kaydedilen tek olay vardır o da kamu hukukuna yöneliktir. 1 Haziran 1908 tarihli kayıta Siyace karyeli Deliş Beşo isimli Sırp, üç sene önce Sırp eşkıyaya katılmış ve kazı kazalarda haydutluk yapmakta iken derdest edildiği yer almaktadır (TFR. I. d. no:190, s.275).

Mitroviçe kazasında kaydedilen 13 olayın 7'si yaralama, 1'i cinayet, 2 cinayet ve yaralama, 1 fi'l-i şeni(tecavüz), 1 boş kayıt ve 1 de hukuk-ı umumiye 'ye karşıdır. Kaydedilen saldırılardan 9'u da İslam; mağdurların ise 9'u İslam, 1'i ise Sırp'tır. 4 olayın faili meçhuldür. Mitroviçe kazası suç cetveli tarihleri M.1908 yılı nisan, mayıs, haziran; 1909 yılı ocak, nisan, mayıs, haziran ve 1910 yılı şubat ayını kapsamaktadır (TFR. I. d. no:190, s.285).

İpek kazasında yaşanan 27 olayın 1'i cinayet/yaralama, 12'si cinayet, 2'si gasp, 1'i suikast, biri teşebbüs olmak üzere 3' ihrak, 3'ü yaralama, 1'i cinayet/yaralama, 1'i zehirlenme ve 4'ü boş kayıttır. Kaydedilen saldırıların 15'i İslam, 1'i Sırp iken mağdurların 14'ü İslam 5'sı Sırp, 2'si ise Katolik'tir. 6 olayın faili meçhuldür. İpek kazası suç cetveli tarihleri M.1908 yılı mart, nisan, mayıs, haziran, aralık; 1909 yılı ocak aylarını kapsamaktadır (TFR. I. d. no:190, s.301,302,320).

Yakova kazasında işlenen 8 olay kaydının 1'i gasp ve dağa kaldırma, 1'i yaralama/intihar, 1'i cinayet/yaralama biri kazaen olmak üzere 2 cinayet, 1'i ihrak ve 2'si ise Şekavet-i adliye adı altında kamu hukukuna karşı olup derdestle sonuçlanmıştır. Kaydedilen 7 saldırganın hepsi islam, mağdurların ise 4'ü İslam, 1'i ise Sırp'tır. 1 olayın faili meçhuldür. Yakova kazası suç cetveli tarihleri miladi olarak 1908 yılı nisan, mayıs, haziran aylarını içermektedir (TFR. I. d. no:190, s.321).

Tirgovişte kazasında kaydedilen 14 olayın 1'i gasp/cinayet, 7'si cinayet, 1'i gasp, 2'si yaralama, 1'i boş, 2'si ise kamu hukuku kayıdır. Kaydedilen 6 saldırganın 5'i İslam, 1'i Sırp iken mağdurların 6'sı da İslam'dır. 4'ü olay kaydının faili meçhuldür. Tirgovişte kazası suç cetveli tarihleri M.1908 yılı nisan, mayıs, haziran ve ağustos aylarını kapsamaktadır (TFR. I. d. no:190, s.337,338).

Gusine kazasında 6 olay kaydedilmiştir. Bu olaylardan 1'i cinayet, 2'si cinayet/yaralama, 1'i ihrak/yaralama, 2'si ise yaralamadır. Kaydedilen saldırganların 5 ise İslam, mağdurların ise 5'i İslam, 1'i ise Sırp'tır. Gusine kazası suç cetveli tarihleri M.1908 yılı nisan, mayıs, haziran, temmuz, ağustos; 1909 yılı ocak ayını kapsamaktadır (TFR. I. d. no:190, s.353,354).

Berane Kazasında 2'si yaralama, 1'i cinayet/yaralama, 3'ü hukuk- umumiye karşı olmakla birlikte birinci kayıt cinayet, yaralama ve gasp; ikincisinde derdest ve üçüncüsünde ise telgraf tellerine zarar ile silah endahtı olmak üzere 6 olay kaydedilmiştir. Kaydedilen 1 saldırgan ve 1 mağdurda Sırp milletindedir. Berane kazası suç cetveli tarihleri M.1908 yılı mayıs, haziran aylarını kapsamaktadır (TFR. I. d. no:190, s.365).

Prizrin kazasında 2 olay kaydedilmiştir. 26 Mayıs 1908 tarihindeki olay ihrak ve cinayet; diğer kayıt ise 15 Temmuz 1908 tarihindeki olay ise gasp ve cinayet suçlarını içermektedir. Kaydedilen 1 saldırgan İslam'dır (TFR. I. d. no:190, s.375).

Kalkandelen kazasında kaydedilen 8 olayın 1'i sirkat/cinayet, 1'i gasp/dağa kaldırma, 1'i gasp, 1'i gasp/çatışma/cinayet, 1'i cinayet, 1'i dağa kaldırma, 1'i kamu hukukuna dair olup derdestle sonuçlanan olay ve 1'de daha önce kaybolan bir şahsın cesedinin bulunması hadisesi vardır. Kaydedilen 7 saldırgan İslam; mağdurların 4'ü İslam, 2'si ise Bulgar'dır. Kalkandelen kazası suç cetveli tarihleri M.1908 yılı nisan, mayıs, haziran, temmuz:1909 yılı mayıs ayını kapsamaktadır (TFR. I. d. no:190, s.397,398).

Gostivar kazasında 71 olayın biri kazara olmak kaydıyla 4'ü sadece cinayet, 1'i silan endahtı, 29'u gasp, 1'i ihrak ve gasp, 8'i sirkat, 3'ü gasp ve cinayet, 2'si gasp ve yaralama, 4 dağa kaldırma, 2'si cinayet ve yaralama, 9'u yaralama, 1'i gasp ve haneye tecavüz, 2'si kaçırılma ve fidye isteme, 1'i eşkıyalık, 1'i kamu hukuku, 1'i gasp ve dağa kaldırma ve 1'i ise boş kayıttır. 25 olay kaydının faili meçhuldür. Kaydedilen saldırganların 1'i Bulgar, 24'ü İslam ve 2'si Sırp iken mağdurların ise 1'i Sırp, 7'si Bulgar, 18'i ise İslam'dır. Gostivar kazası suç cetveli tarihleri M.1908 yılı mart, nisan, mayıs, haziran, temmuz, eylül, ekim, kasım ve 1909 yılı nisan yılını içermektedir (TFR. I. d. no:190, s.409,410,411,397,413,414).

Seniçe kazasında kaydedilen 28 olayın 2'si cinayet ve yaralama, 1'sirkat ve cinayet, 1'i gasp ve cinayet, 17'si cinayet, 4'ü yaralama, 1'i derdest, 1'i sirkat ve 1 kayıt ise boşdur. Kaydedilen saldırganlardan 15'i İslam ve 3'ü Sırp'ken mağdurların 12'si İslam, 4'ü ise Sırp'tır. 7 olayın faili meçhuldür. Seniçe Kazası suç cetveli tarihleri M.1908 yılı nisan, haziran, temmuz, eylül, ekim, kasım; 1909 yılı mart, nisan ve haziran ayını içermektedir (TFR. I. d. no:190, s.427,428,429,430).

Kolaşin kazasında 17 olay kaydedilmiştir. 1'i cinayet ve yaralama, 8'i cinayet, 2'si ihrak, 5'i yaralama, 1'i ise boş kayıttır. Saldırganların 9'u islam, 1'i sırp iken mağdurların 1'i sırp, 11'i ise islamdır. 3 olayın faili meçhuldür. Suç cetveli tarihleri M.1908 yılı mart,

II. Meşrutiyet Sürecinde Kosova Suç İstatistikleri ve Düşündürdükleri

nisan, mayıs, haziran, temmuz, ekim, kasım; 1909 yılı nisan ve mayıs aylarını içermektedir (TFR. I. d. no:190, s.443, 444).

Akova kazasında da 17 olay kaydı vardır. Olayların 8'i cinayet, 4'ü yaralama, 1'i ihrak, 1'i kadın kaçırmak, 1'i derdest, 2'si ise boş kayıttır. Kaydedilen saldırganların 6'sı da İslam mağdurların ise 9'u İslam 1'i ise Sırp'tır. 6 olayın faili meçhuldür. Suç cetveli tarihleri M.1908 yılı nisan, mayıs, haziran, temmuz, eylül, ekim, kasım; 1909 yılı mart ve nisan aylarını kapsamaktadır (TFR. I. d. no:190, s.451,452).

Yenivaroş kazasında ise 3 olayın 2'si cinayet 1'i ise yaralamadır. Kaydedilen 1 saldırgan Sırp iken mağdurların 3'ü de Sırp'tır. 2 olayın ise faili meçhuldür. 1908 yılı mayıs, haziran ve temmuz aylarını kapsamaktadır (TFR. I. d. no:190, s.455).

2.KOSOVA VİLAYETİNDE İŞLENEN SUÇLAR VE KAYDEDİLEN OLAYLAR

Kazalarda kaydedilen olayların tamamına yer vermek çalışmanın kapsamı açısından mümkün değildir. Ancak genel anlamda, işlenen suçlar özelinde ayrıntılarına yer verilen olay kayıtlarından bazı örneklere yer verilmiştir.

2.1. Cinayet, Yaralama ve Darp

Cinayet; insanlık tarihi kadar eski olan ve neredeyse tüm dinlerde ve hukuk düzenlerinde yasaklanmış maddi manevi yaptırımlarla engellenmeye çalışılmış bir suçtur. Özellikle adam öldürme anlamında kullanılan ve genel olarak mala ya da bedene yönelik hukuka aykırı fiiller manasındaki fıkıh terimidir (Şazeli, 2022, s.45-48). Cetvelde her ne kadar daha önce belirttiğimiz üzere “Mahall-i Hadise, Sebeb ve Sûret-i Hâdise, Mütarrızun aleyhlerin Derece-i Mağduriyetleri, Âlet-i Cerh ve Katl” yani olayın meydana geldiği yer, olayın sebebi ve gerçekleşme şekli, saldırıya uğrayan kişilerin maruz kaldıkları mağduriyet derecesi ve yaralama,, öldürme aleti şeklinde başlık sütunu olsa yaralama, cinayet ve yaralama vakalarının genelinde özellikle sebeplerine dair ayrıntılar belirtilmemektedir. Bunun yerine çoğunlukla ...*kasaba dahilinde, evinde, ormanda, tarlada, yolda...vs. katledilmiştir* şeklinde yer almaktadır. Bu da cinayetlerin daha çok doğaçlama olmayıp planlı olduğunu düşündürmektedir. Bu nedenle olay örneklemeleri genel anlamda sebepleri belirtilenler üzerine olmuştur. Cinayet ya da yaralama suç aleti olarak bıçak, silah ve balta kullanılmıştır.

Kosova genelinde işlenen cinayetlerde toplam ölen sayısı 347, yaralanan sayısı ise 197'dir. Yaralama ya da cinayet suçu denildiğinde ilk akla gelen insanoğlunun böyle bir şiddet boyutuna gelebilmesi için büyük bir öfke, nefret duygusu barındırmış olmasıdır. Bu suçların daha çok -özellikle aynı milletten insanlar arasında- husumet yani düşmanlık neticesinde işlendiği anlaşılmaktadır. Defterde birçok kazada husumet neticesinde yaralama ve cinayet olaylarına rastlanmıştır. İpek kazasında 2 Ocak 1908 tarihinde Karnine karyeli Ömer, kardeşleri ve Abdül isimli şahsın oğulları arasında bir husumet bulunmaktayken bayram namazına giderken karşılaşmaları üzerine çıkan kavganın sonucunda üç kişi ölmüş bir kişi ise yaralanmıştır. Defterde ilk kaydedilen Üsküp merkez kazasıdır. Kazada işlenen ilk cinayet kaydı örneği husumet nedeniyledir. 6 Nisan 1908 tarihinde Bulgar milletinden Brezniçe karyeli Nikola Kara namındaki şahıs ormanda hayvanlarını otlatırken hasmı olan Müslüman Grad Mayniçe karye bekçisi ve arkadaşı Ömer tarafından öldürülmüştür. 15 Nisan 1908 tarihinde Kumanova kazasında gerçekleşen yaralama olayının sebebi bir tarla davasıdır. Yeniköylü Hasan isimli şahıs, kayınvalidesi Hatice'yi kasabadan köye gelirken bir kurşunla yaralamıştır. İştîp kazası gerçekleşen yaralama olayı ise 14 Haziran 1908 tarihinde aynı köy sakini Müslüman iki aile arasında gerçekleşmiştir. Hamid Hayreddin, aralarında kız kaçırma sebebiyle husumet yaşadığı Zeynel Seyfullah'ı silahla yaralamıştır. Priştine'de 15 Haziran

1908 tarihinde kaydedilen olay ise kan davasıdır. Varoş karyeli Ayta Recep ve biraderleri aynı karyeden kan davalıları Zaskolu Ramazan'ı katletmiş, Halil'i ise yaralamışlardır. Kratova kazasında 7 Şubat 1909 tarihinde Ovrene karyesinden Trayko Dimitri, kızını kaçırdıklarından dolayı Trayko Küreki'nin kardeşi Todos, karısı ve baldızının yaşadığı evine giderek revolverle sağa sola ateş açarak şahısları yaralamıştır. Kumanova kazasında ise 20 Mart 1909 tarihinde yıllardır birbirine düşman iki mahalle sakinleri bir çocuk tartışması sebebiyle birbirlerine girmiş, kavga sonucu 4 kişi yaralanmış, 3 kişi ise ölmüştür. Diğer bir yaralama olayının nedeni bir ev tapusudur. 4 Nisan 1909 tarihli olayda Priştineli jandarma efradından Kadri, çıkan tartışma sonucu Kratovalı Mehmed Efendi'yi revolverle iki yerinden yaralamıştır. Son olarak Orhaniye kazasında 9 Haziran 1909 tarihinde Atik Kaçanik karyeli Seyfullah, aralarında soğukluk(bürüdet) olan aynı karyeden Celalettin tarafından başından çapa ile yaralanmıştır.

Cinayetlerin neden işlendiği bağlamında bir değerlendirme yapacak olursak: Bunların pek çoğunun vaka-i adiyeden olduğunu görmemiz mümkündür. Ayrıntılarına değerlendirmeye kısmında yer verilmek üzere suçların büyük çoğunluğu farklı etnik grupların birbirine karşı şiddetini içermektedir. İlk cinayet örneği dehşet vericidir. 21 Mart 1908 tarihli olayda Akova kazasında Bulgar milletinden saldırganlar Yeniköy ve civar köy ahalisi olarak kaydedilmiş olup, Sinan Bey mahallesinden Müslüman cemaatinden Nalbant İbrahim'i Yeniköy bağları dâhilinde Kavakçeşmesi civarında gaddarca bıçakla vücudunu parçalara ayırarak katletmişlerdir. 25 Mart 1908 tarihinde Priştine'de Şuşkak gözetleme kulesi nöbetçi neferi Halil İbrahim, nöbet beklerken iki karakol arasında Sırp tarafından katledilmiştir. Üsküp'te 24 Nisan 1908 tarihinde işlenen bir cinayetin failinin Sırp milletinden olduğu belirtilmekle birlikte kim olduğu kaydedilmemiştir. Maktul ise Bulgar milletinden Üsküplü Yuvan Kaliko olup Radişhane karyesi civarında cesedi bulunmuştur. Yuvan on senedir kilisede görevli olup, Üsküp'e gelirken derede kurşunlanarak öldürülmüştür. İştup kazasında 2 Ocak 1909 tarihinde ise bir grup Bulgar tarafından karyeleri dışında Müslüman cemaatinden Âdem ve Mustafa'ya pusu kurularak saldırmış ve yaralamışlardır. Etnik söylemlerle işlenen cinayetler de vardır. Defterdeki en bariz örnek 20 Mart 1909 tarihlidir. Sırp milletinden Bozin, Yuvan isimli bir şahsı, Üsküp'te bulunan İstoyan'ın meyhanesinde bulunurlarken Sırplaştırmaya çalışmış, Yuvan'ın bunu reddetmesi üzerine katletmiştir.

Kosova'da namus cinayeti kayıtlarına da rastlanmıştır. Köprülü kazasında 29 Haziran 1908 tarihinde işlenen cinayet kız meselesi nedeniyle. Aralarında oluşan husumet sonucu Çimce karyesi bekçisi Süleyman ve arkadaşı tarafından Çiçe karyeli Hasan ve kardeşi Murtaza öldürülmüştür. 6 Temmuz 1908 tarihinde Akova kazasında Brene karyeli Mümin, Şakir ve Canko isimli şahıslar, Rastuka karyeli İsmail Hüseyin'i, Canko'nun zevcesiyle gayrimeşru münasebetleri olması nedeniyle evinde kurşunla katletmişlerdir. Priştine'de 27 Mayıs 1908 tarihinde Ayvalı karyeli Abdal ve biraderi Malik Şerif, kasaba pazarına gelip bir kız meselesinden dolayı aralarında husumet olan Kortiş karyeli Ramo ve biraderi Zekeriya'ya saldırmışlar olayda kardeşlerin biri ölürken diğeri yaralanmıştır. Vuçitrin kazasında 19 Haziran 1908 Mikoşniçe karyeli Tahir, kız kardeşini kaçırmaya teşebbüs eden faili meçhul bir şahıs tarafından katledilmiştir. 20 Haziran 1908 tarihinde Gilan kazasında kız kardeşlerini kaçırpıp işgal eden kişi, kızın kardeşler tarafından katledilmiştir. Ancak fail ya da maktul isimleri kaydedilmemiştir. Koçana kazasında 26 Mart 1909 tarihinde gerçekleşen olayda ise Gradiç karyesinden Timur, kız kardeşi Zehra'yı bıçakla, aynı karyeden İsmail ve Mustafa ise kapaklı tüfekle yaralamıştır. Ancak sonrasında aldıkları yaralanma sonucu kurbanlar vefat etmişlerdir.

Planlı ve de husumet neticesi işlenmiş cinayetler dışında kazara gerçekleşen yaralanmalar ya da ölümle sonuçlanan olaylarda vardır. Kratova kazasında, 14 Mart 1908 tarihinde Efrâd-ı askeriyeden Selanikli Mustafa dükkânında revolverini temizlerken İzlenova

II. Meşrutiyet Sürecinde Kosova Suç İstatistikleri ve Düşündürdükleri

karyeli Vokat Kosto'yu kolundan yaralamıştır. İştip kazasında meydana gelen vaka 15 Mart 1908 tarihidir ve süvari efradından Halit, arkadaşı Nizamiye Süvari efradından Rıza tarafından kazara silahla vurularak öldürülmüştür. Bir kazara ölüme sebebiyetle Yakova kazasında gerçekleşmiştir. 7 Mayıs'ta 1908 ise Ruz-ı Hızır (Hıdrellez) sebebiyle atılan silahların birinin isabetiyle Nosta isimli kadın ölmüştür. Köprülü kazasında meydana gelen yaralanma olayı magandalığın her dönem var olduğunun bir kanıtıdır. 17 Aralık 1908 tarihinde Ayvar karyeli Kâmil ve arkadaşının eğlence amaçlı attıkları silah sonucu bir kız çocuğu yaralanmıştır. 31 Ocak 1909 tarihinde ise Kratova kazası, Kokliçe karyesinden Vistot İvan, bir düğünde silah endah ettiği sırada aynı karyeden Boğdan İvan'ın ölümüne sebep olmuştur. 30 Mart 1909 tarihinde Koçana'da kaydedilen yaralama olayında Risto, dükkânda elindeki rovelveri karıştırırken kazaen ateş almasıyla Papas Miladi'nin oğlu Espasiye Mankel, sağ kolu ve bacağından yaralanmıştır. Orhaniye kazasında ise 23 Şubat 1910 tarihinde Koçoçça karyeli Ramazan, kardeşi Rahman tarafından karyeden beş on dakika mesafedeki okul civarında kazaen katledilmiştir. Rahman için "*Katil tamamıyla bî günahdır*" notu düşülmüştür.

Kayıtlarda faili meçhul vakaları oldukça fazladır. İpek kazasında 14 Mart 1908 yılında kaydedilen cinayet olayında Beliçe karyeli Yuvan, ormanda keçi otlatırken kimliği belirsiz bir şahıs ya da şahıslar tarafından kurşunla katledilmiştir. Orhaniye kazasında 1908 yılının 17 Mayıs'ında Rosnive karyeli Arif, 10 Haziran'da ise aynı karyeden Timur Osman karye civarında faili meçhul cinayete kurban gitmişlerdir. 20 Haziran 1908 yılında Mitroviçe kazasında meydana gelen olayda Çerapole karyeli Yefter Goredde, Tirgovişte sınırındaki ormanında ve göl kenarında arkadaşıyla beraber ayın yaparlarken meçhul biri tarafından kurşunla yaralanmıştır.

Husumet neticesinde işlenen daha doğrusu planlı işlenmiş suçların yanı sıra tartışma, kavga sonucu spontane işlenmiş suçlarda vardır. 15 Mart 1908 tarihinde İştip kazası gerçekleşen yaralama olayı aynı karyeden iki şahsın tartışma neticesi gerçekleşmiştir. Olarca karyeli Osman, çıkan tartışma sonucu karye bekçisi Emin'i silahla yaralamıştır. Gilan kazasında ise bir mera tartışması neticesinde 18 Nisan 1908 tarihinde Tarşene/Tarşine? karyeli Rahim ve Ramazan kavga etmişler, Ramazan ölmüş, Rahim ise yaralanmıştır. Vulçitrin kazasında meydana gelen 28 Haziran 1908 tarihli cinayet ve yaralama kaydında Kiremit mübayaası esnasında çıkan tartışma neticesi Kula Karyeli Bayram tarafından Grabofça karyeli Kiremitçi Kosta, kardeşi Milko ve kalfası Şaban Hüseyin'e kurşunla ateş açılmak suretiyle 1'i katledilmiş ve 2'si ise yaralanmıştır.

Defterde cinayet ve yaralama suçlarının yanı sıra az da olsa darp hadiseleri de mevcuttur. Kumanova kazasında 30 Nisan 1908 tarihinde pazarcı Hristiyanlar ve jandarma çavuşu Mehmet Ali pazardan evlerine dönerlerken Brakel karyesi bekçisi Cello tarafından birkaç Hristiyan darp edilmiş ve Jandarma Çavuşu Mehmet Ali'ye ise silah çekilmiştir. Koçana kazasında 30 Mayıs 1908 tarihinde seksen yaşındaki Grad karyeli İstoil, karye komite reisi Koço tarafından çağrılarak güya birinin tarlasına hayvan soktuğu vesilesiyle darp edilmiştir. 8 Haziran'da ise Traşenik karyeli Döne, Ya'ranca ve Danail tarafından, aynı köye sığman eşkiya Mirço, komite namına para vermediğinden dolayı darp edilmiştir.

2.2. Sirkat ve Gasp

Gasp; başkasına ait bir malı zor kullanarak alma (Aydın, 1996, s.387); sirkat ise başkasının malını gizlice alma, çalma manasındadır (Bardakoğlu, 1998, s.384). Defterde en çok gasp ve sirkat olaylarının yaşandığı kaza Gostivar'dır. Hatta kazada kaydedilen suçların tamamına yakını 36 gasp ve 8 sirkat hadisesi olmak üzere bu suçlar oluşturmaktadır. Gasp ve sirkat edilen şeyler genel olarak hayvanlardır. Yalnızca Gostivar'da konu edilen tarihlerde, yaklaşık bir yıl içerisinde yüzlerce sığır, öküz, inek, beygir, eşek, koyun gasp edilmiştir. Net

sayı veremememizin nedeni bazı kayıtlarda yalnızca “...*hayvanatı gasp edilmiştir*” ifadesinin yer almasıdır. Kazada gasp suçunun tamamı eşkıyalar tarafından gerçekleştirilmiştir. Osmaniye kazasında 26 Nisan 1908 tarihinde yaşanan gasp olayının mağdurları Osman, Mehmet’tir. Baraklı Cuma Pazarından dönerlerken yolda pusuya uğramışlar ve canlarını kurtarmışlarsa da 5 adet yüklü beygirleri eşkıyalar tarafından gasp edilmiştir. 14 Mayıs 1908 yılında Çerde karyesinde çoban Satır, sığırlarını otlatırken Debre eşkıyası tarafından gasp edilmiş ise de müfrezenin yetişmesiyle çıkan çatışmada ve bir şaki öldürülmüş ise de cesedi diğer arkadaşı tarafından kaldırılmıştır. Koçana kazası, kaydedilen iki gasp olayı da 25 Mayıs 1908 tarihidir ve suçlular Osmaniye’nin Grad karyesinden beş şahıs olarak kaydedilmiştir. Mağdurlardan Blaca karyesli Semerci Estoyan ve biraderi Tanaş’ın hayvanları karye civarında çobanları tarafından otlatılırken ağnamından 120 adet keçi gasp edilmiştir. 11 Ekim 1908 tarihinde Gostivar’da gerçekleşen olayda Çerve karyesi muhtarı Karanfil, Darde karyeli şaki Malik Ömer tarafından Derbencilik (?) hakkını alamadığı gerekçesiyle 30 koyunu gasp edilerek kendisi de dağa kaldırılmıştır. Eşkiya tayfasının kazada gaspın yanı sıra hırsızlıkta yaptığı anlaşılmaktadır. Gostivar’da 12 Mayıs 1908 tarihinde Broşefçeli şaki İskender ve rüfekası tarafından Nevesil-i sagir karyeli Miledimir, Yova, Tarya’nın evlerinden çeşitli eşyaları çalınmıştır.

Defterde kaydedilen gasp/sirkat olaylarına kolluk kuvvetleri de diyebileceğimiz güvenliği, asayiş sağlama gereken askerlerinde dahil olduğu anlaşılmaktadır. Kumanova kazası 1908 yılı 29 Nisanda meydana gelen darp ve gasp olayında Nekroviç-i cedit karyeli Kristo, Petre, Zafir isimli Bulgar şahıslar, Nizamiye Süvari Mustafa, Jandarma Süvarisi Ahmet’ten şikâyetçi olarak köylerine dönerlerken Mustafa ve Ahmet tarafından darp edilerek paralarının gasp edildiğini iddia etmişlerdir. Diğer bir gasp olayında ise Manasya isimli Bulgar, evlerinde küçük çocukları varken karyeden geçen bir grup asker(müfrez) tarafından 3 adet lira ve bıçaklarının alındığını iddia etmiştir.

Bazı olaylarda suçlular sadece gözlerine kestirdikleri kişiyi sadece gasp etmekle kalmamış, aynı zamanda yaralamış ya da öldürmüşlerdir. 30 Mart 1908 tarihinde Seniçe kazası Rasine karyesinden Değirmenci Vokha, değirmende mevcut eşyaları sirkat edilerek öldürülmüştür. Priştine kazasında 12 Nisan 1908 tarihinde Vulçitrin’in ormanına odun toplamak için giden Hasköy karyeli Hasan kimliği meçhul biri tarafından hem yaralanmış hem de öküzleri gasp edilmiştir. 19 Nisan 1908 tarihinde gerçekleşen sirkat olayında Zelçe karyeli Yakofça Anto’nun, hanesi civarındaki ağılından 2 adet öküz, 1 adet buzağı, 2 adet inek Priştine’nin Balat karyesinden Elza Goloş ve arkadaşları tarafından sirkat edilmiş ve Dobrişte karakol görevlileri tarafından çatışma sonucu geri alınmış ve Elza ise öldürülmüştür. 28 Nisan 1908 tarihinde Zeleztorçan karyeli Todor Estoyan’ın eşkıyalar tarafından gece değirmen duvarı delinerek 6 adet çuval mısır çavdarı çalınmıştır. Köprülü kazasında 11 Mayıs 1908 tarihinde çoban Hasan ve Osman, hayvanlarını otlatırken eşkıyalar tarafından gasp amacıyla saldırıya uğramışlardır. Eşkıyalar çobanların tüfeğini gasp etmişler ayrıca Osman’ın elini kesmişlerdir. 4 Haziran 1908 tarihinde Berane kazalı kişiler, Debreniçe-i zir karyeli Ramo, Adem’i kurşunla katletmiş, sonrasında 1 adet öküz ve silahını gasp etmiştir.

2.3. Silah Endahtı ve Suikast

Silah atma kimi zaman korkutmak ya da uyarı için kimi zaman ise eğlence veya kutlama amacıyla yapıldığı anlaşılmaktadır. Suikast ise direk kişiyi öldürmeye yönelik bir hamledir. Defterde bazı suç kayıtlarında suikast tabiri yerine silah endahtı kullanıldığı görülmektedir. 26 Mart 1908 tarihinde Metrepolid vekili Poplimoz ayin için kiliseye giderken Gostivarlı Haydar Yusuf tarafından silah atılmış ise de isabet etmemiştir. Suç türü silah endahtı olarak kaydedilen diğer bir olayda Kumanova’dadır. 28 Mart 1908 Tekvoriç-i

II. Meşrutiyet Sürecinde Kosova Suç İstatistikleri ve Düşündürdükleri

Cedid karyeli Harafin ve İstoyen tarafından karye dahilinde Nekobirc-i atik karyeli Yorgi ve Kerro'nun üzerlerine silah atılmışlardır. Ancak herhangi bir ölüm ya da yaralanma kaydı yoktur. 22 Nisan 1908 tarihinde ise Üsküp'te gerçekleşen olayda Gradofça karyeli Trayça Miço'nun evine dışarıdan atılan bir el silah kapıyı delerek ocağa isabet etmiş ise de zarar gören olmamıştır. Radovişte de 5 Mayıs 1908 yılında İstaniçe karye bekçisi Trayko, Arso ve Yuvan ormanlık bölgede Reji kolcusu Ahmet, İzzet, Recep üzerlerine ateş açmışlarsa da isabet ettirememişlerdir. 13 Mayıs 1908 tarihinde İştıp kazasında Done ile Heci Mişe arasındaki anlaşmazlık sonucu çıkan olayda Done tarafından atılan silah bakkal Vana'nın dükkânındaki Lazo'ya isabet etmiştir. Yine Üsküp'te 16 Mayıs 1908 tarihinde kimliği belirsiz kişiler Delko Açadata'nın hanesine toplanmışlar ve Draçko karyeli Pana Pavla'yı öldürmeye teşebbüs etmişlerse de onun feryadı üzerine, yakınları tarafından kurtarılmıştır. Kratova kazası, 31 Ocak 1909 tarihinde ise Kokliçe karyesinden Vistot İvan, bir düğünde silah endahat ettiği sırada aynı karyeden Boğdan İvan'ın ölümüne sebep olmuştur. İştıp'te silah endahatı olarak kaydedilen olayın aslında kaza kurşunu olduğu anlaşılmaktadır. 3 Mayıs 1909 tarihinde meydana gelen olayda Yenipazar kazası Melol karyesi civarında karyeli eşkıyalar Podgoriçe kasaba tüccarından Tahir, Hüseyin'e ateş açmışlar. Tahir ölmüştür. Planlı yapılan bu saldırıda yardım çılgınlıkları üzerine saldırganlar kaçmışlarsa da silahlarıyla yakalanmışlardır. Silah endahatının ölümüne sebep olduğu da olmuştur. Yenipazar kazası 19 Haziran 1909 tarihinde Turcan karyeli Sinod ve bir arkadaşı, Zirnok ve Soline karakolları arasından geçerken dur ihtarına uymadığı gibi silah endahat etmesi üzerine derdest edilmiştir.

2.4. Kamu Hukukuna Dair Suçlar, Eşkivalık, Dağa Kaldırma

Çalışma konumuz olan defterde bireysel işlenen suçlar dışında kayıtlarda *müteaddi-i aleyh* sütünü altında kaydedilen *hukuk-ı umumiye* yani günümüzde kamu hukuku olarak değerlendirdiğimiz suçlarda mevcuttur. Aynı zamanda Kosova bölgesinde çok fazla eşkıyalık olayları görülmektedir. Defterde müteaddi olarak eşkıya tabirine ek olarak şerir, eşirra, komite, çete vs. kelimeleri de kaydedilmiştir. Genel olarak hukuk-ı umumiye kayıtları müsadere içermektedir. Köprülü kazasında 15 Mart 1908 tarihinde şüpheli Bulgar asıllı Konıçe karyeli Demirci Sokol ve çırağı Petre aleyhine yapılan araştırma sonucu 1 adet bomba, 1 adet kasket ve lağım fitili elde edilmiştir. Osmaniye kazasında istiman eden Berveli Liforik'in ihbarıyla 16 ve 24 Mart 1908 tarihlerinde karye yakınında önce bir kayalık içinde 18 adet bir tane ve 5 adet teneke cephaneye bulunmuş sonra yine bir kayalık içinde 1 adet fitilli bomba ve şimendifer tahribine mahsus tel şeklinde iki demir elde edilmiştir. 6 Mayıs 1908 tarihinde Üsküp merkez kazada Abdullah Zübeyr adlı suçlu, Bostober Zeniçe müfrezesi tarafından yakalanmış ancak arkadaşı Kâhil ise kaçmıştır. Bu operasyon sonucu 1 adet Martin, 1 adet rovelver müsadere olunmuştur. Koçana kazasında 1908 yılı nisan-haziran ayları arasında toplam 4 adet beygir, 200 adet fişek, 2 adet uzun tüfek, 1 adet Karadağ revolveri, 1 adet bomba ve kıyafetler bulunmuş, müsadere edilmiştir.

Hukuk-ı umumiye'ye dair olaylar, kayıtlar yalnızca müsadere ile sonuçlanan suçlar üzerine değildir. Kolluk kuvvetleriyle suçlular bilhassa eşkıyalar arasında meydana gelen çatışmaları da içermektedir. 2 Nisan 1908 tarihinde Sırlığa icbar olarak kaydedilmiş olay eşkıyaların beşrice karyesini basmalarından dolayı müfreze tarafından köy aranmışsa da eşkıyalar daha önce kaçmışlardır. 24 Nisan 1908 tarihinde Üsküp merkez kazada Gostivarlı Bozacı Nikola Çetesinin Brazede karyesinde bulunduğu haber alınması üzerine sevk olunan Mülazım İsmail müfrezesi tarafından pusuya uğramışlardır. Bekçi ve karye halkı tarafından müfrezeye silahlı saldırıya yapılmıştır. Bekçi yaralanmış, İsyamo öldürülmüştür. İştıp kazası 15 Mayıs 1908 tarihinde karye civarında eşkıyalar tarafından yüz el kadar silah atılmış ve Balvan-ı Bâlâ karyeli Çoban Sava, Yordan, Panotaşko ölmüşlerdir. Berane kazasında ise 31 Mayıs 1908 tarihinde Nasto tarafından muhtemelen bir çatışma sonucu olsa

gerek, askeriyyeden Asım ve Yahya'dan açılan ateş sonucu biri ölmüş diğeri ise yaralanmıştır. Ayrıca Asım'ın silah ve cephanesini gasp etmişlerdir. 2 Haziran 1908 tarihinde ise aynı karye civarında on iki yaşında bir çocuk ve arkadaşı müfreze tarafından görülerek durmaları söylendiği halde kaçmaya başlamaları üzerine ateş açılmış üzerlerine çocuk ölü olarak ele geçirilmiş arkadaşı ise firar etmiştir. Birkaç silah ve fişeğe el konulmuştur. Koçana kazasında 21 Haziran 1908 tarihinde kasaba civarında askeri birlikler eşkıyalar tarafından gece pusuya uğramışlar ise de neticesiz kalmıştır.

Eşkıyaların devlet malına zarar verdiği kayıtlarda vardır. 13 Haziran 1908'de Berane kazasında şaki Petro tarafından evine yakın mesafede olan Berane-Veniska arasındaki telgraf tellerini katledilmiş, Veniska kulesine birçok silah atılmıştır. Yine cetvelde suçluların yakalanıp derdest edilmeleri birçok kayıt vardır. Yakova kazası, 27 Mayıs Şaki Salih Halit ve 2 Haziran'da ise firari şerir Ramazan Hamza, jandarma ve askerler tarafından derdest edilmişlerdir. 24 Haziran 1908 tarihinde Vuçitrin kazasında Grabofça karyeli Hacı Kabez, Jandarma İsmail Bayram tarafından çeşitli suçlardan aranan Grabofça karyeli Hayreddin, Recep, Sabri, Feyzullah derdest edilmiş, yakalamışlar ve muhtemelen daha önce gasp ettikleri 17 adet öküz, inek ve 1 adet kısırak geri alınmıştır. 23 Eylül 1908 tarihinde Akova'da Çernik karyeli Emir Elmas isimli şahıs, Hükümet tarafından davete icabet etmek üzere derdestine gönderilen müfrezeyle silah kullanarak karşılık vermesi üzerine, ölü olarak ele geçirilmiştir.

Eşkıyaların sıklıkla gerçekleştirdiği bir eylem de ihraktır. 16 Nisan 1908 tarihinde ise Kumanova'nın Bilazda karyesi ahalisi, sebebi bilinmeyen bir nedenle husumet duydukları Berze karyeli Ahmet Yaşar'ın ağılında bulunan 260 adet koyununu ateşe vererek yakmışlardır. 5 Mayıs 1908 tarihinde Sırp eşkıyalar Bulgar köyü olduğu anlaşılan Brazde karyesine gelerek köyü ateşe vermek istemişlerse de karye dâhilinde bir Bulgar çetesinin bulunmasından dolayı amaçlarında başarılı olamamışlar yalnızca köy ahalisinden Bojin Petre'nin evini ateşe vermekle yetinmişlerdir. Eşkıyaların çok sık başvurduğu bir suç çeşidi de dağa kaldırmadır. 14 Nisan 1908 tarihinde Osmaniye kazasında eşkıyalar tarafından Razlofça karyesi eski muhtarı Veliko'nun oğlu Kostantin iştemin karyesini bakmak üzere şakiye ilhâk etmediğinden köyde darp edilerek dağa kaldırılmıştır. 10 Mayıs 1908 tarihinde Radovişte'de Sırp Eşkıya Petraliç karye muhtarı Estoyan, David, Arso tarafından sırp taraftarı Petraliç karyeli Miladan ve zevcesi zorla hanelerinden alınıp Sırp çetesi götürülüp teslim edilmişler ancak Miladan kaçarak kurtulmuştur. Koçana kazası, 12 Mayıs 1908 tarihinde Kapahçe karyeli Mihail Kino isimli 13 yaşındaki Bulgar çocuk, Şerir Aziz ve arkadaşı tarafından hayvan otlatırken kaçırılıp(kaldırılıp) bir saatlik mesafeden sonra serbest bırakılmıştır. İştup kazasında 6 Haziran 1908 tarihinde Nemaniçe karyeli şahıslar, Radoşte pazarına giderlerken bağlarbaşıda İştibli Mone, Kriško'yu kaldırılmışlardır. Sonrasında güvenli bir şekilde tahliye edilmişlerdir. 5 Temmuz 1908 tarihinde Yakova kazasında Blace karyeli Yuvan isimli şahıs eşirra tarafından tarlasında çalışırken dağa kaldırılmıştır.

2.5. İhrak

İhrak, yakmak, ateşe vermek anlamında kullanılan bir tabirdir. Kosova genelinde gerek şahıslar gerekse eşkıyalar tarafından çok fazla ihrak suçu işlendiği görülmektedir. Defterde bu suç unsuruna vereceğimiz ilk örnek Radovişte kazasındandır. 5 Nisan 1908 tarihli ihrak olayında, Bulgar eşkıyalar tarafından Halil Oba karyeli Mantoş Hüseyin ve Osman'a ait olan karye dışındaki ağılındaki hayvanlar katledilerek ağılla beraber ateşe verilmiştir. Kratova kazası, 22 Mayıs 1908 tarihinde meydana gelen ihrak olayında Benife'nin Otoşınçe, Ayorazgiçe karyelerinden yüz eşkıya, karyeye tecavüz ederek üç mahallede yedi şahsın 10 hane, 2 samanlık, 7 anbar, 7 ahır, 11 koşara, 6 ağıl, 20 domuz ve 2 bargirini yakmışlar ve bir kadınında yanarak ölmesine sebep olmuşlardır. 31 Mayıs 1908

II. Meşrutiyet Sürecinde Kosova Suç İstatistikleri ve Düşündürdükleri

tarihinde Radovişte kazasında gerçekleştiren ihrak olayında Sırp eşkıyalar tarafından bazı Bulgar mahallelerine yönelik olmuştur. Çetenin tecavüzü askeri birlik tarafından men edilmiş ise de yalnız bir mahallede 3 adet hane, 2 adet koşara ve zahireler ihrak edilmiştir. Gusine kazasında 15 Haziran 1908 tarihinde Plavalı Zekeriya, Ramazan, Osman'ı tarafından, Husumet neticesi Plavalı Osman, Ali, Merkûm Zekeriya ve komşusu Bino saldırıya uğramış, Osman'ın kurşunla yaralanmış, ayrıca kulesi, hanesi ve komşusunun hanesi yakılmıştır. Köprülü kazasında 9 Ocak 1909 yılında tehve karyesinde bakkal Yuvaniçe'nin hanesi, 30 Ocak'ta Ladilofça Papazı Kostantilye'nin iki araba otu, otluk hanesi ve bir miktar eşyası meçhul şahıslar tarafından ateşe verilmiştir.

Ihrak olaylarının faili meçhul kişiler tarafından da yapıldığı anlaşılmaktadır. Kumanova kazasında 3 Nisan 1908 tarihinde Üsküplü Hacı Şakir, Hamid Ağalar'ın iki dönüm koruları ihrak edilmiştir. 20 Nisan'da ise Orah karye muhtarı Atlas'ın 1 adet ahır, 3 adet yük hayvanı, 3 adet öküz ve bir demirci dükkânı yanmıştır. Bu durumun üzerine olsa gerek karyenin patrikhaneye bağlandığı kaydedilmiştir. 11 Mayıs 1908 tarihinde kaydedilen ihrak olayında Lika karyeli Posilko, diğer bir kadınla çeşmeden evlerine dönerlerken dört şahıs tarafından önce suikaste teşebbüs edilmişse de başarılı olunamadığından sonrasında evi ihrak edilmiştir.

2.6. Diğer Suçlar ve Olaylar

Kosova ceraim cetvelinde cinayet, yaralama, darp, eşkıyalık gasp hırsızlık gibi suçların yanı sıra az da olsa intihar, kazara ölüm, haneye tecavüz, kaçırılma ve fidye, tecavüz gibi olay kayıtları da vardır. Gilan kazasında 8 Nisan 1909 tarihindeki gerçekleşen olay intihardır. Leskofçalı muhacir Ramazan hasta yatmakta iken acılarına daha fazla dayanamamış ve eline geçen revolverle intihar etmiştir. Yakova kazası, 23 Nisan 1908 tarihinde meydana gelen olayda Muharrem, kardeşi Sadık Yunus'u bıçakla ağır yaraladıktan sonra silahla intihar etmiştir. Defterde kazara ölüm kaydı 2'dir. Bunların ilki İpek kazasında yaşanmıştır. 31 Aralık 1908 tarihinde ismi belirtilmeyen şahıs, fareler için yapıлып dolaba konulan zehri yanlışlıkla içerek ölmüştür. Gilan kazasında 29 Nisan 1909 tarihinde gerçekleşen ikinci olay da ise 11 yaşındaki Dere Mahalleli Recep, tabancayla oynarken kazaen ateş almasıyla ölmüştür. Kosova çalışma konumuz olan tarih aralığında tek tecavüz kaydı vardır. Mitroviçe kazası, 2 Haziran 1908 tarihli kayıta, yapılan muayene neticesinde 4 yaşındaki Hasan'na komşusu tarafından tecavüz edildiği kaydedilmiştir. 12 Haziran 1908 tarihinde Gostivar'da gerçekleşen olay ise bir haneye tecavüz kayıdır. Preşofçalı şaki İskender ve arkadaşı, gece Esyamo, Nikoladinin evlerine saldırıda bulunmuş, ev eşyalarını almış ve Zivofça pazarına Bulgarca bir mektup göndererek 50 lira kadar talep etmiştir. 4 Nisan 1909 tarihinde Köprülü kazasında, Ahlarefçe karyeli Kula ve üç refiki, Nemliko'nun hanesine zorla girerek birçok silah atmışlar. Herhangi bir yaralanma olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak 4 kişi tutuklanmıştır.

Kosova ceraim defterinde az da olsa kaçırılma ve fidye isteme hadiseleri vardır. 1 Nisan 1909 tarihinde Akova kazasında kaydedilen olayda, silahlı bulunan Mehmet'in mühtediye karısı, kayınvalidesi ve kardeşleri tarafından kaçırılmıştır. Ancak olayın nedeni ya da ayrıntısı hakkında bilgi yer almamaktadır. 20 Haziran 1908 tarihinde şaki Hızır ve suç ortakları tarafından Belofça-yı zir karyeli Despot kaçırılmış ve 60 lira fidye talep edilmiş, üzerindeki 4 lirasıyla saat ve yüzüğü alınmıştır. Gostivar kazasında 18 Temmuzda Lozyeneli Ömer, Celaleddin ve rüfekası tarafından, Madrevalı Daskal Mofre, muhtar ve bir çocuk kaçırılmış ve 250 lira fidye talep edilmiştir. Ancak suçlular amaçlarına ulaşamamış olsa gerek söz konusu para geri alınmış ve esirler serbest bırakılmıştır.

3. GENEL SUÇ DEĞERLENDİRMESİ

Konumu ve coğrafi yapısı sebebiyle Kosova vilayeti dini ve etnik gruplar açısından çeşitlilik gösterdiğini ifade etmiştik. Kuzeyinde Sırbistan ve Bosna, batısında İškodra, güneyinde Manastır ve Selanik, doğuda ise Bulgaristan sınır komşuları olmasından mütevellit halkıda Arnavut, Boşnak, Sırp, Bulgar ve Türklerden oluşmaktaydı. Bu yapılanmada Sırp ve Bulgarlar Ortodoks; Latin adı verilen Hristiyan Arnavutlar Katolik; Türkler, Arnavutlar ve Boşnaklar ise Müslümandı. Kosova vilayeti genelinin ise 3/4 Müslümandı. Türkler sadece Üsküp'te çoğunlukta idi (Ünlü, 2002, s.60). XX. yüzyıl başlarında Osmanlı devleti ve Balkan devletleri ile onların koruyucuları sıfatıyla Avrupalı devletler arasında süregelen Makedonya meselesiyle Kosova vilayeti tekrar gündeme gelmiştir. Makedonya'nın Elviye-yi Selase'sinden biri olan Kosova, Berlin kongresiyle Avrupalı devletlerin baskısıyla belirlenen Makedonya ıslahatlarına dahildi (Ünlü, 2002, s.13; Haz. Sakin&Demirbaş, 1996, s.8; Şahin, 2018, s.351). Ancak bu ıslahatlara Kosova'daki Müslümanlar karşı çıkmıştır. Diğer yandan bilhassa Hristiyanların jandarma, kır bekçiliği görevlerine atanmaları Arnavutları harekete geçirirken, Üsküp'te bir Arnavut tarafından Rus konsolosunun öldürülmesi Müslümanlarla Hristiyanları karşı karşıya getirmiştir. Bulgar ve Sırp komiteciler ise dağlara çekilerek etrafa saldırmaya başlamışlardır (Ünlü, 2002, s.13). Kısacası Kosova vilayeti süregelen siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarla Meşrutiyet döneminde de bilhassa asayiş bakımından diğer Balkan vilayetlerinde de olduğu gibi karışık ve sorunlu bir bölgeydi. Defterde kaydedilen suçlara baktığımızda saldırganların 253'ü İslam, 44'ü Bulgar, 37'si Sırp ve 2'si Kıpti iken mağdurların 284'ü İslam, 81'i Bulgar, 50'si Sırp ve 2'si Kıpti'dir. Suçlu ve mağdur her ikisinin de milliyetinin verildiği kayıtlara göre bir tablo çıkartılmıştır.

Tablo 1. Kosova Vilayetinde Milliyetlere Göre Suçlu-Mağdur Sayıları:

Suçlu/Saldırgan	Mağdur	Sayı
İslam	İslam	177
İslam	Sırp	13
İslam	Bulgar	18
Sırp	Sırp	7
Sırp	İslam	9
Sırp	Bulgar	12
Bulgar	Bulgar	18
Bulgar	İslam	8
Bulgar	Sırp	1
Kıpti	Kıpti	2

Tablo, suç ve mağduriyet ilişkisinde Kosova'nın etnik ve dini çeşitliliğini yansıtan önemli veriler sunmaktadır. İslam, Bulgar, Sırp ve Kıpti gruplar arasında kaydedilen suç ve mağduriyet oranları, bölgenin demografik yapısına ve sosyal ilişkilerine ışık tutmaktadır. Tabloyu suç sosyolojisi bağlamında değerlendirdiğimizde Müslüman ve Bulgar toplumlarında kendi "mahallesine" dönük suçların diğer mahalle halklarına karşı suçlardan daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum aynı zamanda aynı topluluk içindeki sosyal, ekonomik ya da kişisel çatışmaların etkisini yansıtır. Ancak Sırplarda tam tersine kendi mahallesine karşı işlenen suçlar göreceli olarak daha azdır. Elbette bunu birçok farklı şekilde yorumlanması mümkündür. Bunlardan birisi Sırplarda muhafazakârlık ve milliyetçiliğin

II. Meşrutiyet Sürecinde Kosova Suç İstatistikleri ve Düşündürdükleri

daha ağır bastığı ve bu nedenle diğer toplumlara karşı daha az müsamahakâr oldukları söylenebilir. Müslüman ve Bulgar toplumlarına gelince onların hem içe kapanık hem de Sırlara nispetle mahalle içi barışın daha az olduğunu göstermektedir. Kıpti grubu, hem fail hem de mağdur olarak en düşük oranda temsil edilmiştir. Bu durum, Kıptilerin bölgede daha küçük bir topluluk olduğunu ve dolayısıyla suç dinamiklerine daha az dâhil olduklarını gösterebilir. Diğer yandan kaydedilen suçlar ve olayları daha iyi yorumlayabilmek adına tablo haline getirilmiştir.

Tablo 2. Kosova Vilayetinde 15 Mart 1907-28 Şubat 1910 Tarihleri Arasında İşlenen Suçlar ve Diğer Olaylar:

Kazalar	Suç ve Olay Türleri*																		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
İştîp	12	6		1		2	2	2			1					1			
Köprülü	15	9	1		4	3	3					1	1		1				
Kumanova	22	11	2	1	3		4	7									4		
Osmaniye	5	4	1	1		1	6										1		
Radovişte	10	1			3	1	5	1		2									
Palanka					1														
Kočana	10	4	2			2	4			1		1					1		
Kratova	8	5			1							1							
Orhaniye	6	5														1			
Priştine	38	35	4	1			1					1							
Vuçitrin	20	8			1		1		1										
Gilan	45	20					1				1					1			
Yenişehir	12						1												
Preşova							1												
Mitroviçe	4	9					1											1	
İpek	21	6	2		3					1									1
Yakova	3	2	1			5	2				1								
Tirgovişte	11	3	2				2							2					
Gusine	4	5			1														
Berane	2	4	2				3												
Prizrin	3		1		1														
Kalkandelen	4		4			9	1					1		1					
Gostivar	17	16	4	1	1	1	1					1			1				
Seniçe	25	10	3						1										
Kolaşin	14	6			2														
Akova	8	6			1														
Yenivaroş	2	1																	
Toplam	347	193	69	7	28	35	41	12	3	7	4	5	2	3	2	3	6	1	1

* 1: Cinayet, 2: Yaralama, 3: Gasp/Sirkat, 4: Silah Endahtı, 5: İhrak/İhraka Teşebbüs, 6: Dağa Kaldırma, 7: Hukuk-ı Umumiye, 8: Kayıp, 9: Derdest, 10: Suikast, 11: İntihar, 12: Eşkialık, 13: Çatışma, 14: Ölü Bulunma, 15: Haneye Tecavüz, 16: Kazara Ölüm, 17: Darp, 18: Tecavüz, 19: Zehirlenme.

Kaydedilen suçların genelinde siyasi gerginlik net olarak görülmektedir. İşlenen cinayet, kamu davası adına müsadereleler, ihrak vs. gibi suçlar bilhassa siyasi olumsuzlukların göstergesi olmasının yanı sıra gasp, eşkıyalık, dağa kaldırma gibi hadiseler ekonomik sorunların, asayişin olmamasının dolayısıyla başıboşluğun da göstermektedir. Bu dönemde

Osmanlı İmparatorluğu, merkezi otoritesini Balkanlar'da korumakta zorlanıyordu. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte siyasal dönüşümler yaşanmış, ancak bu süreç yerel düzeyde karışıklıklara yol açtığını söyleyebiliriz. Özellikle cinayet, yaralama ve eşkiyalık gibi suçların yoğunluğu, merkezi yönetimin güvenliği tam anlamıyla sağlayamadığını ve yerel düzeydeki otorite boşluğunu göstermektedir.

Priştine (38 cinayet), Gilan (45 cinayet), Üsküp (26 cinayet) gibi merkezlerde suç oranlarının yüksek olması, büyük yerleşim bölgelerinde siyasi istikrarsızlığın daha belirgin yaşandığını düşündürmenin yanı sıra etnik gerilimlerin ve Osmanlı yönetimine karşı yerel direnişlerin yoğunlaşabileceği alanlar olarak değerlendirilebilir. Dağa kaldırma (35 vaka) ve gasp (57 vaka) gibi olaylar, silahlı çetelerin faaliyet gösterdiğine ve Osmanlı yönetimine karşı muhalif grupların varlığına işaret etmektedir. Cinayet, yaralama ve gasp gibi şiddet içeren suçların toplam sayısının fazla olması, bireyler arası anlaşmazlıkların sıklıkla şiddete başvurularak çözüldüğünü gösteriyor. Bu, hukuk sistemine olan güvenin düşük olabileceğine işaret etmesi olarak yorumlanabilir. İntihar (4 vaka) ve zehirlenme (1 vaka) gibi bireysel olayların düşük olması, bireylerin yaşadığı zorluklara rağmen toplumsal dayanışmanın nispeten güçlü olabileceğini düşündürmektedir. Haneye tecavüz (3 vaka) ve tecavüz (1 vaka) gibi suçların görece düşük olması, cinsel suçların o dönemin hukuk sistemi içinde kayıt altına alınmada eksik kalabileceğini veya kültürel nedenlerle bildirimini düşük olduğunu göstermektedir. Silah endahtı (7 vaka) ve çatışma (3 vaka) gibi olayların düşük sayıda olması, organize silahlı direnişlerin büyük çapta değil, daha çok bireysel veya küçük gruplar halinde gerçekleştiğini gösteriyor. Ekonomik istikrarsızlık ve yerel yöneticilerin zayıflığı, suç oranlarının artmasına yol açabilir. Sirkat (hırsızlık) olaylarının 12 vaka ile sınırlı kalması, kişisel mülkiyetin korunmasının görece iyi olduğu ya da ekonomik şartların suç işlemek için aşırı kötüleşmediğini gösterdiği söylenebilir. Ölü bulunma (2 vaka) ve kazara ölüm (3 vaka) gibi olayların az sayıda olması, doğal ölümlerin genellikle kayıt altına alınmadığını veya kayıtlara yansımadağı göstermektedir.

SONUÇ

1907-1910 yılları arasında Kosova vilayetinde suç oranlarında önemli bir artış gözlemlenmiş, özellikle büyük yerleşim yerlerinde suçların yoğunlaştığı görülmüştür. Osmanlı yönetimi, bu dönemde bölgede tam anlamıyla istikrar sağlayamamış, yerel çetelerin yanı sıra bireysel şiddet olaylarının yaygınlaşmasına engel olamamıştır. Etnik ve siyasal faktörler, suç dinamiklerini önemli ölçüde etkilemiş, bölgede içsel şiddet eğilimleri ve bireyler arası ilişkilerde hukukun yetersizliği belirginleşmiştir. Suçların çoğunluğu, etnik ve dini gerilimler, ekonomik zorluklar, husumetler ve aşiret çatışmaları gibi faktörlerin bir araya gelmesiyle meydana gelmiştir. Kosova Ceraim Defteri'nden elde edilen veriler, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bu bölgede toplumsal çatışmaların şiddet içeren bir boyut kazandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, suçların artışı etnik gerilimlerle birlikte, ekonomik kriz, yerel çetecilik ve aşiretler arasındaki çatışmalarla da ilişkilidir.

Osmanlı yönetimi, bölgedeki asayişin sağlamak adına çeşitli önlemler almış olsa da, bölgenin karmaşık sosyo-politik yapısı ve Balkan ulusçuluklarının etkisi, bu çabaların etkinliğini sınırlamıştır. Bu durum, Osmanlı'nın merkeziyetçilik çabalarının başarısızlığını ve bölgedeki Osmanlı etkisinin zayıflamaya başladığını göstermektedir. II. Meşrutiyet dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'nda reformlar ve merkeziyetçilik çabalarının yoğun olduğu bir dönem olarak, Kosova gibi çok etnikli bölgelerde merkezi otoritenin zayıfladığı yerlerde toplumsal çatışmaların derinleşmesine ve suç oranlarının artmasına yol açmıştır. 1908 yılında yaşanan suç yoğunluğu, dönemin siyasal ve sosyal koşulları ışığında, etnik gruplar arasındaki gerginliklerin ve Osmanlı yönetimine karşı olan tepkilerin bir yansıması olarak

II. Meşrutiyet Sürecinde Kosova Suç İstatistikleri ve Düşündürdükleri

değerlendirilebilir. Bu dönemdeki suç artışı, II. Meşrutiyet'in ilanı, bölgesel çatışmalar ve ekonomik zorluklarla bağlantılıdır.

Kosova'daki suç artışının nedenleri arasında, 1908 Devrimi'nin ardından ortaya çıkan otorite boşluğu, Balkanlar'daki etnik çatışmalar, ekonomik zorluklar ve yerel eşkıyalık faaliyetlerinin artışı önemli yer tutmaktadır. Ayrıca, suçların daha detaylı şekilde kaydedilmesi ve suç kayıt sisteminin geliştirilmesi, suç istatistiklerinin artmış gibi görünmesine neden olmuş olabilir. Kosova, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki en kritik bölgelerinden biri olup, bu dönemdeki suçların büyük kısmı etnik ve dini gerilimlerle ilişkilidir. Sonuç olarak, Kosova'daki suç oranlarındaki artış, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki sosyal ve siyasi çöküşün bir yansımasıdır. Bu artış, Osmanlı'nın bölgedeki merkeziyetçi yönetim çabalarının başarısızlığını ve Kosova gibi stratejik bölgelerdeki etnik, dini ve sosyal çatışmaların derinleştiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlık Osmanlı Arşivi

Tefrişat-ı Rumeli Evrakı/Rumeli Müfettişliği Defterleri (TFR.I.d) 190.

Araştırma Eserler

- Aktepe, M. M. (2002). *Kosova. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 26, 216-219. Ankara: TDV Yayınları.
- Aydın, M. A. (1996). *Gasp. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 13, 387-392. İstanbul: TDV Yayınları.
- Bardakoğlu, A. (1998). *Hırsızlık. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 17, 384-396. İstanbul: TDV Yayınları.
- Bardakoğlu, A. (2022). *Katil. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25, 45-48. Ankara: TDV Yayınları.
- Özdağ, A., & Önal, T. (2017). Kosova sorunu ve Kosova'nın bağımsızlık süreci. *Akademik Bakış Dergisi*, 61(1), 556-571.
- Sakin, O., & Demirbaş, U. (1996). *Makedonya'daki Osmanlı evrakı*. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No: 29. Ankara.
- Şahin, G. (2018). XX. yüzyılın başlarında Manastır Vilayeti'nde suç ve asayiş dair bazı tespitler. In Z. Gölen & A. Temizer (Eds.), *Osmanlı Dönemi Balkanlar'da Kültürel ve Sosyal Hayat* (pp. 197-218). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Şazelî, H. A. (1993). *Cinayet. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 8, 14-15. İstanbul: TDV Yayınları.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı. (2010). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*. İstanbul: Devlet Arşivleri Yayınları.
- Ünlü, M. (2002). *Kosova Vilayetinin idari ve sosyal yapısı (1877-1912)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DICHOTOMY BETWEEN BODY AND SOUL/MIND IN THE EPIC OF GILGAMESH AND THOMAS MANN'S THE TRANSPOSED HEADS

GILGAMIŞ DESTANI VE THOMAS MANN'IN DEĞİŞEN KAFALAR'INDA BEDEN VE RUH/ZİHİN İKİLEMİ

ДИХОТОМИЯ МЕЖДУ ТЕЛОМ И ДУШОЙ/РАЗУМОМ В «ЭПОСЕ О ГИЛЬГАМЕШЕ» И «ПОМЕНЯЮЩИХ ГОЛОВАХ» ТОМАСА МАННА

Gözde CAMKIRAN DÜZ*

ABSTRACT

Given the complexity and awkwardness of human beings both physically and psychologically, human nature is equally difficult to comprehend. This has made it a significant topic of discussion throughout history. This article examines the struggle between body and soul/mind predicated upon Plato's theory, which delves into their differences. The primary question explored is whether the body or soul is the determining factor. Plato argues for the supremacy of the soul over the body, using metaphors and logical arguments presented in dialogues to reinforce his points. In terms of body and soul, Plato addresses issues of justice, virtue, goodness, morality, and truth, all of which contribute to the ideal soul necessary for achieving philosophical knowledge. According to Plato, the body, bound by the deceptions of the physical world, hinders the soul's ability to reach the realm of the Forms or Ideas. This conceptual framework is extensively analyzed in Plato's *Republic*, where all these terms and ideas are thoroughly explored. Plato's theory is examined through a comparative analysis of the ancient myth *The Epic of Gilgamesh* and its modern reinterpretation, *The Transposed Heads* by the German author Thomas Mann. The study investigates the dichotomy between body and soul by analyzing the distinct yet complementary characteristics of the main characters (Gilgamesh-Enkidu and Shridaman-Nanda) in both works, drawing parallels to the relationship between body and soul.

Keywords: Body, Gilgamesh, Human Nature, Platon, Soul, Thomas Mann.

* **ORCID:** [0009-0001-1266-5929](https://orcid.org/0009-0001-1266-5929), Öğr. Görevlisi, Mudanya Üniversitesi, Türkiye, gozde.camkiranduz@mudanya.edu.tr

* Bu makale 2018 yılında üretilen *the duality of body and mind in Gilgamesh and selected modern works* başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışmasından üretilmiştir. Bkz. Camkiran-Düz, G. (2018). *The duality of body and mind in Gilgamesh and selected modern works* [Unpublished Master's Thesis]. Yeditepe University Graduate School of Social Sciences.

Kaynak Gösterim / Citation / Цитата: Camkiran Düz, G. (2025). DICHOTOMY BETWEEN BODY AND SOUL/MIND IN THE EPIC OF GILGAMESH AND THOMAS MANN'S THE TRANSPOSED HEADS. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* (65), 53-64. DOI: [10.17498/kdeniz.1633647](https://doi.org/10.17498/kdeniz.1633647)

Dichotomy Between Body and Soul/Mind in the Epic of Gilgamesh and Thomas...

ÖZ

İnsanların hem fiziksel hem de psikolojik olarak karmaşık ve garip bireyler olmaları göz önüne alındığında, insan doğasını anlamak zordur. Bu durum, tarih boyunca önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bu makale, beden ve ruh/zihin arasındaki çatışmayı, Platon'un bu iki unsurun farklılıklarını inceleyen teorisi temelinde ele almaktadır. Çalışmanın temelini oluşturan ana soru, beden mi yoksa ruhun mu belirleyici faktör olduğudur. Platon, ruhun beden üzerindeki üstünlüğünü, metaforlar ve diyaloglar şeklinde sunulan güçlü mantıksal görüşlerle savunmaktadır. Beden ve ruh bağlamında Platon, adalet, erdem, iyilik, ahlak ve hakikat gibi konuları ele alır ki bunlar felsefi bilgiye ulaşmak için ideal ruhu oluşturan unsurlardır. Fiziksel dünyanın illüzyonlarıyla sınırlı olan beden, Platon'un önerdiği Formlar/Fikirler alanına ulaşabilen ruh için bir engel teşkil eder. Bu teorik çerçeve, yukarıda belirtilen tüm terim ve kavramları içeren Platon'un *Devlet* adlı eseri aracılığıyla incelenmektedir. Platon'un teorisi, eski bir mit olan *Gilgamesh Destanı* ve Alman yazar Thomas Mann tarafından yazılmış modern bir yeniden yorumlama olan *Değişen Kafalar*'a karşılaştırmalı bir çalışma perspektifinde uygulanmaktadır. Beden ve ruh ikilemi konusuna değinilerek, her iki eserdeki ana karakterlerin (Gılgamış-Enkidu ve Shridaman-Nanda) farklı doğaları ve beden ile ruh gibi tamamlayıcı özellikleri incelenerek analiz edilmektedir. Bu ikiliğin farklı perspektiflerden incelenmesi, insan deneyiminin karmaşıklığını ve derinliğini anlamamıza katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Beden, Gilgamesh, İnsan Doğası, Platon, Ruh, Thomas Mann.

АННОТАЦИЯ

Учитывая сложность и двойственность человеческой природы как в физическом, так и в психологическом аспектах, понимание человеческой сущности представляет собой трудную задачу. Данная статья рассматривает борьбу между телом и душой/разумом на основе теории Платона, исследующей их различия. Основной вопрос заключается в том, что является определяющим фактором — тело или душа? Платон утверждает превосходство души над телом, используя метафоры и логические аргументы, представленные в его диалогах. Вопросы справедливости, добродетели, блага, морали и истины, рассматриваемые в контексте души и тела, составляют основу идеальной души, необходимой для достижения философского знания.

Согласно Платону, тело, связанное с обманами материального мира, препятствует способности души достичь мира Идей. Эта концептуальная структура детально анализируется в *Государстве* Платона, где все эти понятия рассматриваются. Теория Платона анализируется в сравнительном контексте древнего мифа *Эпос о Гильгамеше* и его современной интерпретации *Поменянные головы* немецкого писателя Томаса Манна.

Ключевые слова: Тело, Гильгамеш, Человеческая природа, Платон, Душа, Томас Манн.

Introduction

The complexity of human nature presents a significant challenge to comprehension. Numerous philosophers and theologians have proposed diverse theories and insights, resulting in a wide array of conclusions on the subject. A central question within this discourse concerns the relationship between the body and the mind or soul: Which holds greater importance for existence and identity? Are they interdependent, or can they exist separately? Historically, various thinkers and philosophers have offered distinct perspectives on this issue, with some advocating for the sanctity of the body, while others emphasize the superiority and fundamental nature of the mind or soul.

This paper explores the tension between body and mind through the philosophical lens of key thinkers, particularly Plato, as reflected in *The Epic of Gilgamesh* and Thomas Mann's *The Transposed Heads*. Plato underscores the significance of leading a righteous and virtuous life, cautioning against the undue focus on honor, wealth, appearance, and prominence, which can result in allurements and delinquency. He asserts that individuals can lead balanced and virtuous lives by prioritizing reason and wisdom over the alluring yet perilous aspects of human nature, such as overwhelming desire, lechery, and pride. In *The Republic*, Plato draws parallels between the human soul and the structure of political states, arguing that a state led by a ruler guided by reason rather than physical desires will be fair, agreeable, and ideal. Through this, Plato lays the foundation for political and democratic theory, advocating for the establishment of equitable states or cities. He critically examines various forms of governance to identify which is best suited to create an ideal state. These political theories continue to hold relevance today, as societies still strive for a model system and government that enables people to lead fairer and fulfilling lives.

Within the scope of this paper, the ancient Mesopotamian epic *Gilgamesh* is the first text to be analyzed. Despite its antiquity, like the works of Plato, it continues to be valued and relevant in contemporary times. *Gilgamesh* explores themes akin to those found in Plato's writings, including tyranny, justice, love, death, wisdom, and the pursuit of knowledge. "We can point to a god of 'wisdom' in Mesopotamia, Ea, and look at what he does exactly to merit this distinction. We can find examples in ancient Near Eastern literature of 'wise men' such as Gilgamesh, Utnapishtim, Job, or the Eloquent Peasant" (Denning-Bolle, 1987, p. 215). These figures, like the philosopher-sages of Greece, serve as exemplars of wisdom, reflecting a cross-cultural fascination with intellect.

Reflection serves as a vital method for imparting wisdom to the unwise, a concept prominently illustrated in *The Epic of Gilgamesh*. The protagonist, Gilgamesh, gains enlightenment through the reflective guidance of Enkidu, being fashioned by the gods to temper Gilgamesh's excessive and immoral conduct. Enkidu, who receives guidance from the gods in his dreams, acts as a mediator, conveying the gods' warnings and wisdom to Gilgamesh. "Enkidu recounts his dream of the gods' dialogic counsel in his dialogue with Gilgamesh. Hence, dialogues between the gods in the dream are embedded with the larger Enkidu-Gilgamesh dialogue" (Denning-Bolle, 1987, p. 227). Several other characters also strive to deepen Gilgamesh's understanding throughout his quest for eternal youth. In the epic, in addition to Enkidu, the barmaid Siduri attempts to impart the futility of seeking immortality to Gilgamesh. Additionally, Utnapishtim, as a figure of wisdom, attempts to impart the significance of acquiring wisdom and knowledge to Gilgamesh through dialogue.

Wisdom's real value lies in its power to instruct. It needs to be communicated. Dialogue is its vehicle. Through his words, the master constructs a dialogic kinship with another in order to instruct him in the perplexities of life. In Mesopotamia, the master may be a special priest, initiated into the intricacies of rituals responsible for the education of novice. Or he may be an Utnapishtim who needs to instruct a brash young hero in the realities of normal life. (Denning- Bolle, 1987, p. 231)

Engaging in a comparative study of philosophy, where different teachings address similar themes, can generate diverse perspectives rooted in distinct traditions. Numerous examples exist of analyzing a Western work through the lens of Western philosophy, and vice versa. In this context, alongside *The Epic of Gilgamesh*, Thomas Mann's *The Transposed Heads* will be examined through the philosophical framework of Plato. Universal concepts such as justice, goodness, the soul, and wisdom have intrigued not only Eastern but also Western thought since ancient times. Nirvana, the final state in which wisdom,

Dichotomy Between Body and Soul/Mind in the Epic of Gilgamesh and Thomas...

knowledge, truth reside just as the Platonic heaven, can be attainable by the wise soul in Indian philosophy. While Eastern traditions may not have produced philosophers like Plato or Aristotle, Buddha stands as a central figure symbolizing these ideals. "In the same way as the Buddha is the prophet of *nirvana* and no self, Plato may be called the prophet of idea and soul" (Faden, 2011, p. 43). Whereas the philosophers in the West often address similar topics and concepts, they typically disagree with one another and share little common ground. For example, McEvilley notes: "Plato's description of out-of-the-body knowledge has more in common with the practices of Indian yogis than with that of Descartes" (Bussanich, 2005, p. 13). India is notably rich in a variety of doctrines and philosophical teachings due to its history of multiple civilizations.

It is deduced that both Eastern and Western thoughts with their brilliant philosophers have been in line with each other. Plato suggests that a pure soul rejoices in its release from the body's confinement, ascending to the divine realm and the world of Forms. In contrast, a corrupted soul endures suffering, remains lost, and continues its existence trapped within physical bodies. In *The Transposed Heads*, Shridaman who symbolizes the wise man as a philosopher-like figure endeavors to warn his friend, Nanda who is tempted by worldly desires and passions. Shridaman tries to direct Nanda into the right path in which one can reach the conscious and wise mind. Shridaman remarks Nanda that:

...you do not belong among the souls who feel the need to emerge above the frightful ocean of laughing and weeping as lotus flowers rise above the surface of the stream and open their cups to the sky. You are perfectly at home in the depths, where such a complex profusion and variety of shapes and forms exist. You are well off, and that is why one feels good at the sight of you. Then you suddenly get the idea in your head to meddle with Nirvana and talk about its negative condition and how it cannot be called hushed nor cosy, and all that is funny enough to make one weep, or, to use the word made on purpose, it is touching, because it makes me grieve for that well-being of yours that is so good to see. (Mann, 1959, p. 13)

It is argued by Plato that the righteous soul or mind can be liberated from the corrupting influence of the body and its misdeeds. A soul that prioritizes reason can navigate toward the truth. By avoiding the deceptive illusions of the material world, such a soul can achieve the triumph of acquiring genuine and everlasting merits, equally the True, the Beautiful and the Good. Similarly, these sacred trinities are also reflected in Indian philosophy; "Plato spoke of the True, the Beautiful and the Good ... You in India have the trinity of *satyam* (truth), *shivam* (good), *sundaram* (beautiful), essentially the same trinity as Plato taught" (Raine, 1994, p. 129).

By touching upon these theories, humans are divided between the senses, which interact with the physical world, and the intellect or mind, which links us to a realm beyond sensory perception. Not only do physical appetites embody traits but also mental abilities shape human behavior. It is our capacity for reasoning and decision-making that sets us apart from animals. Nonetheless, it is challenging to determine whether our faculties or intuition is better suited to guide us toward truth and happiness. Socrates believed that reason is the most effective means of achieving true happiness and emphasized the soul's strength in reaching the truth. Plato, Socrates' student, and devoted follower, also recognized the soul's importance, viewing it as imperishable and disconnected from the body. In contrast, the body is confined to the material world, and due to its limitations, real knowledge and truth cannot be fully grasped through sensory experience alone. Alternatively, according to Plato, "Knowledge or wisdom is a kind of mental looking- a vision of the Eternal" (Hare, 1982, p. 145). Hence, he created a realm of Forms where the senses have no place. Consequently,

those who manage to avoid the misleading aspects of sensory experience can move closer to the truth and virtuous life found in the intelligible realm of Forms; “Therefore knowledge is not located in immediate experience, but in reasoning about it, since the latter, apparently, but not the former, makes it possible to grasp being and truth” (Plato, 1987, line 186d).

Based on these approaches, the epic of *Gilgamesh* and Thomas Mann’s *Transposed Head’s* will be examined through the conflict and separation between the body and mind/soul. In both works, certain characters—such as Gilgamesh, Nanda, and Sita—embrace worldly pleasures and life’s rewards, while others, like Enkidu in the epic and Shridaman in the novella, embody wisdom. These contrasting figures, therefore, can be seen as representations of human nature.

Methodological Study of Plato upon the Body and Soul

“The human body is the best picture of the human soul.” (Ludwig Wittgenstein)

“As a rule, the mind, residing in a body that has become weakened by pampering, is also weak, and where there is no strength of mind there can be no strength of soul.” (Gandhi)

Psychology of humankind resembles a maze in which one can simply lose their way, highlighting the necessity of a mature and wise mind to grasp its intricacies. Fundamental questions regarding human nature often focus on the interplay between soul and body: What truly defines our identity—our soul or our physical form? Which holds supremacy—the body or the mind? Philosophers, tracing back to ancient Greece, have extensively debated this topic. Some assert that the soul commands the body, dictating its actions and changes, whereas others argue for the preeminence of the body to demonstrate, “...the fact that human nature consists not just of a body, but of an informed body, is just an application of a broader metaphysical thesis” (Pasnau, 2012, p. 351). As it is understood that not only is the physical body sufficient, but also wise body is an essential complement.

The contributions of key ancient Greek philosophers, notably Socrates, Plato, and Aristotle, are chiefly influential in the discourse on psychology of humankind and conventionalities. Socrates, as Plato’s intellectual predecessor, was instrumental in shaping the development of Plato’s philosophical perspectives and methodologies. Plato emphasizes that a well-balanced soul must embody virtues like determination, self-discipline, integrity, and wisdom. In *The Republic*, he delves deeply into these virtues by examining the creation of a model society and state, progressing from a general to a more specific focus. This seminal work is crucial in expressing Plato’s vision for a healthier and happier society. Plato emphasizes the definition and comprehension of justice, analyzing its nature and importance in human life. The book initially explores societal and bureaucratic justice, then shifts to personal justice. Justice is first depicted by Cephalus, an elderly man symbolizing justice, and is further examined through Socrates and Polemarchus, a noble young man, from a moral perspective in *The Republic*. Thrasymachus provides a satirical take on justice, while Glaucon and Adeimantus, Plato’s brothers, approach it as an abstract concept. Socrates proposes a model state featuring advanced education, science, morality, and art—elements that reflect life itself. Through intricate dialogues focused on unified knowledge, Socrates seeks a just and fulfilling life, although the initial responses in these discussions are often vague and unsatisfactory. Books I and II primarily explore the nature and description of justice, resulting in conflicting interpretations and ambiguous conclusions. Plato underscores the fundamental connection between justice and the state, emphasizing their interdependence. “...the two blend in one, and are two faces of the same truth; for justice is the order of the State, and the State is the visible embodiment of justice under the conditions of human society. The one is the soul, and the other is the body...” (Plato, 1894, p. 4). Thus,

Dichotomy Between Body and Soul/Mind in the Epic of Gilgamesh and Thomas...

justice embodies integrity and moral goodness that could be instilled within the state. Plato envisions an ideal state led by rulers who embody justice, in place of dictators, sophists, or poets. He argues that only those with a genuine commitment to justice are capable of establishing a state that achieves divine perfection.

In Book VII, Plato presents his renowned 'allegory of the cave,' which demonstrates that our senses are limited to the material world and are incapable of perceiving anything beyond auditory objects. Given the constant flux of material things, they are unreliable. Yet, there lays a higher realm in which one is not constrained by sensory perception, and where everything is immutable. The domain of the Forms that represent the Ideal or perfect harmony is the optimal residence. In Plato's *Phaedo* (trans. 1993) "Each form is unique, a single 'one', contrasted with its many sensible instances, invisible to the bodily eye, but accessible to the intelligence, the mental organ which 'sees' it" (xii). In the material world, we can only perceive shadows and imitations of the Forms, which means it cannot mirror true existence. In the 'allegory of the cave,' Plato depicts captives bound inside a cave, with various statues positioned on a wall above them and a fire burning behind. The images they see on the cave walls are mere shadows, not the existing statues. These shadows represent mere reflections or simulations. Upon being liberated from their chains, the prisoners come to understand the true nature of their condition; while the fire and statues symbolize the level of conviction, they do not represent the ultimate phenomenon. The fire serves only as a precursor to the 'real light'—the illumination provided by philosophy and wisdom.

Plato thus shows us the path from the darkness of the cave to the light. When the prisoners are freed from the cave, they encounter the brilliance of the Sun, which enables them to grasp the true essence of Knowledge. The objects they observe outside the cave possess a greater degree of reality compared to the statues and fire they were familiar with inside.

It all begins when the prisoner is released from the shackles, turns away from the shadows, and moves upward toward a vision of 'things themselves' (lines 515c- 516a). Once released, the prisoners will presumably see, for example, the puppets that were responsible for producing the images at which they had stared for so long. Eventually, when fully out of the cave, they will see 'the things in heaven and heaven itself'. (Plato, qtd. in Roochnik, 2003, p. 31)

Heaven represents holy beauty and form, where true philosophy and wisdom dwell. By freeing oneself from worldly passions and desires, a person can escape the shadows of earthly images.

Seneca's philosophy offers a comparable perspective. Seneca believes that by questioning and reasoning, we can free ourselves from the darkness of the soul and, in doing so, perceive the bright light of knowledge or wisdom descending from heaven. As the individual ascends closer to the heavens, he progressively approaches reality and the enlightened understanding of knowledge and truth. Plato suggests that the prisoner's ascent from the depths of the earth towards the sun symbolizes the movement towards the idea of the Good (1955, line 517c). Thus, nearing the Sun represents an approach to philosophical knowledge, or the knowledge of the Good. In the introduction part of *Phaedrus* by Plato: "the winged soul, dancing with the gods in the heavens and looking with them from the rim of heaven to the immortal Forms beyond heaven. In time, Socrates reports, the soul will lose her wings and fall to earth" (2003, x). This quote illustrates Plato's concept of the soul's connection to the divine and its eventual descent into the physical world. The 'winged soul' symbolizes its purity and ability to ascend to the realm of the 'Forms', which represent ultimate truth, beauty, and knowledge. When the soul soars alongside the gods, it partakes in

the divine contemplation of these eternal truths. However, over time, as the soul becomes weighed down by worldly concerns and desires, it loses its wings and falls to earth, signifying its embodiment in the material world.

In Book VIII of *The Republic*, Plato describes four forms of government, each corresponding to individuals with different variety of souls. Given that a city reflects the inherent imperfections of individuals, these forms of government are ultimately prone to failure. The first form, timocracy, is a government rooted in military power, where those who value triumph and dignity dominate, guided more by spirit than by wisdom. The second form, oligarchy, is based on wealth, resulting in a division between the rich and the impoverished. The discontent of the lower classes eventually leads to a revolt against the aristocracy, giving rise to democracy, a system characterized by an unrestrained desire for freedom. This inevitably results in anarchy, and to subdue it, tyranny—the worst form of government—will arise. Book IX primarily examines the manipulative passion and propensity that seek to undermine the influence of reason and wisdom. Tyrannical individuals are especially susceptible to being led astray by their ungoverned and uncontrollable desires, resulting in audacious manners and criminal actions. Socrates highlights these reckless demands with examples such as lusting after one's mother and committing crimes. The myth of Oedipus Rex, where Oedipus unknowingly has sexual relations with his mother and kills his father, is possibly the most poignant literary and mythological representation of such desires. Socrates asserts that if the realistic part of our soul is inactive, uncontrollable desires surface in our dreams. Beyond dreams, a tyrannical man allows these manipulative desires to dominate his daily life. External challenges can prevent someone from thinking rationally and wisely. In *Stoicorum Veterum Fragmenta* by Sextus Empiricus: "The passion is a 'very violent motion' that carries us along, 'pushing us violently' toward action" (Nussbaum, 1994, p. 380). Socrates points out that a tyrant, being unjust, cannot attain a truly happy life. In contrast, many people think that happiness can be achieved through money and wealth, but these are fleeting and only create a superficial sense of happiness.

In Book IX of *The Republic*, the journey to an enchanted life is shaped by personal choices. A rational person derives joy from knowledge and truth. A spirited person values honor as essential for happiness, whereas someone driven by profit considers property, prosperity, and potential as crucial for a fulfilling life. In *Philebus*, Socrates emphasizes that: "What you and I are now to attempt is to put forward a certain state or condition of the soul which can render the life of every man a happy life" (Plato, 1972, line 11d). Deep thinkers believe that pursuing reality brings contentment, with the ultimate joy being the attainment of the Form of the Good. Although Plato is uncertain whether the just man is the happiest of all, he does argue that the fair human is more satisfied than the unfair one. Socrates suggests that heavenly logic can guide us to the Form of the Good and the realm of the gods. He uses the analogy of a charioteer and two horses to describe the soul: one horse symbolizes goodness, while the other represents evil, which tries to corrupt the good horse. Few people are drawn solely to the contentment of education and observation because it is challenging to remove physical appetites and delight from their lives. This level of detachment is typically achieved only by philosophers, who are passionate about truth and find contentment in the simplest things.

In summary, as discussed, Plato and Socrates emphasize the condition of the soul over that of the body. They assert that a soul led by knowledge and reason can attain the reality and the pure Form of the Good, which lies beyond the reach of the senses, confined to the physical world filled with representations, delusions, and shadows. Thus, the realm of physical needs is unreliable and might be misleading. Solely deep thinkers can obtain this wisdom and overcome the corrupting influence of affection and appetite. In *Phaedo*, Socrates

Dichotomy Between Body and Soul/Mind in the Epic of Gilgamesh and Thomas...

implies: "...true philosophers abstain from all bodily desires and stand firm without surrendering to them...." (Plato, 1993, line 82c). Socrates asserts that physical training nurtures the soul, just as the body depends on the soul's well-being to flourish. While Plato views the body as subordinate to the soul, he also emphasizes their unity. Over time, his perspective on the soul's superiority becomes more nuanced, acknowledging that the body's effects cannot be completely disregarded. Although he considers bodily desires and passions to be dangerous and deceptive—hence should be overcome—Plato, in works like *Philebus*, also recognizes the importance of love and pleasure as motivating factors that can stimulate the pursuit of learning and reality.

A comparison and analysis of the *Epic of Gilgamesh* and Thomas Mann's *The Transposed Heads* in terms of Plato's theory of body and soul/mind.

The Epic of Gilgamesh is a poem set in ancient Mesopotamia, a region known for its rich heroic traditions. It was created during the Sumerian period and centers around the city of Uruk. The two main characters, Gilgamesh and Enkidu, have contrasting traits that complement each other, meaning they need one another to achieve completeness. Gilgamesh, the king of Uruk, embodies the qualities of a legendary figure: bravery, ambition, and strength, embarking on quests to confront monsters like Humbaba and deities such as The Bull of Heaven. In contrast, Enkidu is a wild man raised among animals and with the help of a concubine, he becomes acquainted with civilization. Enkidu's creation by the gods was a response to their displeasure with Gilgamesh's immoral behavior. Plato distinguishes between the appetitive side of human nature, which includes desires for food, beverage, and sex, reflecting our animalistic and bodily urges, and the wise mind, which seeks ultimate reality and wisdom. As Plato remarks, "there is a dangerous, wild, and lawless kind of desire in everyone, even the few of us who appear moderate" (Plato, 1974, IX, line 572b). Gilgamesh is driven by his physical desires and struggles to act with reason and morality in the epic.

The married women of Uruk are sexually abused by Gilgamesh who is a tyrannical ruler. In response to his relentless and immoral attitude, Enkidu is created by the gods to serve as his companion, assistant, and server, to demonstrate Gilgamesh's strength and bravery. This journey with Enkidu teaches Gilgamesh valuable lessons and helps him grow. Enkidu acts like Gilgamesh's conscience, guiding him toward the right path. Gilgamesh's strength and intense desires lead him to believe that he is invincible and that he will never die. However, the death of his friend Enkidu profoundly impacts him, making him realize the impossibility of achieving immortality. Enkidu: "...everlasting life is not your destiny ... He has given you unexampled supremacy over the people...But do not abuse this power, deal justly with your servants in the palace..." (Sandars, 2001, p. 70). Enkidu enables him to remember his limits and boundaries as a human being. By the end of the epic, Gilgamesh accepts the reality of mortality, becoming a just and ordinary king who focuses on serving his people and awaiting his own death. "Gilgamesh is no longer a young, narcissistic aggressor, but an old, wise and humble ruler" (Pruyser and Luke, 1982, p. 90). Gilgamesh's journey shifts from a worldly and ostentatious quest to a profound spiritual exploration in which he reflects on life and death.

Following Enkidu's death, Gilgamesh comes to realize the futility of the mortal body, which is ensnared by deceptive illusions. The reality of death shocks and terrifies him, especially given his nature, which is driven by physical desires and ambitions. Plato argues that we should not grieve over death, as it leads the immortal soul to the Platonic realm of eternal happiness, provided it possesses good virtues. According to Plato, philosophers are the most admirable individuals because they dedicate themselves to the pursuit of knowledge.

As Masao and Dilworth argues: “Consequently, the philosopher, the lover of wisdom, must of course be one who does not fear death. If a man grieves and becomes afraid when facing death, he is not a philosopher who loves and pursues wisdom...” (1986, p. 115). Gilgamesh begins his odyssey as a youthful and vigorous individual, and he concludes his spiritual quest by acquiring wisdom and knowledge, which he finds to be far more treasured than desires, riches, reputation, and other material possessions. Gilgamesh represents every person focused on worldly concerns and leading a decadent life. Nevertheless, his story demonstrates that not physical pleasures, but wisdom can guide the humanity toward truth and happiness.

Eminent authors have touched upon the reciprocal effect between literature and mythology that is also underlined by Thomas Mann. Legendary characters and events play a significant role in his works. Mann advocates that mythology serves to invigorate and preserve the characteristics of past beliefs and practices, helping to create a connection to the future. Mann asserts: "Myth is the foundation of life; it is the timeless pattern, the pious formula, into which life flows when it reproduces its traits out of the unconscious" (Assmann, 2006, p. 167). The issue of myth is discussed by Mann but other remarkable modernist writers like James Joyce coined the "mythical method" that is to apprehend the “favorable impact of myths for past times:" Thus, like Mann, Joyce uses mythic parallels as a ' way of controlling, of ordering, of giving a shape and a significance to the immense panorama of futility and anarchy which is contemporary history"(Eliot, 1975, p. 177). In this way, not only Mann but also Joyce strives to rejuvenate fictitious customs by integrating them with contemporary life and craft.

Within this scope, *The Transposed Heads* by Thomas Mann examines an Indian legend through a philosophical lens. Mann employs sarcasm, parody, and clever language, complemented by detailed characterizations and lucid imagery. The story presents a love predicament and a companionship from a psychological perspective, focusing on two characters ostensibly mismatched friends: Nanda that is substantially imposing, and Shridaman that is portrayed as a refined and scholarly figure with a lofty attitude. Shridaman, a philosopher-like lover of wisdom, represents the highest caste, the Brahmins, which aligns with reason and wisdom, similar to Plato’s philosopher kings.

In contrast, Nanda belongs to a lower caste, associated with physical desires and zeal. In the story, Nanda and Shridaman both have crush on the same woman, Sita that shows interest for both men but eventually marries Shridaman. Sita, driven by her own sexual desires and lust, is dissatisfied because Shridaman’s wise mind cannot fulfill her physical needs. Shridaman’s body;

[...] was a body proper to serve as adjunct and appendage to a noble and knowledgeable headpiece that was of course head and front of the whole, whereas with the whole Nanda the body was, so to speak, the main thing, and the head merely a pleasing appendage. (Mann, 1959, p. 6)

She continues to pursue Nanda. Recognizing that neither he nor Sita is happy with the marriage, Shridaman sacrifices himself by beheading in devotion to the goddess Kali.

Grief-stricken and guilt-ridden, Nanda also beheads himself. Kali allows them to return to life, but with their heads placed on the mismatched bodies, creating a clash between soul and body. This raises the inquiry of Sita’s marital status: does she get married to Shridaman or Nanda? Which aspect is more defining—the body or the mind? Initially, one might expect Sita to be pleased with the head of Shridaman on the body of Nanda now that she admires Nanda's physique. Nevertheless, she becomes dissatisfied over time. Even though the head of Shridaman is now on Nanda’s charming body, Shridaman’s intuition, which governs his actions, does not take care of the body as well as Nanda did. This neglect deeply disappoints Sita.

Dichotomy Between Body and Soul/Mind in the Epic of Gilgamesh and Thomas...

In *The Transposed Heads*, a conflict arises between soul and body. Although both mind and body complement each other, the reason ultimately guides and determines how the body is used. As noted, Plato advocates for the primacy of the soul or mind in achieving contentment. Bliss that is solely tangible is not the real bliss as "...to obtain true happiness in this world, i.e., something more than mere sensual pleasure, man must first acquire virtue and wisdom" (Held, 1983, p. 139). According to Plato, sensibility and emotions are not reliable because they can deceive us, whereas intellect and intuition guide us to the reality and a virtuous life. Although Shridaman initially embodies the ideal philosopher, his love diminishes his rationality. This love ultimately leads to Shridaman's disgrace and both men's deaths; "Clear knowledge or pure thinking can only be attained by the pure soul uninfected by the corruption of the body" (Masao and Dilworth, 1986, p. 34). Unable to resolve the conflict between body and mind, the two friends end their lives, leaving Sita alone with a boy that embodies a mixture of both Shridaman and Nanda but retains Shridaman's intellectual qualities. Sita represents human nature in her insatiability and dissatisfaction with any situation. Her relentless pursuit of perfection and completeness highlights her failure to recognize that true perfection or completeness is unattainable.

Conclusion

Human nature has been a central theme in philosophical and intellectual discourse, encompassing traits such as pride, greed, lust, envy, and gluttony. While various perspectives address these characteristics, Plato's universal philosophy places reason at the core and critiques the reliance on earthly property and sensory experiences. Within this theoretical framework, Plato emphasizes the soul's predominant power over the body, arguing that while the body is part of the physical world, the mind is imperishable and can achieve everlasting life in the Platonic realm, where the Forms or Ideas exist in their true, permanent, and eternal state. To attain the joys of an everlasting and blissful life, human being ought to cultivate the mind with goodness like fairness, ethics, good will, and decency, rather than becoming enmeshed in the deceptive world of bodily senses. The soul is divided into three parts by Plato: the appetitive (physical desires), the spirited (dignity and reputation), and the rational (reason). By prioritizing wisdom and resisting the misleading physical desires and spirited impulses, one can acquire knowledge, which Plato considers the most valuable achievement, surpassing wealth, and fame. According to Plato, those who succeed in this pursuit and dedicate themselves to the search for the unique truth are the true philosophers. *The Epic of Gilgamesh* and *The Transposed Heads* have been analyzed comparatively through the lens of Plato's theory, reflecting a Western ideological perspective. In the epic, Gilgamesh, depicted as an unjustified and corrupt king, is driven by the lustful aspect of his soul. Throughout his journey, seeking fame, He gains enlightenment through the influence of Enkidu and other supporting figures. This journey, which begins with inexperience and immaturity, culminates in Gilgamesh's realization and acquisition of wisdom following the death of his friend and his futile quest for eternal youth. He ultimately values the profound wealth of proficiency and understanding gained from his odyssey over superficial temporary reputation and wealth. *The Epic of Gilgamesh* remains universally read and studied globally due to its exploration of universal human traits and frailties, offering reflections that resonate with readers across diverse contexts.

In *The Transposed Heads*, Shridaman and Nanda serve as interdependent figures akin to mind and body, reflecting themes similar to those in the Epic of Gilgamesh. Shridaman represents the intellectual or spiritual aspect, engaging with complex subjects such as astronomy and grammar, while Nanda symbolizes the physical or bodily side, valuing his own attractive appearance. After meeting and marrying Sita, Shridaman becomes

increasingly influenced by romantic desires, moving away from his rational mind. Plato explores the effects of love and its potential dangers at length in *Phaedo*. Sita, driven by lust, is unable to satisfy her desires with Shridaman, who lacks physical allure, and remains preoccupied with Nanda. The transposition of heads following Shridaman's sacrifice at Kali's temple fails to bring contentment, as Shridaman's intellect continues to dominate, causing Nanda's body to revert to its previous state of neglect. This tumultuous love triangle ultimately results in the deaths of the men. Their combined legacy is the boy named Andhaka that embodies both physical and intellectual attributes, with his wisdom prominently highlighted, emphasizing the primacy of the mind over the body. Thomas Mann examines the dynamics of soul and body through this myth, presenting it as a richly described Indian tale.

In conclusion, Plato's dichotomy of body and mind is applied to both an epic and an Indian myth in this analysis. Despite the differing characters and time periods, common traits among the characters are evident. The central question explored throughout this comparative study is if the soul or the body holds superiority. Plato clearly emphasizes the submission of the body to the mind. Similarly, *The Epic of Gilgamesh* demonstrates the triumph of philosophy and intellect acquired by the protagonist, which is passed down as an everlasting tribute to future generations. Shridaman and Nanda further validate the predominance of the mind or soul, as both men's head transposition does not alter the fundamental dynamics in *The Transposed Heads*. Although Shridaman inhabits Nanda's body, he does not maintain it as Nanda did, because Shridaman's actions are governed by his intellect. The philosophical mind is the decisive determinant and the foundation for attaining unique truth and enlightenment, which necessitates a purification from lustful and passionate compulsions. Wisdom ought to lead, protecting individuals from the deceptive and illusory nature of the senses, guiding them toward truth and the eternal Platonic heaven.

REFERENCES

- Eliot, T. S. (1975). *Ulysses, order and myth in selected prose of T.S. Eliot*. Faber & Faber.
- Hare, R. M. (1982). *Plato*. Oxford University Press.
- Mann, T. (1959). *The transposed heads: A legend of India*. Vintage Books.
- Nussbaum, M. C. (1994). *The therapy of desire: Theory and practice in Hellenistic ethics*. Princeton University Press.
- Pasnau, R. (2012). *Philosophy of mind and human nature*. In B. Davies & E. Stump (Eds.), *The Oxford handbook of Thomas Aquinas* (pp. 348-365). Oxford University Press.
- Plato. (1955). *The Republic* (D. Lee, Trans.). Penguin Books.
- Plato. (1974). *Plato's Republic* (G. M. A. Grube, Trans.). Hackett Publishing Company.
- Plato. (1993). *Phaedo* (D. Gallop, Trans.). Oxford University Press.
- Plato. (2003). *Phaedrus* (S. Scully, Trans.). Focus Publishing.
- Assmann, J. (2006). *Religion and cultural memory* (R. Livingstone, Trans.). Stanford University Press.
- Bussanich, J. (2005). The roots of Platonism and Vedanta: Comments on Thomas McEvilley. *International Journal of Hindu Studies*, 9(1/3), 1-20. <https://doi.org/10.2307/20106908>
- Denning-Bolle, S. J. (1987). Wisdom and dialogue in the ancient Near East. *Numen*, 34(2), 214–234. <https://doi.org/10.2307/3270085>
- Faden, G. (2011). No-self, Dogen, the Senika Doctrine, and Western views of soul. *Buddhist Christian Studies*, 31, 41-54. <https://doi.org/10.2307/41416529>

Dichotomy Between Body and Soul/Mind in the Epic of Gilgamesh and Thomas...

- Held, G. (1983). Parallels between the Gilgamesh epic and Plato's *Symposium*. *Journal of Near Eastern Studies*, 42(2), 133-141. <https://doi.org/10.2307/544172>
- Masao, A., & Dilworth, D. (1986). The problem of death in East and West: Immortality, eternal life, unbornness. *The Eastern Buddhist*, 19(2), 30-61. <https://doi.org/10.2307/44361756>
- Pruyser, P., & Luke, J. (1982). The *Epic of Gilgamesh*. *American Imago*, 39(2), 73-93. <https://doi.org/10.2307/26303754>
- Raine, K. (1994). India seen afar: What has India to give? *India International Centre Quarterly*, 21(4), 121-131. <https://doi.org/10.2307/23003851>
- Roochnik, D. (2003). *Beautiful city: The dialectical character of Plato's Republic*. Cornell University Press.
- Sandars, N. K. (1960). *The Epic of Gilgamesh*. Penguin Books.

THE DEVELOPMENT OF NIKO NIKOLADZE'S VIEWS ON THE NATIONAL ISSUE

ULUSAL SORUNLARA DAİR NİKO NİKOLADZE'NİN GÖRÜŞLERİNİN GELİŞİM SÜRECİ ÜZERİNE

РАЗВИТИЕ ВЗГЛЯДОВ НИКО НИКОЛАДЗЕ НА НАЦИОНАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ

Giga BASILADZE*

ABSTRACT

Niko Nikoladze (1843-1928) was a prominent Georgian thinker, journalist, and public figure who played a significant role in shaping the national discourse and socio-economic reforms of 19th-century Georgia. Emerging as a leader during the 1860s, he emphasized the importance of national identity, economic development, and modern education. In his early views, he argued that Georgia was not yet ready for independence and needed to focus on strengthening its intellectual and moral foundation through education and institutional reforms. However, he was a vocal critic of the Russian Empire's assimilation policies and advocated for the protection of Georgian culture and self-governance. By the 1890s, Nikoladze supported the idea of a federal arrangement within the Russian Empire, proposing that Georgia, Armenia, and Azerbaijan function as autonomous entities while cooperating for mutual progress. His vision of governance was inspired by the British constitutional monarchy, emphasizing democracy, self-governance, and legal reforms. Unlike other national movement leaders who prioritized full independence, Nikoladze promoted gradual and strategic reforms to ensure national progress. This study explores Nikoladze's ideas on national identity, education, economic development, and democratic governance. By analyzing his contributions, it sheds light on how his perspectives continue to influence the formation of modern Georgian civil society and statehood. His pragmatic approach and advocacy for intellectual and economic development remain relevant in contemporary discussions on nation-building and governance.

Keywords: Georgia, Nikoladze, national movement, national question, civil society.

* **ORCID:** [0009-0003-1831-0410](https://orcid.org/0009-0003-1831-0410), Doctor of History, Akaki Tsereteli State University Faculty of Humanities Department of History and Archaeology, g.basiladze1985@gmail.com

Kaynak Gösterim / Citation / Цитата: Basiladze, G. (2025). THE DEVELOPMENT OF NIKO NIKOLADZE'S VIEWS ON THE NATIONAL ISSUE. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* (65), 65-75. DOI: [10.17498/kdeniz.1639540](https://doi.org/10.17498/kdeniz.1639540)

The Development of Niko Nikoladze's Views on The National Issue

ÖZ

Niko Nikoladze (1843-1928), 19. yüzyıl Gürcistan'ında önemli bir düşünür ve halk figürü olarak, ulusal meseleler ve bağımsızlık hareketi üzerine önemli fikirler ortaya koymuştur. 1860'lı yıllardan itibaren, Gürcü toplumunun sosyo-ekonomik gelişimi ve siyasi bilincinin oluşumunda rol oynamış, ulusal kimliğin korunması ve modernleşme süreçlerine vurgu yapmıştır. Nikoladze, erken dönemde Gürcistan'ın bağımsızlığa hazır olmadığını savunarak, eğitim ve toplumsal reformların öncelikli olması gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte, Rus Çarlığı'nın asimilasyon politikalarına karşı eleştirel bir duruş sergilemiş ve Gürcistan'ın kültürel ve ekonomik olarak güçlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. 1890'lı yıllarda, Nikoladze ulusal bağımsızlık yerine federal bir yapı önererek Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'ın Rusya içinde özerk bölgeler olarak varlıklarını sürdürmesini savunmuştur. Onun ideal yönetim modeli, İngiliz tipi anayasal monarşiye dayalı, halkın katılımına açık bir yönetim sistemi idi. Nikoladze'nin görüşleri, dönemin diğer Gürcü düşünürleriyle karşılaştırıldığında, pragmatik ve aşamalı reformları öne çıkaran bir anlayışa dayanıyordu. Çalışma, Nikoladze'nin ulusal kimlik, eğitim, ekonomi ve demokratik yönetim konularındaki görüşlerini analiz ederek, modern Gürcistan'ın siyasi ve sosyal gelişimi için tarihi bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Gürcistan, Nikoladze, ulusal hareket, ulusal sorun, sivil toplum.

АННОТАЦИЯ

Нико Николадзе (1843-1928) был выдающимся грузинским мыслителем, публицистом и общественным деятелем, который сыграл важную роль в формировании национального дискурса и социально-экономических реформ в Грузии XIX века. В 1860-х годах он выступал за укрепление национального самосознания, развитие экономики и модернизацию образования. В своих ранних взглядах Николадзе считал, что Грузия еще не готова к независимости и должна сосредоточиться на образовании и институциональных реформах. Однако он был резким критиком политики ассимиляции Российской империи и настаивал на сохранении грузинской культуры и самоуправления. К 1890-м годам Николадзе поддерживал идею федеративного устройства в рамках Российской империи, предлагая, чтобы Грузия, Армения и Азербайджан функционировали как автономные образования, сотрудничая в интересах общего прогресса. Его видение государственного управления основывалось на принципах британской конституционной монархии, демократии и правовых реформ. В отличие от других лидеров национального движения, он выступал за постепенные и стратегические реформы для обеспечения национального прогресса. В данной работе рассматриваются идеи Николадзе о национальной идентичности, образовании, экономическом развитии и демократическом управлении. Анализ его наследия помогает понять, как его взгляды продолжают влиять на развитие современного грузинского общества и государственности. Его прагматический подход и стремление к интеллектуальному и экономическому развитию остаются актуальными в современных дискуссиях о построении нации и управлении государством.

Ключевые слова: Грузия, Николадзе, национальное движения, национальный вопрос, гражданское общество.

Introduction

The article brings to the forefront the issues of the ideological deadlock of the Georgian publicist and public figure, which were given less attention by Georgian Soviet historiography due to their incompatibility with the official ideology. The defining issues of

N. Nikoladze's national concept are freshly covered: his clearly negative attitude towards Russia's colonial policy, the exposure of the harmful consequences of this policy, and the fight against them to protect the national interests of the Georgian people. Discussion of social problems from a common national position, the struggle for local self-government as a prerequisite for future independence, a determining condition for national revival and all-round progress, and the consolidation of the entire nation around this goal, the Europeanization of the country, and cultural development.

Methods

When working on the article, we used the method of critical analysis of the existing journalistic, memoir, and scientific literature about Niko Nikoladze.

Results

1. In the 1860s, N. Nikoladze considered it premature to think about independence, as he considered Georgian society morally and mentally unprepared.
2. In his opinion, the Georgian people should have received an education as part of Russia and become familiar with the socio-political life of Russia or Europe.
3. On the national issue, N. Nikoladze preaches the unity of the country's different social strata, a joint struggle for a common goal.
4. It condemns the Russian Empire's policy of Russification and exploitation and preaches the social, economic, and political equality of the peoples within the empire.
5. Nikoladze prefers a constitutional monarchy among forms of government. He considers the study of European lifestyle, science and literature to be a prerequisite for the fight for independence.
6. In the 1890s, N. Nikoladze saw Georgia, Armenia, and Azerbaijan as federated entities within the Russian Empire.

Discussion

N. Nikoladze held a prominent place among the new generation of the 1860s. He was interested in the same tasks as other representatives of the “Tergdaleuli” generation. His interests concerned the state of public life in Georgia, its development, and future success. N. Nikoladze's entry into the professional arena coincided with the period of the collapse of the feudal system in Georgia. The abolition of serfdom brought about great changes in public life. The foundation was laid for new social relations, which led to the advancement of economic life. The foundation was laid for new social relations, which led to the advancement of economic life.

N. Nikoladze, as a representative of this renewed era, clearly saw the end of the old serfdom of Georgia, the emergence of new social classes, and the necessity of establishing new social relations. All of this was reflected in the development of its work program and the formation of a national concept. N. Nikoladze pays significant attention to the issue of national freedom in his thinking. However, it should be noted that, unlike other representatives of the Tergdale movement, this issue is of secondary importance to Nikoladze. (Emphasis added – G.B.) During the Soviet period, for obvious reasons, less attention was paid to N. Nikoladze's national ideals. Therefore, we will try to consistently address the issue.

According to V. Zambakhidze, “N. Nikoladze was the one from the sixties who brought socio-economic issues of vital importance for our country to the forefront in the Georgian national liberation movement” (Zambakhidze, 1957, s. 42). In his famous letter “The Liberation of Peasants in Georgia,” N. Nikoladze also refers to the national upsurge in

The Development of Niko Nikoladze's Views on The National Issue

the country at that time, precisely in connection with the discussion of the social issue

He expresses regret over the national upsurge of the 1860s, believing that the development of this idea could cause irreparable harm to the physical existence of the Georgian people. A Georgian publicist points to the possible use of force by the Tsarist Russian government: "The excess of national aspirations can lead Georgia to the slaughterhouse where Poland was recently skinned (meaning the punishment of the Poles who rebelled against Russia in 1863 — G.B.) and where the Circassians were completely drained of blood" (meaning the suppression of the Circassian uprising in the first half of the 1860s — G.B.) (Nikoladze, 1962, s.265). According to N. Nikoladze, in order the national independence struggle to be successful, Georgia must gain the protection of England and France. In such a case, Georgia will lose hope for the development of a just and rational social order for a long time. The country may gain from a political point of view if it is elevated to the level of the internal provinces of European countries, which is unlikely. European states (in this case England or France — GB) will immediately begin to colonize Georgia (ibid.).

Nikoladze finds it unacceptable to think about independence at this stage because he believes Georgian society is unprepared. He is concerned about the low level of moral and intellectual development of the people and society. Therefore, the fight for national freedom is premature. According to N. Nikoladze, the only form of state organization that can benefit Georgia is the communal distribution of land and all other property, as well as the communal organization of people's labor and state management. Such a system will benefit Georgia, since under its conditions, the full development of the well-being of the people will be possible. Nikoladze asks the question: "Under what conditions is it more convenient to realize our ideal — under the protection of Europe or under the protection of Russia?" He himself answers: "We think that since Georgia links its own fate with Russia... it will achieve the best arrangement of its situation sooner than if it had any European nation as an ally or protector" (ibid.).

N. Nikoladze explains the advantage of relations with Russia by the fact that the main principle of the best state and social order - community - is preserved only in Russia. In addition, the Georgian people have some experience of living together with Russia. Considering all of the above, he concludes: "This is why we think that it would not be a bad idea to put Georgia's national aspirations aside, and while waiting for the transformation of Russia itself, the Georgian people would become familiar with the basic principles of both Russian communal land ownership and the entire social order in general" (Nikoladze, 1962, s. 267). Such is N. Nikoladze's worldview on the issue of the struggle for national freedom. He believes that Georgia would be better off remaining under Russian protection, but at the same time, the Georgian people should demand from the government the implementation of communal land ownership and other social and political transformations. The Georgian people should become better acquainted with the social and political life of Russia or European countries, receive education, and so on.

N. Nikoladze's position on the issue of national freedom was different from the views of other representatives of the "Tergdaleuli" of the 1860s. According to M. Gaprindashvili, "only a bold thinker like Nikoladze could declare the national issue in Georgia to be a secondary issue" (Gaprindashvili, 1966, s.269). Among the sixties, Ilia Chavchavadze was a person who, unlike Nikoladze, was the first to bring the national issue to the forefront. Even in his "Traveler's Letters," he put forward the slogan of the struggle for national freedom — "Let us be our own people."

I. Chavchavadze called on Georgians to fight against Russian autocracy, But this struggle, in his opinion, must go through a series of stages that will at the same time prepare

the nation for an independent existence (Kikvidze, 1954, s. 319). Here, the positions of I. Chavchavadze and N. Nikoladze coincide, as both consider gaining independence to be a matter of the future (emphasis added — G.B.). I. Chavchavadze saw the abolition of serfdom as the preconditions for national self-awareness and revival. If the people were aware of their national identity, according to Ilia, they would be able to fight for political freedom. According to Chavchavadze, Russian rule brought the country the success that it was protected from invasions by external enemies, but the internal governance of the Georgian people was disrupted, its language was suppressed, and its national identity was undermined.

The leader of the "Tergdaleulians" preaches the unity of all strata of society in the struggle for national freedom. The struggle for independence would then be successful, if not just one rank, but all of them together — the entire Georgian people — were involved in this struggle. N. Nikoladze was of the same opinion, as we will clearly see below. Despite formally putting the national issue on the back burner, he actively fought against the oppression of the Georgian people. As a son and patriot of his country, he severely criticized the policy of Russification and exploitation of Georgia: "What should the government care about, developing or obscuring the nations united with Russia? The reproach that the name of Russia has become a concept of everything humiliated, insulted and bad among the local inhabitants, and therefore the demand to eradicate the local language, does not mean a terrible humiliation of Russia in the eyes of Europe?" (Nikoladze, 1962, s. 310).

Nikoladze accuses the Tsarist authorities of attempting to eradicate nationalities and compares their intentions to the "Mongol tendency": "You have exiled the Circassians from their native mountains (meaning the expulsion of the Circassians from their territories in 1864. G.B.) and now you are demanding the extermination of other nationalities... How does all this show the Mongol tendency, which thinks of building its glory on the destruction and ruins of others" (ibid.). For a Georgian publicist, as a defender of nationality, the position of the tsarist authorities that the Russians, who brought civilization to the Transcaucasus region, should be the masters, and the local inhabitants their slaves, is unacceptable.

In Mr. Niko's opinion, a government that takes control of a new people first introduces itself to these people through the effectiveness of its military force, and secondly, through the manner in which justice is administered, that is, by conducting fair, speedy trials and convictions. The Russian government, however, took a different approach in this regard: "The governance of the people, who yearned for peace and justice, began... The government imposed on them an endless procedure for conducting its affairs" (Nikoladze, 1962, s. 311-312). Local residents who came to the court to receive a certificate heard the same answer: come tomorrow, ask tomorrow, which sometimes lasted for years. Even under the new administration, bribery was a real means of achieving justice. All this led to the population's disappointment in the moral superiority of the Russian government. The local population looked with hope at the Russian army, believing that their military intervention would bring peace to the country. However, when they got to know the life of the Russian soldier better, they were disappointed. As Nikoladze noted, "not a single poor local resident would want to be a soldier... and now it would be enough to announce a call for new recruits in the Caucasus to cause unrest there."

Thus, the situation in Georgia and Transcaucasia by 1865 was caused by the fact that tsarism failed to charm the local population with either justice or the attractiveness of its military glory. "The local inhabitants do not say that the Mongols and Persians are better than the Russians, but they do not hide that the Russians are not better than the local inhabitants and that therefore the Russians should not be given an advantage in Transcaucasia to the detriment of the local inhabitants," writes N. Nikoladze. (ibid.: 312). He points out to the government the mistakes that have led to people becoming disillusioned and distrustful of

The Development of Niko Nikoladze's Views on The National Issue

them. N. Nikoladze finds the policy of promoting the superiority of the Russian ethnic group in the state unacceptable. It is acceptable and desirable for him that each ethnic group within the empire be equal and have equal rights in social, economic, and political terms. That is why he advises the government: "Direct your mind not to oppress the people, but to contribute in every way to their well-being, and then, believe me, you will be able to gain the sympathy of public opinion... Less politics and more heart - this is the motto that it would be good for you to follow in governing the people. Especially the people of Transcaucasia" (Nikoladze, 1962, s. 314). This is how N. Nikoladze criticizes the policy of Russification and exploitation of Tsarist Russia in Georgia and Transcaucasia.

The Great Georgian also touches on the issue of different forms of governance. For him, the Tsar's Russia's absolute monarchical form of government is unacceptable. N. Nikoladze prefers a constitutional monarchy because he believes that under such a system of government... "The state does not govern the country, it is governed by the people themselves, i.e. by representatives of the people, who have the right to enact laws" (Nikoladze, 1962, s. 372). He considers the constitutional monarchy of England to be an example of such government, because "it is representative of a true constitution and self-government of the people" (ibid.).

Under such a system of government, legislative power is in the hands of parliament, executive power is in the hands of ministers, and judicial power is in the hands of judges. According to the constitution, the king is considered the ruler of the country, but in reality, the country is governed by a parliament, which is elected by the country's population. According to N. Nikoladze, "the basis of England's constitutional monarchy is the self-government of the people" (ibid.: 379). Here, each city and district is governed by its own residents, without any government intervention. The districts and cities manage their own internal affairs and do not ask anything of the central government.

N. Nikoladze likes the freedom of the press and speech and the concept of the rule of law in England: "In England there is complete freedom of the press and speech... The personal freedom of an Englishman is based on the law, by virtue of which no one can be arrested unless there is a warrant from a judge (i.e. a judge — G. B.)" (ibid.). The principles of governance of the constitutional monarchy existing in England coincide with Nikoladze's vision of the political and cultural development of the peoples of the Russian Empire. It is desirable for him that the peoples included in the Russian Empire be granted autonomous rights, and that local self-governments and communes be introduced in large cities and towns, which will resolve their own internal affairs. That is why N. Nikoladze gives preference to constitutional monarchical rule.

N. Nikoladze dedicated his famous letter "Love and Service to the Fatherland" in 1880 to the topic of patriotism and love for the homeland (Nikoladze, 1985, s. 302-339). The author positively evaluates the national movement that began in Georgia twenty years ago and happily notes that "the Georgian people have already developed a sense of community, a feeling that makes us realize that our country lacks many things, that we have many common needs" (ibid.).

N. Nikoladze considers the current situation of the Georgian people to be a phenomenon characteristic of all countries. In his opinion, it is not only in our country that forgetting one's own ethnicity and then strengthening public feeling, love for the homeland has occurred. There is no people on earth who have not gone through this situation, who have not lived under the influence of some other people and who have not finally remembered their ethnicity. N. Nikoladze tries to explain the reasons for the decline of our country. In his opinion, the country's technical backwardness and the underdevelopment of scientific thought have put the country on the path of decline. The innovations in armaments allowed

our enemies to use new cannons to destroy Georgian fortresses in Kartli and Imereti. The Tatars could get such cannons in Europe, while... "We did not even know if such a machine existed anywhere..." (ibid.: 324). Therefore, the minds of Georgians have been humbled by foreign craftsmanship, scientific knowledge, and development. The people lost faith in themselves, and the foreign world turned into some kind of supreme creation in their eyes. This is how Russia appeared to the Georgian people, and they found themselves under its rule.

He considers the study of European lifestyle, science, education, and writing to be essential for the development and advancement of Georgian society: "Is it really possible to be better than someone else if we don't get to know that other person?... If we don't study someone else's writing, if we don't acquire someone else's science, if we don't inherit someone else's experience..." (Nikoladze, 1962, s. 325). People are strong and happy when all their power is equipped with the weapons of modern science, used and acted in their favor. Niko finds unacceptable a society in which one part wastes its strength in inaction, while the other part tries to survive both for itself and for the firstborn of society through selfless work. In his opinion, in such a case, division and discord arise in society, unity is lost, and people are divided into two hostile camps. N. Nikoladze considers the elimination of such shortcomings in society to be the primary duty of patriotism: "The first duty of anyone who loves our homeland is to reduce this inequality, this division, so that later this unjust and senseless waste of people's strength and labor can be completely eradicated from us" (ibid.:329). In his opinion, people will become stronger, become brothers, and form one fraternal family when they will no longer have any different ranks, when they will all unite their labor and distribute it in such a way that the labor of each will facilitate the labor of the others, not complicate it.

Thus, N. Nikoladze preaches the unity of different social strata in society, the joining of forces and joint work. He considers any confrontation, except for the intellectual one, to be destructive for the development of the country. In such a case, there will be a clash of views between different parts of society. Each side will try to present the issue better with different arguments, to explain it in a way that is understandable to the people. Such a struggle will benefit the people first of all, because this or that issue will become clearer, the path that the people should take will become clear: "Let us fight among ourselves, let us oppose one opinion to another. Let us try to make the people participate in this struggle and the movement of reason, and then, if we truly love our homeland, if we consider its good to be greater than private self-interest, let us uphold all the decisions that the majority has made" (ibid.:332). Nikoladze considers discipline, the directing of people's labor and strength towards a single goal, to be a necessary element in public life. In such a case, labor becomes easier for everyone and the fruits of labor increase for everyone: "The unity of intelligent labor, the discipline of the ranks, consists in the fact that whatever strength and ability they have, they should all be directed to labor in one go, so that nothing of this strength or this ability is lost..."

Mr. Niko finds it unacceptable that so-called "blind discipline" exists in Georgia, when an entire region, village, or valley follows one man, a local elder or leader. In his opinion, this is not just a part of Georgian youth. They have realized the futility of blind obedience, but at the same time they only believe in themselves and no longer obey anyone. Therefore, the minds of the youth are scattered. They do not have the same outlook and unity. The power of new science has not yet captured their minds, has not explained to them what is useful, what is necessary to unite the mind or physical strength and direct it towards one goal: "If our young people had studied and become familiar with social science, they would have the same opinion and view on most of our social questions..." (ibid.:335). In the life of

The Development of Niko Nikoladze's Views on The National Issue

youth, wise and necessary discipline, according to Nikoladze, will be established only when our leaders forget about blind obedience and, through the power of their minds and the purity of their purpose, win over the blind minds of youth. According to the author, the Georgian people deserve to have their leaders (meaning the leaders of the national movement of that period – G.B.) handle their affairs in the same way that the affairs of all good people in the world are handled. People deserve to be developed, to be trained to think, to be healed with their own hands, to be taught to walk on their own knees. And all this is possible only through obvious, visible work. Nikoladze gives Georgian youth and society his own explanation of love and service to the fatherland: "If we truly love our homeland and want to serve it, we must strengthen it, both materially — by establishing a just economic system, and morally — by improving its mind and knowledge. We must instill in it the hope that we ourselves have, we must turn our faces towards the future that we believe in, we must set it on the path that has strengthened and made all other peoples happy... Let us rely on our strength alone, let us work on our own strengthening and education. Then our people will have many friends and helpers" (Nikoladze, 1985, s. 338). Such is Nikoladze's vision of "love and service to the fatherland." European education, the unity of society, freedom from blind obedience, wise and necessary discipline in the life of youth, the full realization of one's own abilities and self-belief - these are the means that, in Nikoladze's opinion, will lead to the strengthening and progress of society and the country. Anyone who is a patriot of his country should be engaged in precisely these activities. N. Nikoladze also offers us an interesting prediction regarding the future of Georgia. In his opinion, in just twenty years, our country or its neighboring countries will become the arena of the global battle between East and West. This will make the Georgians' help necessary for Russia: "...then the help of our people will be necessary and appreciated for Russia... Happy will be the people who will meet the first shards of this battle ready, who will then have true unity and wise discipline" (ibid.:339).

In the 1890s, N. Nikoladze saw the creation of a federation as the only possible solution to the national issue. This is confirmed by Nikoladze's letter published in the newspaper "Moambe" in 1895 under the title "Domestic Review." - Batumi Elections." The author points out that people of many nationalities live in the Caucasus, but the most advanced of them are Georgians, Armenians and Azerbaijanis. Since history has obliged them to live in one area, to be neighbors, the economic, cultural and political interests of these nations require that they live in brotherly love and help each other in every way. As he notes, historical experience has proven, through the example of Switzerland, that the elimination of constant strife and hostility between nations is possible only through the introduction of a federation. According to Nikoladze, the territory of Switzerland was mainly inhabited by French, Germans and Italians. There was constant hostility and struggle between them, but the introduction of the federation replaced the hostile situation with a kind and fraternal attitude. "Here is what the good attitude turned out to have," wrote N. Nikoladze, "the order and legislation of the country: Not only did it fraternize enemies and turn them into brothers, it even made them forget their own lineage and created one new nationality from three hostile, everywhere fighting each other peoples. What brought about this miracle, this strength, this goodness? That absolutely immutable principle, which in science is called the federal principle and which we translate as follows: "I too will be and you too will be" (Moambe, 1895, s. 166).

In Nikoladze's opinion, a federal arrangement does not eliminate national borders. He defines federation as follows: "Neighbors define and separate each other's property and rights with strong fences or conditions. Each is the complete master of his own house and yard; his neighbor is not subject to his orders... They build a high, impassable fence between them, so that each man is the complete lord of his own yard, completely protected from the

encroachment of others, but in every common matter and need, everyone is an equal participant... This simple principle has become such a cement that even the edifice built from it could not be completely destroyed by its opponents, such as Napoleon the Great, Garibaldi, and Bismarck... The situation in the Caucasus requires the use of this cement" (Moambe newspaper, 1895, s. 167). As we can see, N. Nikoladze demands granting the rights of autonomous self-government to the three Transcaucasian nations within the Russian Empire: Georgians, Armenians, and Azerbaijanis, and organizing them on federal principles. Each nation should have full self-government within its own territory, but at the same time, all nations should participate equally in resolving political issues important to the Russian Empire.

N. Nikoladze likes politicians and national leaders who will lead their nation and people to victory without shedding blood. In his letter "Kosztó and Deák", he clearly presents the ideal of a leader of the people that he himself dreamed of. This letter concerns the different methods of the struggle for freedom against the Austrian Empire by two political leaders of the Hungarian people, Lajos Kossuth and Franz Deák. Lajos Kossuth was a prominent statesman and public figure of the Hungarian people. He dedicated his entire life to the freedom of the Hungarians. But he wanted to achieve this freedom through arms, struggle, and bloodshed. He fought, but was defeated and the great sacrifices did not bring any positive results. The rebellious Hungary could not defeat Austria and escape from the Habsburg rule. Kossuth himself was forced to leave his homeland and seek refuge abroad.

Kossuth was opposed by another prominent state and public figure in Hungary, Franz Deák. He took a completely opposite path and did not share Kossuth's views in principle. N. Nikoladze describes Deák's path and aspirations as follows: "... Deák and his party firmly defended the unity of Hungary with the Habsburgs and preached that we must always be faithful to our old union. Sooner or later our truth will be revealed, the Habsburgs will come to their senses and give us ours. Our truth lies in the fact that we should have law and government in our own language, have our own army and finances, our own elected legislation, parliament and ministry. Our king should be crowned in our capital city, Pest — with the crown of St. Stephen. We will certainly deserve all this sooner or later if we do not abandon our truth and seek to restore our rights in a legal way, only through laws." (Georgian Writing, 1997, s. 198-199). N. Nikoladze likes Deaki's work because his peaceful, patient, and reasonable policy has achieved its goal. In 1867, Hungary received everything that Deák and his party demanded and that Kossuth could not achieve through struggle and bloodshed. Thus, through his wise and deliberate policy, Franz Deák gained for Hungary a wide autonomy, which fully satisfied Nikoladze's vision of a federal structure for Georgia.

N. Nikoladze defended the principles of a federal arrangement of Georgia within the Russian state with broad autonomous rights at the beginning of the 20th century. This time too, he emphasized the need and necessity of union with Russia. N. Nikoladze was a realist and saw clearly Russia's military strength, vast territory, natural resources, the fearless and loyal attitude of Georgians towards Russia, and thought that first the Georgian nation should be strengthened from within, organized, and multiplied, economically revived with Russian resources, and receive real self-government and autonomy. If something were to happen peacefully in the direction of Georgia's freedom, thanks to historical shifts, then the Georgian people could benefit from this gift. Nikoladze believed that Georgia could never free itself from the clutches of Russia on its own, so full independence was seen as a distant prospect. He realistically looked at the attitude of Europeans towards Georgia, who considered us a second-class people. Therefore, he concluded that "Georgia's fate would be better off if it were aligned with present-day Russia than if it were under the protection of any other European nation. The Ottoman Empire or Persia are not even worth mentioning

The Development of Niko Nikoladze's Views on The National Issue

here. Not a single intelligent person in Georgia thinks about them” (Georgian Writing, 1997, s. 304).

N. Nikoladze has thoroughly analyzed the foreign policy of Georgian kings in the Middle Ages, their relations with Europe and Russia. He considers the orientation towards Russia to be a forced but only right step. In 1913, Nikoladze wrote: “The country’s politics, as the real forces of its nature, are shaped not by the will of man, the people, but by the geographical position of this country. Politics is not a new fashionable hat, the change of which hangs on our shoulders, it is as traditional, unchanging, ancestral treasure as language, nationality, and religion. As long as the strait leading from the Black Sea is in the hands of the Ottomans, as long as Ottomans and Persia bind us to the south, Lek and Tatars to the east, and Russia to the north, no matter how much we wander, we cannot deviate from the policy chosen by the greatest heroes of Georgia, after many trials, searches, and sacrifices. If it were possible in a better way, would they have hidden themselves? Were they less eager than we, as it were, for independence, did they love their own crown less than we do? Their path to seek was not as closed as ours, and they had the full right to hold in their hands whomever they wished to deal with, to form an alliance. Their ambassadors, as ordered, traveled the entire country, leaving no kingdom with which they did not negotiate, with whom they did not try to approach with the request of saving Georgia. Before they took the final step, ... they tried every means, used every measure; they even promised to change their faith to the Pope and Frederick the Great. One cannot read the description of these three centuries in the chronicles without tears... Until the place of the Ottomans or the Persians is taken by some other race or kingdom, there will be no other policy for Georgia than that which was forcibly guided by the most senseless masters of Georgia: Alexander of Kakheti, Alexander of Imereti, Vakhtang the Lawgiver, King Teimuraz, Solomon the Great, and Erekle the Great. The force and necessity that broke these Pompous personalities still exists today; we cannot interfere with it either” (Georgian Writing, 1997, s. 305).

We have deliberately included this extensive excerpt from Nikoladze's pamphlet, published in 1913, entitled "On My Politics." It clearly conveys the author's political credo and worldview of that period. N. Nikoladze was always faithful to his principles, but when it came to Georgia, he could abandon his principles. This is exactly what he did on May 26, 1918, when he forgot the necessity of union with Russia and played an active role in the declaration of independence of the Republic of Georgia and later in its political and economic construction.

REFERENCES

- Abzianidze, G. (1959). *Niko Nikoladze, narkvevebi XIX saukunis kartuli sazogadoebrivi azrovnebis istoriidan*. Tbilisi.
- Baqanidze, O. (1958). *Gleb Uspenski da Niko Nikoladze*. TSU-s shromebi, (69).
- Bakhtadze, V. (1958). *Niko Nikoladzis socialur-ekonomikuri shekheduleba*. Tbilisi.
- Bedianishvili, A. (1958). *Niko Nikoladze da Tbilisis sakalako tvitmmartveloba*. *Mnatobi*, (12). Tbilisi.
- Botcvadze, I. (1960). *Isev dasebis shesakheb*. TSU-s shromebi, (93). Tbilisi.
- Gamezardashvili, D. (1983). *Niko Nikoladze*. Tbilisi.
- Gafrindashvili, M. (1966). *Kartuli ganmanatlebloba*. Tbilisi.
- Gachechiladze, R. (2008). *Chemi XX saukune* (Vol. 1). Tbilisi.
- Gorgiladze, L. (1961). *Kartuli sazogadoebrivi azrovnebis istoria, marksizmis gavrcelba Sakartveloshi*. Tbilisi.
- Gazeti Moambe. (1895). *Shinauri mimokhilva. Batumis archevnebi* (No. 5, pp. 2-3). Tbilisi.
- Zambakhidze, V. (1957). *Niko Nikoladzis pedagogiuri ideebi*. Tbilisi.

- Kikvidze, A. (1954). *Sakartvelos istoria* (Vol. 2). Tbilisi.
- Nikoladze, N. (1962a). *Mtavroba da akhali taoba. Tkhzulebani* (Vol. 1). Tbilisi.
- Nikoladze, N. (1962b). *Glekhta gantavisufleba Sakartveloshi* (Vol. 1). Tbilisi.
- Nikoladze, N. (1962c). *Mokle gankhilva mmartvelobis skhvadaskhva formebis* (Vol. 1). Tbilisi.
- Nikoladze, N. (1985). *Kalakis tavis archevnebi. Tkhzulebani* (Vol. 7). Tbilisi.
- Fockhverashvili, N., & Cockolauri, A. (1993). *Erovnul-ganmantavisuflebeli modzraoba da sazogadoebriv-politikuri mimdinareobebi XIX saukunis meore nakhevarshi*. Tbilisi.
- Kartuli Mcerloba. (1997). *T. 14*. Tbilisi.
- Shubitidze, V. (2013). *Niko Nikoladze – Kaci Sakelmcifo*. Tbilisi.

ŞANLIURFA SİVEREK'TEN ELE GEÇEN KAYA RESİMLERİ

ROCK PAINTINGS RECOVERED FROM ŞANLIURFA SİVEREK

НАСКАЛЬНЫЕ ИЗОБРАЖЕНИЯ, ИЗЪЯТЫЕ В РАЙОНЕ ШАНЛЫУРФА СІВЕРЕК

Gül GÜLER*
Bahattin ÇELİK**

ÖZ

Tarihin erken dönemlerinden itibaren kaya resimleri; kaya bloğu, kaya altı sığınakları veya mağara içinde bulunan yüzeylere kazıma, çizme, dövme tekniği veya aşı boyası kullanılarak yapılmışlardır. Kaya resimleri, kaya bloklarının üstüne yapılan motif, figür, yazı ve damgalar şeklinde olurlar. Kaya resimleri tarihsel dönemlerde yaşamış toplulukların yapmış oldukları sanat eserleridir. Çoğunlukla bu tarz kaya resimlerini yapmalarının sebebi ritüel amaçlı olup genellikle de çevrelerinde gördükleri hayvanları veya olayları tasvir ettikleri görülmektedir. Bundan dolayı çok büyük bir öneme sahip olan kaya resimleri, eski toplumların sosyokültürel özelliklerini yansıtmaları açısından paha biçilemez eserlerdir. Şanlıurfa İli Siverek İlçesinin Aliyunus (Tog/Tok) köyünde ele geçen kaya resimleri bugüne kadar bölgede ele geçmiş olan diğer kaya resimlerine göre farklılıklar göstermektedir. Avlanma sahnesini tasvir etmiş olması bakımından diğer kaya resimleri ile her ne kadar benzerlikler gösterse de dönem olarak daha geç döneme ait olması ve figürlerin yapılış tarzındaki bazı farklılıklar göstermesi açısından ünik bir eser özelliği taşımaktadır. Kaya resmi içinde yer alan iki adet haç motifi sayesinde Erken Bizans dönemine (M.S. 5-7. yüzyıl) ait olduğu düşünülen bu resimler, dövme tekniğiyle düz bir kalker kayalık zemin üzerine yapılmışlardır. Kaya resimlerinde yabani hayvanları avlamak için kement kullanımı söz konusudur. Figürlerin cepheden tasvir edilmiş şekilleri dönemin özelliklerine uygun olarak yapılmıştır. Kaya resimlerinde anlatılmak istenen şey bir av sahnesi olmakla birlikte ritüel amaçlı da yapılmış olabileceğine dair bazı izler de taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Kaya Resimleri, Şanlıurfa, Siverek, Aliyunus, Toğ, Bizans Dönemi

ABSTRACT

Since the early periods of history, rock paintings have been made on the surfaces of rock blocks, rock shelters or caves by engraving, drawing, tattooing techniques or ochre. Rock

* ORCID: [0000-0002-7118-6469](https://orcid.org/0000-0002-7118-6469), Doç. Dr. Harran Üniversitesi, gulguler@harran.edu.tr

** ORCID: [0000-0003-2630-3379](https://orcid.org/0000-0003-2630-3379), Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, bcelik@aybu.edu.tr

Kaynak Gösterim / Citation / Цитата: Güler, G., & Çelik, B. (2025). ŞANLIURFA SİVEREK'TEN ELE GEÇEN KAYA RESİMLERİ. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* (65), 76-83. DOI: [10.17498/kdeniz.1647505](https://doi.org/10.17498/kdeniz.1647505)

ŞANLIURFA SİVEREK'TEN ELE GEÇEN KAYA RESİMLERİ

paintings are in the form of motifs, figures, writings and stamps on rock blocks. Rock paintings are works of art made by communities that lived in historical periods. The reason why they mostly make such rock paintings is for ritual purposes and it is generally seen that they depict the animals or events they see around them. Therefore, rock paintings, which are of great importance, are priceless works in terms of reflecting the sociocultural characteristics of ancient societies. The rock paintings found in the village of Aliyunus (Tog/Tok) in Siverek District of Şanlıurfa Province differ from other rock paintings found in the region to date. Although it shows similarities with other rock paintings in terms of depicting a hunting scene, it is a unique work in terms of belonging to a later period and showing some differences in the way the figures are made. These paintings, which are thought to belong to the Early Byzantine period (5th-7th century A.D.) thanks to the two cross motifs in the rock painting, were made on a flat limestone rocky ground with the forging technique. The rock paintings depict the use of lassos to hunt wild animals. The way the figures are depicted from the front is characteristic of the period. Although what is intended to be described in the rock paintings is a hunting scene, there are also some traces that it may have been made for ritual purposes. **Keywords:** Rock Paintings, Sanliurfa, Siverek, Aliyunus, Toğ, Byzantine Period.

АННОТАЦИЯ

С ранних периодов истории наскальные рисунки создавались на поверхностях скальных блоков, скальных убежищ или пещер с помощью гравировки, рисунка, техники татуировки или охры. Наскальные рисунки представлены в виде мотивов, фигур, надписей и штампов на скальных блоках. Наскальные рисунки - это произведения искусства, созданные сообществами, жившими в исторические периоды. Наскальные рисунки создаются в основном в ритуальных целях, и, как правило, на них изображаются животные или события, которые они видят вокруг себя. Поэтому наскальные рисунки, имеющие огромное значение, являются бесценными произведениями, отражающими социокультурные особенности древних обществ. Наскальные рисунки, найденные в деревне Алиюнус (Тог/Ток) в районе Сиверек провинции Шанлыурфа, отличаются от других наскальных рисунков, найденных в этом регионе на сегодняшний день. Несмотря на сходство с другими наскальными рисунками, изображающими сцену охоты, это уникальная работа, относящаяся к более позднему периоду и демонстрирующая некоторые отличия в способе изготовления фигур. Эти картины, которые, как считается, относятся к ранневизантийскому периоду (5-7 век н.э.) благодаря двум мотивам креста в наскальной живописи, были выполнены на плоской известняковой скале с помощью техники ковки. Наскальные рисунки изображают использование лассо для охоты на диких животных. То, как фигуры изображены спереди, характерно для этого периода. Хотя то, что предполагается описать в наскальных рисунках, - это сцена охоты, есть также некоторые следы того, что они могли быть сделаны в ритуальных целях.

Ключевые слова: Наскальные рисунки, Санлиурфа, Сиверек, Алиюнус, Тог, Византийский период

GİRİŞ

Şanlıurfa İli Siverek İlçesinin 60 km güneyinde bulunan Aliyunus (Tog/Tok) köyünün 1 km kuzeyinde bir kaya zemin üzerinde kaya resimlerine rastlanmıştır (Şekil 1). Kaya Şekilleri, köyün kuzeyinde düz bir tarlanın kenarında yer almaktadır (Şekil 2). Bu alandaki kaya Şekilleri yaklaşık 5m²'lik bir alanı kaplamaktadır. Daha çok avlanma ile ilgili bir sahne tasvir edilmiştir. Bu çalışmada sadece avlanma sahnesinin tasvir edildiği kaya zemini incelenecek olup bunların analizleri ve tarihlendirmeleri yapılacaktır.

Avlanma sahnesi, Aliyunus köyünün kuzeyindeki zemini kaya olan bir tepede yer almakta ve sahne üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde bir geyik figürü diğer sahnelerden bağımsız olarak tasvir edilmiştir. Diğer bir bölümde iki erkek figürü ayakta ve yanlarında yine geyik ve kuşlarla birlikte tasvir edilmiş bir sahne vardır. Son sahnede de bağımsız olarak yapılmış iki kuş ve yanlarında bir insan figürü karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca iki adet Doğu Süryani Haçı tarzında yapılmış haç motifleri de bu zemine işlenmiştir. Bundan başka çevirisi yapılmakta olan ve ayrı yerlerde bulunan birer satırlık Süryanice yazıt da bu alanda yer almaktadır. Söz konusu haç motifleri stillerine bakılarak Geç Antik döneme ait olduğu düşünülmektedir.

Geyik Figürlü Sahne

Kazıma tekniği ile yapılmış olan geyik figürü diğer sahnelerden bağımsız olarak kaya zeminde yer almaktadır (Şekil 3). Geyik figürüne bakıldığında, dörder çıkıntısı olan iki boynuzu, boynu, gövdesi, kuyruğu ve ayakları belirgin bir biçimde tasvir edilmiştir. Baş kısmı ve kulakları ise tek bir çizgi ile belirtilmektedir. Geyiğin gövde ve baş kısımları orantılı bir şekilde yapılmış, ayak bölümünde arkadaki ikisi kalın bir şekilde, diğer öndeki ikisi ise tek çizgi halinde yapılmışlardır. Kuyruk bölümünün aşağı eğik ve kısa yapıldığı ve son olarak gövdesinin ortasında paralel bir çizginin yapılmış olduğu görülmektedir. Gövde kısımları ise bacaklara göre nispeten daha kalın bir şekilde yapılmıştır. Genel olarak bakıldığında bu geyik figürünün bir av sahnesi ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür.

İki Kuş ve Bir İnsan Figürlü Sahne

İki kuş ve bir insan figürlü bu sahnede, iki kuş figürü bir çizgi ile belirtilmiş muhtemelen kuş yakalama fakına benzer bir mekanizmanın üzerinde tasvir edilmektedirler (Şekil 4). Kuşlara bakıldığında, kanat çırpışlarından sanki bu kuşların tuzaktan kurtulmaya çalıştıkları anlatılmak istenmiştir. Tam olarak bitirilememiş olan sahnenin gerisinde kolları olmayan bir insan figürü de yer almaktadır. Bu figüre bakıldığında bacaklarını kapatmayan tek parça bir elbise giydiği, bel kısmının bir kemer ile kuşandığı ve baş kısmının ise adeta bir hale şeklinde yapıldığı görülmektedir. Ancak hale motiflerinde olmayan ve hale içinde yer alan kısa diyagonal çizgilerin varlığı, bunların hale motifinden daha çok saç olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Genel olarak bakıldığında, iki kuş ve bir insan figürlü bu sahnenin tamamlanmamış bir av sahnesi olduğu düşünülmektedir.

İki İnsan ve Geyik Figürlü Avlama Sahnesi

Bu sahnede; iki insan ve üç kuş figürü, içinde artı işareti olan bir panel, içi boş bir daire, eğri yapılmış bir artı işareti ve uçları kıvrık bir haç motifi yer almaktadır (Şekil 5 ve Şekil 6). Geyik figürlü sahnenin yanında bulunan bu sahne kaya resminin olduğu alandaki en büyük sahnedir. Figür ve motiflerin tümü kazıma tekniği ile yapılmıştır. İnsan figürlerine bakıldığında, birinin elinde kemente benzeyen bir iple geyiği boynundan yakalamış olduğu tasvir edilmektedir. Diğer insan figüründe ise elinde yine kemente benzer bir iple tasvir edildiği görülmektedir. Her iki insan figürü, ayakta ve belleri kemerle bağlı tek parça bir elbise giymiş şekilde tasvir edilmişlerdir. Baş kısımları da diğer figürde olduğu gibi benzer şekilde belirtilmiştir. Kuş figürlerine bakıldığında, iki kuş figürünün kanatlı olduğu ve diğer kuş figürünün de kanatları ve başı olmadığı görülmektedir. Geyiklere bakıldığında ise her iki geyik figürünün diğer geyik figürü ile benzer şekilde yapıldığı ancak tek farkın bu iki geyik figürünün boyunlarında birer ip olduğu görülmektedir. Haç motifi dışında diğer motiflerin ne amaçla yapıldığı bilinmemektedir. Genel olarak bakıldığında bu sahnenin de bir av sahnesi olduğu anlaşılmaktadır.

ŞANLIURFA SİVEREK'TEN ELE GEÇEN KAYA RESİMLERİ

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Geç Antik döneme ait Şanlıurfa'da ilk kez tespit edilmiş olan bu kaya Şekilleri, bölgede kireçtaşı kaya zemini üzerinde bu tarzda hayvan ve insan figürlerinin yer aldığı sahnelerin olabileceğini göstermektedir. Özellikle Şanlıurfa bölgesinde yoğun bulunan bu tarz kireçtaşı kaya zeminlerin üzerinde bu tarz av sahnelerin yapılmış olması aynı zamanda bölgenin bir av sahası olacağına da işaret etmektedir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde dağlık coğrafya yoğun olarak bulunmaktadır. Bölge, dağların üzerinde bulunan geniş platolara ve dağlardan ovalara inen birçok akarsuya da sahiptir. Arazi ve iklim şartları da dikkate alındığında bölgenin daha çok göçebe kültürlerle uygun olduğu görülmektedir. Göçebe kültürler genel olarak sürekli konargöçer olduklarından yaşadıkları alanlarda birçok maddi kalıntılar bırakırlar. Bu maddi kalıntılar arasında da en önemli eserler kaya şekilleridir. Bölgede yapılan arkeolojik yüzey araştırmalarda bu tarz kaya Şekillerine bol miktarda rastlanmıştır.

Şanlıurfa'nın Siverek ilçesi Aliyunus köyünde tespit edilmiş olan bu kaya Şekilleri geç antik döneme ait olup bölgede erken dönemlere ait benzer av sahnelerini tasvir eden başka kaya Şekilleri de bulunmaktadır. Viranşehir ilçesi Sertler köyünde (Çelik, 2023, ss. 57-60), Hakkâri Gevaruk Vadisinde, Cilo ve Sat Dağları bölgesinde (Freh & Uyanık 1957:619-625; Uyanık 1974), Kars ili Azat köyü Borluk Vadisinde (Özgül ve Bingöl 2021: 499-502), Tırşin Yaylası Kahnı Işkir Mevkide yer alan kaya Şekillerinde (Uyanık 1968: 93-103; Özdoğan 2019; Tümer 2017: tablo 8) yer alan geyik figürleri ile benzerlikler gösterdiği görülür. Genel olarak av sahneleri, geyik gibi boynuzlu hayvan figürleri Yakınoğu kaya Şekillerinde Tunç Çağı'ndan başlayıp Demir Çağı'na kadar olan bir zaman dilimi içerisine tarihlendirilirler (Anati, 1968, s. 35). Geç Antik döneme ait Aliyunus köyünde ele geçen av sahnelerindeki hayvan figürleri, günümüze daha yakın bir zaman diliminde dahi geyik gibi hayvanların 1400 yıl önce de var olduğunu göstermektedir.

İki insan ve geyik figürlerinin bulunduğu avlanma sahnesinde ve kaya zemininin başka bir yerinde bağımsız olarak yapılmış bir alanda yer alan iki haç motifinin Doğu Süryani Haç tarzında yapıldığı görülmektedir (Şekil 7). Ayrıca çevirisi yapılmakta olan ve kaya zemininin ayrı bir yerinde bulunan birer satırlık Süryanice yazıt ve söz konusu haç motiflerinin (Taş ve Özcan 2015:258, kat.11-12) stillerine bakılarak kaya Şekillerinin M.S.S. yüzyıl ile 7. yüzyıl arasına ait oldukları düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Anati, E. (1968). Anatolia's earliest art. *Archaeology*, 21(1), 22-35.
- Çelik, B. (2023). Şanlıurfa'da yeni bulunan petrogrifler. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 174, 57-60.
- Freh, W., Uyanık, M. (1957). Hakkâri-Sat Dağlarında, Gevaruk Vadisi İçinde Bulunan Kaya Şekilleri Hakkında Tebliğ. *Bellekten*, XXI, 84, 619-625.
- Özdoğan, M. (2019). 1967 Yılı Van - Hakkâri Araştırmaları Tırşin Kaya Şekillerinin Bulunuşu: Arkeoloji, Etnografya ve Doğal Çevre, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Özgül, O. ve B. Bingöl (2021). "Kuzeydoğu Anadolu Petrogliflerindeki Bir Grup Dağ Keçisi Motifi" *Art-Sanat* 16, 491-527.
- Taş, T. & F. Özcan (2015). "MS 4.-7. Yüzyıllar Arasında Haç Motiflerinin Gelişimi" *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 21: 247-275.
- Tümer, H. (2017). Van-Hakkâri Dağlık Bölgesi kaya Şekilleri. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Uyanık, M. (1968). "Van-Hakkâri Sınırnında Tırşin Yaylasında Bulunan Kaya Şekilleri Hakkında", *Bellekten* 125, 93-103.
- Uyanık, M. (1974). *Petroglyphs of South-Eastern Anatolia*. Akademische Druck und Verlagsanstalt.

RESİMLER

Şekil 1. Kaya Şekillerinin Bulunduğu Tepenin Genel Görünümü.

Şekil 2. Kaya Şekillerinin Bulunduğu Kaya Zemininin Genel Görünümü.

ŞANLIURFA SİVEREK'TEN ELE GEÇEN KAYA RESİMLERİ

Şekil 3. Geyik Figürünün yer aldığı sahnenin Görünümü.

Şekil 4. İki Kuş ve Bir İnsan Figürünün Genel Görünümü.

Şekil 5. İki İnsan Figürünün Geyikleri Avlama Sahnesinin Görünümü.

Şekil 6. İki İnsan Figürünün Geyikleri Avlama Sahnesinin Çizimi.

ŞANLIURFA SİVEREK'TEN ELE GEÇEN KAYA RESİMLERİ

Şekil 7. Haç Motifinin Detay Görünümü

❖YAZIM VE YAYIN İLKELERİ❖

Dergiye gönderilen makaleler özgün olmalıdır. Daha önce kısmen ya da tamamen yayınlanmış yazılar ve intihal içeren makaleler dergiye gönderilmemelidir.

Dergiye yayın gönderen yazar(lar), yayının telif ve yayın hakkı gibi tüm haklarını dergiye verdiğini kabul ve beyan eder.

Dergimizde çift kör hakemlik uygulandığından aşağıdaki kurallara azami ölçüde önem gösterilmelidir.

- Dergiye gönderilen metinler, Microsoft Word programında, Times New Roman karakterinde, 10 punto, iki yana yaslı, 1.5 cm. paragraf başı girintisi ve tek satır aralığıyla yazılmış olmalıdır.
- Makale başlığı, büyük harflerle, ortalanmış ve koyu olarak yazılmalı ve 12 kelimeyi geçmemelidir. Türkçe, İngilizce ve Rusça başlıklar **en yukarı ve üst üste yazılmalıdır**;
- Varsa metin içindeki diğer bütün başlıklar numaralandırılmalı, başlık(lar) koyu ve her kelimenin ilk harfleri büyük olacak biçimde yazılmalıdır.
- Çalışmalarda Türk Dil Kurumunun Yazım (İmla) Kılavuzu esas alınmalı, yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır.
- Metinlerin kaynakça ile birlikte 25 sayfayı geçmemesi tercih edilir.
- Yazar adı/adları başlığın hemen altında sola yaslı yazılmalıdır. Yazar adı/adlarına (*) ile dipnot verilerek, yazarın ORCID numarası bilgileri (unvanı, çalıştığı kurum, yazışma adresi, e-posta) yer almalıdır. Örnek: **Araş. Gör, ORCID: 0000-0001-9160-4288, Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bunyamintetik@gmail.com**. Ana metnin öncesinde, 200-250 kelime arasında, Türkçe, İngilizce ve Rusça olarak yazılmış bir “Öz” yer almalıdır. Özde araştırmanın kapsamı ve amacı belirtilmeli, kullanılan yöntem tanımlanmalı ve ulaşılan sonuçlar kısaca ifade edilmelidir. Özün hemen altında en az beş en fazla sekiz anahtar kelime yer almalı ve bu anahtar kelimeler, özel adlar dışında, küçük harflerle yazılmalıdır. **Öz ve anahtar kelimeler 10 punto ile yazılmalı, paragraf girintisi bırakılmamalıdır.**
- Tablo, şekil, resim, grafik ve benzerlerinin bir numarası ve başlığı olmalıdır. Bu materyallerin derginin sayfa boyutları dışına taşmaması için 10x17 cm’lik alanı aşmaması, 10 punto ile ve tek aralık kullanılarak yazılmış olmaları gerekir. Resim, grafik ve benzerlerinin ayrı bir dosya hâlinde ve jpeg formatında kaydedilmesi baskı kalitesi açısından gereklidir. Bu materyaller metnin üçte birinden az olmalıdır.

ATIFLARIN VE KAYNAKÇANIN DÜZENLENMESİ

- Ana metindeki tüm göndermeler, APA standardında metin içi kaynak gösterme sistemi ile belirtilir. Düzenleme ve kontrol sırasında kolaylık sağlaması ve hataları minimuma indirmesi için MS Word programının otomatik kaynak gösterme sisteminin kullanılması önerilmektedir.
- Manuel girecek yazarlar için APA standartlarına ulaşmak için Türk Kütüphaneciler Dergisi'nin "Bilimsel Yayınlarda Kaynak Gösterme, Tablo ve Şekil Oluşturma Rehberi APA 6 Kuralları" eserine müracaat edilebilir; http://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf

❖ WRITING AND PUBLICATION PRINCIPLES ❖

Articles submitted to the journal must be original. Articles containing plagiarism or published partially or fully before should not be submitted.

The author(s) who send articles to the journal accept and declare that they give full rights, such as copyright and broadcasting rights, to the journal.

Since two-blind review is applied in our journal, the following rules should be given maximum importance.

- The texts sent to the journal should be in Times New Roman, 10pt, 1.5 cm on the left and right margins, with single space in Microsoft Word program.
- Never use the space or tab key for formal corrections in the article.
- The title of the articles should be written in capital letters, centered and bold, and not exceed 12 words.
- The headings in Turkish, English and Russian should be written at the top, as in the example below;
- If present, all other headings in the text should be numbered, the title(s) should be bold, and the first letter of each word should be capital.
- The Turkish Language Institution's Spelling (Imprint) Guideline should be taken as a basis in studying, and as many Turkish words as possible should be used instead of foreign words.
- It is preferred that texts do not exceed 25 pages including bibliography.
- Author name(s) should be written on the left just under the heading. Authors' names/titles should be accompanied by an asterisk(*) and the author's information (title, institution, address, e-mail) should be included. An "Abstract" written in Turkish, English and Russian between 200 – 250 words should be placed before the main text. The scope and purpose of the study should be specified, the method used should be defined and the results achieved should be briefly stated. At least five and a maximum of eight keywords should be placed immediately below the abstract, and these keywords should be written in small letters except for private names. Abstract and keywords should be 10 points, and no paragraph indent should be left.
- The table should include the number and title of figures, figures, graphics, and the like. These materials must be 10 pt with a single spacing so that the journal does not exceed 10 x 17 cm. The recording of pictures, graphics and the like should be submitted in a separate file in JPEG format. These materials should be less than one third of the whole text.

CITATIONS AND BIBLIOGRAPHY

- All citations in the main text are specified by the in – text citation system in the APA6 standard. It is recommended to use the automatic citation system of MS Word program for ease of editing and control and to minimize mistakes.
- Authors preferring to do citation manually can refer to Turkish Librarians' Journals' APA6 Guidelines on Sourcing, Tables and Figures for Scientific Publications'. This link can be accessed at http://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf.

❖ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ❖

Статьи, отправленные в журнал, должны быть оригинальными. Статьи, опубликованные частично или полностью или же содержащие элементы плагиата не принимаются.

Автор (авторы), которые будут присылать статьи для публикации, автоматически заявляют, что отказываются от гонорара и передают право на гонорар журналу, а так же передают право журналу для публикаций высланной статьи в следующий раз.

В виду того, что в нашем журнале применяется “слепое” рецензирование, максимальное внимание уделяется следующим правилам.

- Тексты, отправленные в журнал, должны быть написаны шрифтом Times New Roman, 10 шрифта, начало абзаца 1,5 см. интервал одиночный. Отступы с левой и правой стороны одинаковые.
- Название статьи должно быть написано заглавными буквами, в середине, жирным шрифтом и не должно превышать 12 слов. **Название пишется сначала. На турецком, английском и русском языках, один за другим**
- Все остальные заголовки в тексте должны быть пронумерованы. Подзаголовков (ки) должны быть выделены жирным шрифтом. Первая буква каждого слова должна начинаться с большой буквы.
- Правописание должно быть основано на правилах “Института Турецкого Языка”. По возможности вместо иностранных слов, должна быть использована турецкая лексика.
- Предпочитается, что объем текста не превышал 25 страниц с библиографией.
- Имя автора/имена авторов должны быть написаны под заглавием ближе к левой стороне. Под именем (именами) авторов даётся информация, которая должна включать в себе следующие ORCID данные (должность, учреждение, адрес, адрес электронной почты). К примеру: **ORCID: 0000-0001-9160-4288, соискатель, Ардаганский университет, гуманитарный факультет, отделение турецкого языка и литературы, bunyamintetik@gmail.com**
- Перед текстом статьи необходима аннотация. Аннотация должна быть на турецком, английском и русском языках в пределах 200-250 слов. Необходимо указать объем и цель исследования, должен быть определён использованный метод и краткое изложение достигнутых результатов. По меньшей мере пять и максимум восемь ключевых слов должны быть помещены непосредственно после аннотации. Эти ключевые слова должны быть написаны строчными буквами, за исключением собственных имён. **Аннотация и ключевые слова должны быть написаны 10 шрифтом без абзаца.**
- Таблицы, схемы, рисунки, графика и т. п. должны иметь номер и заглавие. С целью соблюдения размеров страниц подобный материал не должен превышать размера в рамках 10 x 17 см. Они должны быть написаны 10 шрифтом, одинарным интервалом. Для достижения качества печати рисунки, изображения необходимо присылать в отдельном файле в формате jpeg. Эти материалы должны составлять менее одной трети текста.

Правописание цитат и библиографии

- Вся представленная в основном тексте библиография обозначается системой текстовых ресурсов по стандартам APA 6. Рекомендуется использовать автоматическую систему отображения исходного текста программы MS Word для автоматического редактирования и минимизации ошибок.
- Для введения источников вручную по стандартам APA 6 авторы могут пользоваться “Правилами APA 6 журнала библиотек Турции” по эл. адресу http://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf.

Fiyatı / Price / Стоимость

1000 TL (Yurtiçi / для граждан Турции / Interior)
36 \$ / 35 Euro (Yurtdışı / для граждан других стран / Abroad)